KÜLTÜR VE SANAT DERGİSİ

kıyı

105.

• YIL: 9
• ARALIK 1994
• 35.000.- TL.

bu sayıda

• sabahattin ali
• şevket yücel
• mustafa yıldız
• muzaffer uyguner
• mehmet saydur
• gündoğdu sanımer
• murat tuncel
• ibrahim eroğlu
• vedat yazıcı
• ahmet özer
• m. reşat sümerkan
• şinasi özdenoğlu
• nur sağlamer
• yalın kılıç
• avni cinozoğlu
• nazif evren
• ali f. bilir
• öner yağcı
• betül tarıman
• neriman calap
• a. nevzad odyakmaz
• hasan akarsu
• ismet kemal karadayı
• zekeriya saka
• osman aksu
• tuğrul asi balkar
• ümit sarıaslan
• dinçer sezgin

atardamar:

LÂİKLİK ve BİLGİ TOPLUMU OLMA AÇILARINDAN YAZIN İZLENCELERİ

ersin şensin

Cumhuriyeti kuranlar, onunla birlik yeni değerleri, **halk, halka ilişkin hal**, **hukuk yasa, yasa egemenliği, insan hakları, laiklik, seçme - seçilme hakkı vd.** gibi bir sürü yeni kavramın topluma kazandırılması; bunların toplum bireyleri tarafından benimsenmesi ve davranış halinde gösterilmesini amaçlamışlardı. Bu kavramların en sağlam benimsenme yolu eğitimdi. Örneğin ancak, eğitimle laik birer yurttaş olunabilirdi. Hak, hukuk kavramlarına saygılı; bu anlamda bireyler arası ilişkilere yoğunluk tanıyan; yasa egemenliğine inanan; demokrasiye bağlı; bunun gereklerini yerine getiren insanlar ancak ve ancak eğitimle gerçekleştirilebilir. Bu insanlar, göksel güçlere inanma konusunun salt kendilerini bağladığını; inançlarının ne kendilerini ne de başkalarını yüceltmede ya da küçültmede herhangibir etkisinin olmayacağı noktasında görüş birliğine varmış; çıkarları için inançlarını araç yapmanın küçültücülüğüne beyinleri ve yürekleriyle inanmış olacaklardır. Cumhuriyeti kuranlar, bu gerçeklerle toplumsal değişimi hızlandırma çabası içindeydiler.

Padişahlık gibi, yer yüzünde insanları tanrı adına yöneten, yönlendiren geleneksel bir yönetim yapısından gelmemize; tarihsel, kültürel ve geleneksel birikimlerine bağnazlık dereceğinde tutkun olan bir toplumun çocukları ve torunları olmamıza karşın çağımızın bir bilgi toplumu ve teknoloji çağı olması karşısında kendimize yeniden çeki düzen vermek gereğini duymak durumundayız. Bu gerçeklik bizi tedirgin etmemeli, aksine geleneksel ve tarihsel, kültürel birikimi-

...çine girmeliyiz. Eğitim izlencelerinin böyle bi... ortamın oluşmasına katkısını hiç kulak ardı et... memelidir. Teknolojiyi yeni anlam ve önemiyl... kavrayıp özümseyebilecek yeni bireyler yetiş... tirmek ve toplum olarak bireye önem ve değe... veren bir yapıyı gerçekleştirip sürdürme azin... ve kararına ulaşmak!..

***

Yazın izlencelerinin bizdeki tarihsel ge... lişimine baktığımızda görülenler şunlardır:

1. Türkçenin, **medreselerde** ve **Sibya... okullarında** bir öğretim konusu olarak ele alın... maması dilimizin gelişimine olumsuz etkilerd... bulunmuştur. Tanzimat döneminde Türkçe, b... yönden... önem kazanmıştır. II. Mah... mut dö... neminde, 1839'da... **Mekte-b-i Mâ... rif-i Ad...** açılmış... 1849'da... **Da'rül Mâârif,** 1862'de... **Mekteb-i Ah... kam** y... da **Mah... rec-i Aklam** açılara... izlence... lerine Türkçe... dersi k... nulmuş... tur. 1846'da... **Rüştiy...** 'lerin açılma... sıyla "Osma... lı topl... munun, değişen uygarlığı gördüğü, buna uy... cak adamları yetiştirmeyi sağlamak üzere b... okulları kurduğu" belirtilmiştir. **Bu okullar, l... laik okullardır.** Avrupalı komutanlar, Haçlı S... ferleri sırasında, askerlerin beden yetenekleri... geliştirmek gereksinimini duyarak kendi çocu... ları için kiliseler dışında yeni okullar açılması... sağlamışlardır. Bunlar da Avrupa'daki ilk la... okullardır.

2. II. Mahmut döneminde 1873'te, **İdadi'l... açıldı.** Bunlar, ilk **"Mükemmel Türkçe Kitab... ve İnşa"** derslerini veren okullarımızdır. Bu...

KIYI'dan

Değerli okurlarımız,

Kıyı'dan bölümünde, bundan tam 47 yıl önce 1947'de kaleme alınan bir yazıyı yayımlıyoruz. Hiçbir sözcüğünü değiştirmeden ve hiçbir yorum yapmadan.

Sözü okuyanlara, anlayanlara bırakıyoruz.

ne zor şeymiş...

Namuslu olmak, ne zor şeymiş meğer? Bir gün Almanların pabucunu yalıyan, ertesi gün İngilizlere takla atan, daha ertesi gün de Amerika'ya kavuk sallayan soysuzlar gibi olmak istemedik. Yalnız ve yalnız bir tek milletin önünde secdeye vardık. O da kendi cefakeş milletimizdir.

Meğer ne büyük günah işlemişiz! Kanunlu, kanunsuz baskılar altında ezile ezile pestile döndük.

Bugünün itibarlı kişileri gibi, kese doldurmadık, makam peşinde koşmadık. İç ve dış bankalara para yatırmak, han, apartman sahibi olmak, sağdan soldan vurmak, ve milleti kasıp kavurmak emellerine kapılmadık. Bütün kavgamızda kendimiz için hiçbir şey istemedik. Yalnız ve yalnız, bu yurdun bütün yükünü omuzlarında taşıyan milyonlarca insanın derdine derman olacak yolları araştırmak istedik.

Bu ne affedilmez suçmuş meğer! Nerdeyse, yoldan geçerken mide uşakları arkamızdan bağıracaklar: "Görüyor musun şu haini! İlle de namuslu kalmak istiyor ve ahengimizi bozuyor..."

Çalmadan, çırpmadan, bize ekmeğimizi verenleri aç, bizi giydirenleri donsuz bırakmadan yaşamak istemek bu kadar güç, bu kadar mihnetli, hattâ bu kadar tehlikeli mi olmalı idi?

Namuslu olmak ne zor şeymiş meğer! Bereket, zora katlanmasını bilen bu millet de namuslu.

Sabahattin ALİ

(Alibaba, 25 Kasım 1947, Sayı 1)

Kurucusu: **Ahmet Selim TEYMUR**
Sahibi: Kuzey Gazetecilik Matbaacılık ve Ambalaj San. A. Ş. adına
M. Naci ÖZKAN

Genel Yayın Yönetmeni	: **Gündoğdu SANIMER**
Genel Yayın Yönetmen Yardımcısı	: **Arslan PULATHANELİ**
Sanat Danışmanı	: **Ahmet ÖZER**
Yazı İşleri Yönetmeni	: **Melih. S. ERTÜZÜN**
Kapak, İç Düzenleme, Görsel Dnş.	: **M. Reşat SÜMERKAN**
Dizgi	: **İsmail FANDAKLI**
Film - Montaj	: **Özer DÖLEK**
Kapak Deseni	: **Abidin DİNO**

Dizgi: **EFOR Masa Üstü Yayıncılık - Organizasyon**
Tel.: (462) 326 44 26 Fax: (462) 322 29 96 - TRABZON

Baskı: **ART Ofset Matbaacılık** Tel.: (462) 325 77 55 - TRABZON

Abone Koşulları	: **Yıllık: 400.000 TL.** (Eski abonelere, öğretmen ve öğrencilere 350 bin)
Yurtdışı Abone	: **80 DM**
Yazışma Adresi	: **P. K. 183 61001 - TRABZON**
Ederi	: **35.000 TL. (KDV dahil) Aylık Dergi**

Abone ederinin, Gündoğdu SANIMER adına 731607 numaralı postaçeki hesabına yatırıldıktan sonra, dergi adresine bilgi verilmesi rica olunur.

Gönderilen ürünlerin daktiloyla yazılması rica olunur.
Ürünler yayınlansın, yayımlanmasın geri verilmez.

konuşan yüzler

● Şevket Yücel

Her yüz birşeyler anlatır. Sevgilerimiz, acılarımız, kuşkularımız bir ölçüde orada yansır. Okuyucusuna göre değişen birer kitaptır da diyebiliriz yüzlerimize. Kimi okumak gereğini duymadan bakar o kitaplara, kimi okuduğunu sanır, anlayamaz, kimileri de en derin yerlerine dek iner.

Yüzlerimizin yansıttıklarını çözümleyecek düzeye geldiğimiz gün insanların iç dünyaları üzerinde bilgiler elde etme olanağını buluruz. Gün olur bir yüzde görür gibi oluruz kendimizi. Öylesine görürüz ki o yüz aydınlığın kendisidir, umut ve güven verir bize. Sanki geleceğin, güzel günlerin aynası olur. O yüzün gerisinde yalandan, tuzaktan bir ize rastlayamayız.

Yüzler, şuna ya da buna göre çirkin olabilir. Bu bir beğeni ve görüş sorunudur. Önemli olan anlamdır, bizi saran varlığımızı nice sevgilerle dolduran anlam. Bir dostum vardı, çok okurdu, az konuşurdu. Diyeceklerinin çoğu yüzünde birikirdi onun. Bu nedenle o dostun sessizliği nicelerinin konuştuklarından daha anlamlı gelirdi bana. Kimi kez de halktan bir kişinin yüzüyle konuştuğum olmuştur. Böyle yüzlerde de dostluğu, içtenliği, kurnazlığı, şeytanlığı gördüm. Bir kere de televizyonda bir zenci kadının yüzüyle çok ilgilenmiştim. Filim boyunca pek azdı söyledikleri. Gözleri, kaşları, kiprikleri, dudakları ve yanaklarıyla diyordu diyeceklerini. Film bitinceye dek her şey onunla güzelleşti. Sonra yıllar geçti aradan, bir türlü unutamadım o yüzü.

İlk kez yüzlerdeki anlamdır bizi etkileyen. O yüzler ki ya birden bağlar kendine ya da uzaklaştırır. Her dedikleri başka başkadır. Ortak konularda birleşenler olmaz mı? Olur. Bunlardan beni en çok olgun insanların, bir de kötü etkilerle bozulmamışların yüzleri ilgilendirir.

İnsanların tinsel derinliklerine öncelikle yüzlerinden gideriz. Kişi kendini ne kadar gizlerse gizlesin, gene de yüzündeki dalgalanmalar bazı açıklamalarda bulunur. Bunlar arasında en çok görmekten kaçındığım yüzler politika cambazlığı yapanların yüzleridir. Böyle yüzleri görünce bir sıkıntı kaplar içimi. Ya şu bağnazlığa saplananların yüz görüntülerine ne dersiniz? Baktıkça usanç verirler. Öylesine soğuk öylesine içtenlikten yoksundurlar. Geleceğin hiçbir ışığı geçmez o yüzlerden. Güven vermezler, donuk ve anlamsızdırlar.

Yüzlerin taşırdıklarını resimlerde de yorumlarız. Oradaki yüzlerde de olumlu, olumsuz yargılara varabiliriz. Kimi zaman bir sanatçı, bir bilim adamı bir düşünürün yüzü de hayli düşündürmüştür bizi. Anadoluda günlerini çileyle dolduran insanların yüzlerindeki anlam da bambaşkadır. Gün yanığı yanaklar, çatlayan dudaklardan neler gelir. Bir de şu kendilerini beğenmişlerin yüzleri yok mu ne kadar baksanız bir içtenlik bulamazsınız onlarda.

Hele şu çocuk yüzleri ne kadar ilginçtir, hiçbirinin yüzünde kötülükten, kurnazlıktan yana bir anlam bulamazsınız. Sıcaktırlar, sevecendirler.

Evet, sessiz konuşmaların ağır bastığı yerlerdir yüzlerimiz. Aynalara bakarken bile yüzlerimizle konuştuğumuz anlar olmamış mıdır? Her yıl bir başka biçimde yansıtırlar diyeceklerini.

Nice günler nice insanlarla karşılaşırız, ilk gördüğümüz yerler yüzlerdir. Kişi konuşurken yüzünün de konuştuğuna tanık olmuşuzdur. Onlar bize öfkeyi, sabrı, olgunluğu, basitliği, hoşgörüyü, sevinci, acıyı, bağnazlığı, aydınlığı, kendini beğenmişliği, alçakgönüllülüğü, sertliği, yumuşaklığı bir bir anlatırlar. Kimi kez de görüştüğümüz biriyle yüzlerimiz arasında bir anlaşma ya da bir anlaşmazlık çıkmaz mı ortaya? Böyle anlarda şu kişiden hoşlandım, şunu hiç sevemedim yargılarıyla bir sonuca gideriz. Bu konuda aldandıklarımız da olur. İlkin hoşlanmadığımız bir yüzden sonraları hoşlanabiliriz. Böyle bir olay elbette kişinin iç dünyasını anlamakla ilgilidir.

Yüzler, sessiz konuşan yerlerimizdir. Duygular ve düşünceler nice gizlense de yüzün bir yanında az çok duyurur kendini. Bir yönden de kişiliğimizin anlatıldığı yerlerdir yüzlerimiz.

Hepimiz günlük yaşamda gerek kendimizin gerekse başkalarının yüzlerinde yaşayıp gidiyoruz. Oysa bazı yüzler var ki yaşamı bir demet çiçek gibi sunar bize, bazıları da bizi yaşamdan bıktırır. Ne olursa olsun yaşama anlam katabilmek için elden geldiğince yüzleri de güzel konuşturmak gerekiyor. ●

rüya

Mustafa YILDIZ

Kirdikar döktüler uzayınca
Kısa iken
Meyveleri kurtlann sofrasında
İnce bir daldı

Paspaslığı yaşıyor şimdi
Nice emeklerle dokunmuştu oysa
İpek kumaşlardan
Paha biçilmeyen şaldı

Dürüst davranmadığı da oldu elbet
İnsandı
Ne zaman savunduysa iyiyi güzeli doğruyu
Hep yalnız kaldı

Bir rüya gördü geçenlerde bir rüya
Rüya bu ya
Tüm alçak(lık)lan indirdi de gökten
Yere çaldı

evliya çelebi'ye göre trabzon

● Muzaffer Uyguner

Evliya Çelebi, çağının zor koşullarına karşın çok gezmiş, bu gezileri sırasındaki gördüklerini de 10 ciltlik **Seyahatname**'sinde yazmıştır. Trabzon'a Karadeniz yolu ile gelmiş, İstanbul'dan Trabzon'a kadar olan kıyı kentlerini bircik bircik saymıştır ve onlarla ilgili bilgi vermiştir. Özellikle Pulatane'yi çok iyi görmüştür.

Trabzon, ona göre, Büyük İskender çağında bir kral tarafından kurulmuştur. Uzun Hasan, Cenevizlilerden almış ve Tarab-i Zen (Kadın Neşesi) adını vermiştir. Daha sonraları da Fatih Sultan Mehmet donanma ile İstanbul'dan gelmiş, karadan ve denizden kuşatarak 70 gün içinde Rumların elinden kenti almıştır (17 Ekim 1460 - 5 Ekim 1461). Kuşatma 70 gün sürdüğü halde, O çevrede bir yıl kadar kaldığı anlaşılmaktadır. Fatih, suyunun ve havasının güzelliği nedeniyle kente Tarabefzun (Eğlencesi fazla) adını vermiştir; halk ise Turabuzan diye anmıştır.

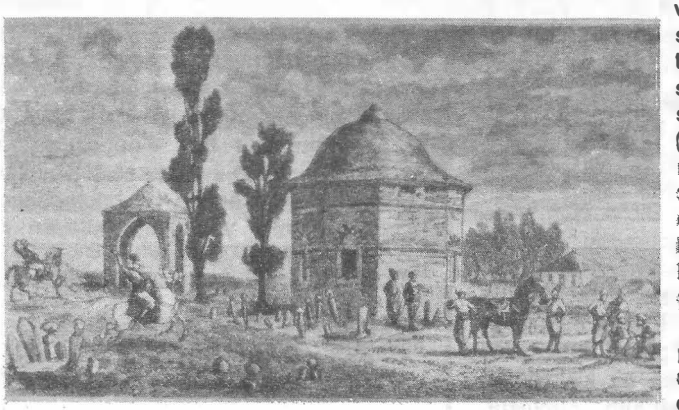

Fatih, burada para kestirmiş, hutbe okutmuş ve üç yıl bu kentte kalmış, çevredeki ülkeleri kendine bağlamış, sonra da İstanbul'a dönmüştür. Yerine, Şehzade Bayazıd'ı görevli kılmıştır. Daha sonra padişah olan Bayazıd da oğlu Selim'i görevlendirmiş, Bayazıd ölünce de Selim I padişah olmuştur. Sultan Süleyman Trabzon'da doğmuş, daha sonra da padişah olmuştur.

Çelebi, Trabzon camileri hakkında da bilgiler vermiştir. Ona göre Ortahisar Camii, süslü bir kiliseden bozmadır. Ortakale Camii, "gayet süslü, mamur, bir minareli şirin bir camidir". Batı yönündeki Hatuniye Camii, Yavuz'un annesi tarafından yaptırılmıştır. "Yekpare kubbesinin içinde her gece birçok kandil yakılır. Kapı ve duvarının bir sıra taşları kara ve cilalıdır". 1515 yılında bitirilen caminin geniş bir vakfiyesi vardır. Bu caminin batısında Süleyman Bey Camii yer almaktadır. Kavak alanındadır; çok cemaatli, bir minareli camidir.

Ayasofya Camii ise Süleyman Bey Camiinin batısındadır; deniz kıyısında olup kâfirler zamanında yapılmıştır. Sonradan cami durumuna getirilmiştir. Hatuniye Camiinin güneyinde ise Erdoğdu Bey Camii bulunmaktadır. Tekfur Sarayı mahallesindeki bu cami mescitmiş, Erdoğdu Bey cami haline getirmiştir. Yeni Camii ile İskender Paşa Camii de bu arada sayılmıştır.

Evliya Çelebi medreselerle ilgili bilgiler de vermiştir. O zaman Fatih Mehmed Han Medresesi, Hatuniye Medresesi ve İskender Paşa Medresesi olduğunu öğreniyoruz.

Çelebi Trabzon halkı ile ilgili geniş bilgiler vermiştir. Ona göre, bütün halkı zevk ehli, gezip tozmaya, yiyip içmeğe eğilimli, gamsız, zarif ve âşık kişilerdir. Yüzlerinin rengi kırmızıdır. Kadınları birer ay parçasıdır. İleri gelenler samur kürklerle gösterişli elbiseler giyerler. Bilginler ise özel bir elbise giyerler. Tüccarlar ise "çuka ferace ve kontoş (dar kollu üstlük), dolma (iki katlı kumaşın arası pamuk veya yünle doldurulmuş olan giyim), yelek giyerler. Zanaat sahipleri çuka ferace ve boğası (astarlık ince bezden üstlük) hil'at ile gezerler. Gemiciler ise demirkoparan (sağlam kumaştan giysi), şalvar, çuka, dolma ile görev yaparlar.

Evliya Çelebi, bahçıvanlar ile balıkçılardan da sözetmiştir. Ona göre, "Trabzon'un kuyumcuları kadar usta kuyumcu yoktur". Bugün de Trabzon işi takılar değerli ve rağbettedir. Birinci Selim'in de bu sanatı öğrendiğini ve babası adına madeni para kazıdığını da öğreniyoruz. Zanaatçılar, çok güzel zincir, at gemleri, buhurdan, gülâbdan, kılıç, gaddare (iki yanı keskin kılıç), aşçı bıçakları yaparlar. Bunların örneğinin başka yerlerde olmadığını özellikle vurgulamıştır. Gurguroğlu bıçağı ile Trabzon baltası ünlüdür. "Gayet güzel ve rağbette olan sedefkâri peştahta (çekmece), sanduka (küçük sandık), rikdan (mürekkep kurutma toz kabı), devat (belde taşınan kalemlik) bir buradan, bir de Hindistan'dan çıkar".

Trabzon'daki yiyecek içeceklerle ilgili bilgiler de vermiştir. Yemişlerden kiraz, lahıcan armudu, beğ armudu, gülâbi armudu, Sinop elması, nâmık üzümü, mülkî üzümü, firenk üzümü üzerinde durmuş; bunların çok lezzetli olduklarını belirtmiştir. Badılcan incirinin çok lezzetli olduğunu ve Nazilli'de bile buna rastlanmadığını söylemiştir. Yedi türlü zeytini olduğunu, ufak bir zeytinin hamiken yendiğini yazmış; limon, turunç, nar gibi meyvaları da bulunduğuna değinmiştir.

Çelebi, Trabzon'un gezinti yerlerini de yazmıştır.. Kavak Meydanı ilk belirttiği yerdir. Zağanos Kapısı dışındadır, diyor ve gayet geniş olduğunu yazıyor. Üç kat gemi direklerinin ta tepesine altın yaldızlı top konduğunu, usta binicilerin dörtnala at koşturup o topa ok attıklarını, vuranа ikramiye verildiğini de belirtmiştir. Bir de Hoşoğlan Deresi'nden sözetmiştir. Ama, bunun Trabzon'daki gezinti yeri durumuna değinmemiştir. Selim Han'ın annesinin gömüldüğü ziyaret yerini de anan Çelebi, bu türbenin Zağanos Kapı dışında kubbeli bir yer olduğunu söylemiştir.

Trabzon'u gezip gördüğünü ve çok beğendiğini de yazmıştır. Bu gezi notları, Trabzon'un o günkü durumunu ortaya koymaktadır. O günlerde ki Trabzon ile şimdikinin elbette ilgisi tarihsel olmaktan ileri gidemez. O günkü küçük Trabzon bugün büyük bir şehir olmuştur. Benim lisede okuduğum yıllardaki (1939-1941) Trabzon ile son yıllardaki Trabzon bile farklıdır. Evliya Çelebi'nin o yılları yaşatması elbetteki önemlidir. ●

ata'ya mektup

• Mehmet Saydur

Sevgili Atam

Seni ölüm yıldönümün nedeniyle bir kez daha anıyoruz.

"Anıyoruz" dedimse, içten ve dolu dolu etkinliklerle sanmayın sakın. Hani "adet yerine gelsin" derler ya, öyle işte...

Aslında anmaya bile yüzümüz kalmadı.

Yaptığın, kurduğun ne varsa hemen hepsini rayından çıkarttık. Kimilerini de attık. Böylece, terfi ettirdiğin aydınlanmadan skolastik döneme; ulus toplumundan ümmet toplumuna doğru yönümüzü çevirdik yeniden.

Nasıl mı?

Önce ezanı arapçalaştırmakla işe başladık. Ardından Köy Enstitülerine son verdik. Sonra, kurduğun Halkevleri'ni kapattık. Türk Dil Kurumu ile Türk Tarih Kurumu'nu da özerkliğini kaldırarak yolundan çıkarttık. Senin partinin kapısına da kilit vurduk. Belki inanmayacaksın ama, vasiyetini bile altüst ettik.

Sonra?

Sonra, Öğretim Birliği Yasası'nı da hiçe sayıyoruz artık. İmam Hatip Okullarını mantar gibi çoğalttık. amacımızın imam yetiştirmek olduğunu sanmayın. Her düzeydeki makama bu okullardan geçenleri seçmeyi hedefledik. Kaymakamlığa, müdürlüğe, valiliğe, öğretmenliğe ve daha pek çok mesleğe bu okul çıkışlılarını alıyoruz artık.

Kur'an kurslarını köylere kadar yaygınlaştırdık. Bir ara, bu kursları bitirenlere ortaokul diploması vermeyi bile düşündük.

Büyük çabalarla gerçekleştirdiğin Dil Devrimi de resmi ağızlarda yok edildi. O kadar işinin arasında oturup yazdığın Yurttaşlık Bilgisi ve Geometri kitaplarında anlattıkların ve türettiğin öztürkçe sözcükler de çoğunlukla artık yasak. Zaman oldu, o sözcüklerin yer aldığı kitaplar, bu sözcükler yüzünden "Talim ve Terbiye Kurulu"ndan geçemedi.

Biliyorum, çok üzüleceksin ama, belirtmeden de geçemeyeceğim: Giysi Devrimi'ni de halletmek üzereyiz Paşam! O kadar ki, ülkenin orasında burasında "tesettür" giyimli, türbanlı öğretmenler M.E.B.'nın dersliklerinde ve senin resminin önünde ders veriyorlar artık!

Neresi kaldı ki Atam...

Senin zamanında bir lira bile etmeyen bir dolar otuz üç bin lirayı geçti. Dış borçlar başını aldı gidiyor. Biz ise köşe dönmeye çalışıyoruz...

Ne kadar da çok şey yapmışsın Paşam. Bir türlü bitiremiyoruz. Şimdi sıra Cumhuriyet'e geldi. Artık senin Cumhuriyet'ini bir tarafa atıp "ikinci Cumhuriyet'i" başlatmaya çalışıyoruz. Bu gidişle onu da yakında gerçekleştireceğiz...

Yine de senden korkuyoruz Paşam. O nedenle adını anmak zorundayız. Zorunlu olarak bunların hepsini "Atatürkçülük adına" yapıyoruz. Gördüğün gibi "şekil Atatürkçülüğü" yaratmak zorunda kaldık...

"Beni anlayanlar neredeler? Niçin sahip çıkmıyorlar?" diyecek olursanız, açıklayayım:

Aziz Paşam, sana bu konuda azıcık kırılmıyor da değilim. "Gençliğe Hitabe"nizi neden o kadar açık yazdınız!.. Sana sahip çıkmaya kalkışan her yaştan gençliği çeşitli gerekçelerle her on yılda birkaç kez vuruyoruz, yakıyoruz, yıkıyoruz, kırıp geçiriyoruz. Bunlarla da kalmıyoruz, asıyoruz bile. Öyle ya, "asmayalım da besleyelim mi?!.." Ondan sonra gelsinler de "vatanın bütün kalelerini" kurtarsınlar!..

Yalnız "dağ başını" değil, hemen her yeri duman bürüdü Paşam! Herkes Atatürkçü geçinir oldu. Gönlümden bir ses "çizmelerin ayağında Samsun'a bir daha çıkıver" diyor.

Yine de duygu ve düşüncelerimin bir bölümünü özetleyebildim.

Bu mektubumdan kimseye söz etmemenizi diliyorum. Ne olur, ne olmaz!..

"Emanetçi" gençliğin, "efendi" köylünün ve sağ kalan bir avuç aydının selamları var...

Üzdüğüm için bağışlayın.

Kucak dolusu ve en içten sevgilerimle... •

karanlığın içinden

Gündoğdu Sanımer

2.
sarı ve mor orman gülleriyle yürüdüm
barbar söylentilerin ürperdiği koyakta
amansız ladinle çılgın gürgen dağları ötesinde
tenha aralıkta umutsuz lir sesi mi
kadim seviler ki örtünmüş damkoruklarıyla
tanrıların henüz çiçek ve maske takmadığı günde
şu sırlı aynanın içinden bakmıştım Trabzon'a

yıkık kale burçları unutulmuş çalı çırpı denizinde
ısırgan otlarına gömülmüş eski çağlar
sütleğenlere sormalı eğrelti otlarına gizemini
ey çirkin yılan başlı boğa korkuya gebe kalmış tarih

kayaaltı sığınağında uyandım yapay mağrada
Khalib'lerle demir dövdüm yüzyılların düşünde
bakire yollarına taş döşedim Hitit işçileriyle
üç kuyudan ağu çektim yedi iklim söylencesine

Ey Trabzon
bu karanlık yağmur bulutlarının koynunda
sağır bir mıdye kabuğu gibi mi parlıyor yüzün
kovuğun dibindeki Hitit kaynaklarında
"Aribşa" dedikleri ilk adın mıydı senin

ey yaşlı kent birinci zaman toprağı
karanlığın içinden bakıyor yeşil gözlerin
biz ki öz oğulların unuttuk seni
unuttuk hurma şarabını ağu balını
avcı atalarımızı savaşçı kadınları

şükrü gümüş roman ödülü'nü alan murat tuncel'le söyleşi

● Söyleşen: **İbrahim Eroğlu**

- Sayın Tuncel "Şükrü Gümüş Ödülünü -Mavlydl Adalet Sarayı- adlı dosyanızla aldınız. Sizi kutluyorum. Bu ödül nedeniyle yapacağımız söyleşiye isterseniz sizi tanıyarak başlayalım.

- Önce iyi bir okuyucuydum. Artvin Öğretmen Okulu'nu bitirdiğim zaman; Türkçe'ye çevrilmiş çoğu klasikleri ve Türkçe yazılmış yüzlerce yapıtı okumuştum. Bu alışkanlığım öğretmenlik yıllarımda da sürdü. Yirmi yaşımda yazmaya başladım. Elbette bu ilk yazılanlar amatörceydi. Ayrıca kasabaya inmek için altı ay karların kalkmasını beklediğim uzak bir köyde yazılmıştı. Sonra şehre indim. Ümit Kaftancıoğlu ile tanıştım. Öykülerimi okuttum. Yeniden yazdım çoğunu. Yazmak da okumak gibi tutku oldu. 1977'de İstanbul'a geldim. Orada öğrenimimi sürdürürken beni şekillendirecek yazın çevrisiyle de yüzyüze geldim. Kompozisyon öğretmenim Afet Muhteremoğlu (Ilgaz), Yeni Türk Edebiyatı öğretmenim Rıza Zelyut, Batı Edebiyatı Öğretmenim Seyyit Nezir'di. Bunlardan başka Kadıköy'deki Elif Kıraathanesine de gitmeye başladım. O zamanlar İlhami Bekir Tez sürekli orada oturuyordu. Burası Sabahattin Kudret Aksal'ın, Cemal Süreya'nın, Ercüment Uçarı'nın, Eray Canberk'in, Nurullah Can'ın, Vedat beyin de uğrak yeriydi.

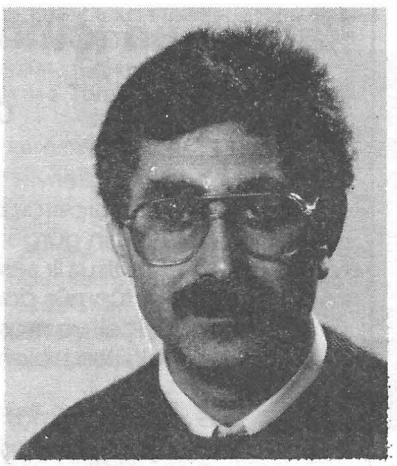

İzmit'teki mahalli gazetelerde öyküler ve yazılarım yayımlanıyor, ayrıca Gebze'de yayınlanan Uyanış gazetesinde sanat sayfası yapıyordum. Oradan da şu anda her yerde imzasını görebileceğimiz, birçok yazar ve şair arkadaşla tanışıyordum. Yani o yıllarda yazın çevresine iyice girmiştim. Bu iç içelik sürerken Atatürk Eğitim Fakültesi'ni de bitirdim. 1979 yılında Kültür Bakanlığı Öykü Ödülü'nü "Çerçi" adlı öykümle aldım. 1981 yılında ilk öyküler toplamım Dargın Değilim Yaşama yayımlandı. Onu Tipi, Buluta Binen Uçak ve Tullu Kurbağa adlı çocuklar için yazdığım yapıtlar izledi. Daha sonra Mengelez, Güneşsiz Dünya, Beyoğlu Çığlıkları adlı yapıtlarım yayınlandı. Maviydi Adalet Sarayı adlı yapıtım sekizinci yapıtım olacak.

İşte böyle 1952 yılında Hanak'ın Yünbüken Köyü'nde başlayan yaşam öyküm, 1989 yılında geldiğim Lahey'de devam ediyor.

- Özelde Şükrü Gümüş Roman Ödülü, genelde ise ödülleri nasıl değerlendiriyorsunuz?

- İnsanlar genelde ödül almasını severler. Fakat sanırım sanatçılar biraz daha çok severler. Elbette insanlar bir şeyi başarıyorsa ödüllendirilmeli. Ben şuna inanıyorum: Ödüller insanın kişiliğini değiştirmez, ama ona çalışma hevesi verir ve sorumluluk yükler. Türkiye'de düzenlenen ödüllerin genel amacı da budur. Sanatçının değerinin olmadığı "hele hele yazanların hiç" bir ülkede sanırım buna çok da ihtiyaç var. Bu konuda başkaları ne düşünürse düşünsün, benim için önemli olan bu konuların olumlu yanını düşünmek, yeni seslerin gürleşmesine katkıda bulunmak, insanın değerinin giderek azaldığı bir dünyada insana değer verebilmektir.

Şükrü Gümüş Roman Ödülü benim için iki açıdan önemlidir. Birincisi, ilk romanıyla yüzlerce dosya'nın katıldığı bir ödüllendirmede, ödülü alan gerçek sanatçı bir kişiliği olan birisinin adına düzenlenmesi, ikincisi ise böyle bir kişiliğin anısını yaşatmak için olması. Bu vurgulayımlarla düzenlenmiş bir ödülü almak da benim için onur vericidir.

- Mavlydi Adalet Sarayı'nın içeriğine ilişkin neler söylemek istersiniz.

- Benim için bir romanın ya da bir öykünün içeriğini anlatmak hep ters gelmiştir. Fakat Maviydi Adalet Sarayı henüz yayınlanmadığı için (bir aya kadar yayımlanıyor) kısaca değineyim.

Otuz yıldır bizim insanımız Hollanda'da. Bunların binlerce öyküsü, yüzlerce romanı var. Ben bunlardan sadece birini yazdım. Bu yalnız bizim insanımız romanı değil. Bir başka ülkede yaşayan tüm yabancıların romanıdır. Sadece yabancının romanı da değil, aynı zamanda Hollandalının da romanıdır. Bu iç içe geçmiş yaşam yumaklarını biraz çözmeye çalıştım. Karmakarışık olmuş bu yumaktan bir parça çözebildiysem ne mutlu bana. İçeriğini okuyucular okuyunca daha iyi öğrene-

ceklerdir.

- Akla, Lahey denince "Adalet", adelet denince de "Lahey" gelir. Bu neredeyse birbirini bütünleyen kavramlara belirli geçmiş kavramı katarak "maviyi" ekliyorsunuz. Lahey artı adelet eşittir "mavi" kavramlarının taşıdığı değer (sizlikler)e biraz değinir misiniz?

- Mavi kavramı burada benim için bir yüceliktir, sevgidir. Adalet ise insan için vardır. Bu ikisini birbirine karıştırdığım zaman çok güzel bir renk tonu elde ediyorum. Bu renk tonu o kadar güzel ki, insan bakmaya doyamıyor.

Sorunuzdaki gibi adaleti ben, Lahey'le özdeşleştirmiyorum romanda. Yani Lahey, artı adalet değil. Çünkü dünyanın bir başka yeri gibi burada da adaletsizlikler var. Tüm dünyada adaletin merkezi görünen bu şehirdeki adaletsizliklere biraz göndermeler yaptım. Buraya gelmeden önce sanırdım ki, en çok adaletsizlik bizim ülkemizde var. Ama burada bunun biraz geçersiz olduğunu gördüm. Ben insana karşı olan her şeyin yerle bir edilmesi taraftarıyım, o nedenle burada da görüntüyle gerçek arasında bir kalın perdenin varlığı beni rahatsız etti. Buradaki adaletsizliklerin de yazılmasını istedim. Ama bu sadece Lahey'in adaletsizliği değil, bizim yaptığımız adaletsizlikler de bütün çıplaklığıyla var. Her iki tarafı da yazmazsak, köyünden bavulunu alıp, İstanbul'a gelir gibi Avrupaya gelmek isteyen insanlar; kendilerini burada ne gibi insanlarımızın ve nasıl bir geleceğin beklediğini hiçbir zaman öğrenemez. Ayrıca mavi göklerle birleşmeye çalışan Adalet Sarayı'nın karşısındaki yabancılar polisi binasında kendisini nelerin beklediğini bilemez. Belki bu anlamsız Avrupa hayranlığı da son bulur.

- Maviydi Adalet Sarayı'nın göç olgusunu işleyen romanlar arasındaki yeri ve önemine değinir misiniz?

- Göç olgusu... Göç olgusunu işleyen romanlar. Bundan neyi vurgulamak istediğinizi anlıyorum. Bu konuda onlarca roman yazılmıştır. Maviydi Adalet Sarayı göç olgusunu işlemez, göç olayından sonraki yaşanılanları içerir. Ayrıca bu olaylara tek pencereden bakmayan bir romandır. Burada konu insandır, göç değildir. Değerler, eğersizlikler, üstünlükler, aşağılanmalar sözkonusudur. Sorunuzla eğer "Göçmen yazını" diye bir kavramı vurgulamak istiyorsanız, böyle bir kavramı yazınımızla yakıştıramıyorum. Ben Türkçe yazıyorsam, insanı yazıyorsam; ortaya çıkan ürün Türk yazınının bir parçasıdır. Yazılan insanlar Türkiyeli olmasa, dünyanın bir başka köşesinden de olsa bu böyledir. Bazı insanlar çıkıp "bu budur" diyorlarsa, karşılarına çıkıp "bu senin yakıştırman ve senin düşüncendir, bu böyle değildir" diyebilmeliyiz. Böyle kavramlar uydurmacadan başka bir şey değildir. Ortak payda insan, kullanılan araç dil olduğuna göre neden böyle adlandırmalar olsun.

Şunu da ekleyeyim ki Maviydi Adalet Sarayı her şeye çok pencereli ve birçok kapılı bakan bir romandır. Daha önce yazılanların bir kısmı dışardan bakılarak yazıldığı için belli bir sıcaklıkları yoktur. Ama Maviydi Adalet Sarayı içerden bakılarak yazılmış bir romandır. Okuyucu bunun sıcaklığını hissedecektir.

İsterseniz söyleşimizi genel bir soru ile bitirelim, sorum şu: Türk yazını Hollanda'da ne ölçüde tanınıyor? Buna bağlı olarak biz Hollanda yazınını ne ölçüde tanıyoruz?

- Türkiye'den gelen insanların burada aktif bir toplum olmasına karşın, yazınımız Hallanda'da tanınmıyor. Birkaç yazarımızın Fransızcadan, İngilizceden çevrilmiş yapıtlarının dışında doğrudan Türkçeden çevrilmiş yapıt sayısı iki üçü geçmez. Bunlar da yazınımızın burada tanınması için yeterli değildir. Hollanda yazını için de aynısını söyleyebiliriz.

Bu sorunuz nedeniyle ben bir olaya değinmek istiyorum. Hollanda'ya geldiğimden beri beni düşündüren olaylardan biri buydu. İnter kültürel bir yapılanmayı vurgulayan Hollanda'da biz ne kadar kültürel olarak buradayız, yazınımız ne kadar tanınıyor, biz onların yazınını ne kadar tanıyoruz? Diye kendi kendime sorar dururdum. Dil sorunumu biraz hallediince, bu konu üzerine bir çevirmen arkadaşla söyleşi yaptım. Bu söyleşimiz Karşı Edebiyat dergisinde yayımlandı. O yazıyı gören (Ama okumayan eğer okusaydı o yazının çevirmene değil de bana ait olduğunu görecekti) Adalet Ağaoğlu, daha önce mektuplaştığı bu çevirmen arkadaşa içi kor dolu bir mektup göndererek "O dergide sen nasıl yazarsın" diye hesap sormuş. Çevirmen arkadaş paniğe kapılarak "sen nasıl bir dergide söyleşiyi yayınlattın ki, Adalet Ağaoğlu bana böyle söylüyor" diye benim düşüncemi sordu. Ben de kendinin tanıdığı Aziz Nesin'in de, Muzaffer İzgü'nün de o dergi de yazdığını söyleyerek onu yatıştırmaya çalıştım.

Bu olaydan anladım ki, bizler ne kadar çaba gösterip, kültürümüzü, yazınımızı başkalarına ve başkalarının kültürünü, yazınını kendi toplumumuza tanıtmaya çalışsak da, bazı insanların anlayışı değişmedikten sonra bu iş zor. Türkiye'deki kısır tartışmaları buralara yansıtan, her şeyi kendilerin yapacağına inanan insanlarımız oldukça bu işler daha da zorlaşır. Ah, biraz daha pencerelerimizi genişletebilsek!

- Yanıtlarınız için teşekkür eder başarılar dilerim.

- Ben de teşekkür ederim. ●

sesim değdi yağmurlara

● Vedat Yazıcı

Dilber Saka'nın ilk öykü kitabı. İlk öykülerini 1981-'83'te Kıyı'da yayımlamış. Yazar, hırçın Karadeniz kıyı insanının sevgiyle, sevdayla yüklü, hüzünlü iç çekişmesinin boyun eğmişliğinin, yerinde başkaldırısının, doğayla çatışmasının öykülerini kotarıyor.

Kitaptaki öyküler iki başlık altında toplanmış: **"Saçları Rüzgârlı Kız"**, **"Bir Yanım Dağdır Bir Yanım Deniz"**. İlk bölümde yedi, ikinci bölümde dokuz öykü bulunuyor.

İlk bölüm başlığı (öyküler) altı dizelik bir şiirle açılıyor. İlk öykü **"Dağ Suları"** evini, çocuklarını yüz üstü bırakıp giden babanın ardından büyük kızın, geçen mutlu günleri anarak yürüttüğü sevgi söyleşisi; gece, canavar, kötülük imgeleriyle örülü canlı bin anlatı örneği.

Baba örgesinin, babasızlık acısının işlendiği **"Umutlar Boy Verirken"** öyküsünde işsiz oğulun alması gereken sınavı yitirişi ile toplumsal bir yara olan işsizliğine değiniliyor.

"Dosta Sözüm Var" Karadeniz coğrafyasında aile içi sevgi bağlarının, iz bırakan bir dostluğun yolları ayrıldıktan sonraki yürek tortusunda seslenişlerin öyküsü.

Yalnızlığını kitaplarla gidermeye çalışan, roman kişileriyle paylaşan bir kızın yakışıklı bir gence sevdalanması **"Bir Kız Vardı"** öyküsünün konusu. Bir genç kızın iç sorgulamasını, başka kişilerle çatışmasını fantastik düzlemde dokuyor bu öyküde yazar. Kitaplarla buluşma sonraki öykü **"Bir Bahar Kasırgası"**nda da sürüyor; yaşama uçarcasına sarılışın coşkulu sesi roman kişisiyle duyurulmaya çalışılıyor.

Karadeniz coğrafyası, Karadeniz doğası yazarın yaşadığı iklim. Tüm öykülerde bu iklimin izleri var. **"Yürüyorum"** öyküsünde insanın doğayla bütünleşmesi güzel bir betimlemeyle sergilenir: **"-Denize karşı oturmuşum. Yapraklar düşüyor kıyılarıma. Yine bir şeyler kök salmış yüreğime. Tırnaklarımı batırıyorum kuma. Ellerimin tüm damarları kasılıyor. Kumdan çıkartıyorum ellerimi. Kum**

taneleri kayıyor parmaklarımdan. Sonrası bir deli kasırga geziniyor içimde. Belleğimde taşınan ne varsa, suya düşürüyorum.-"(s.44) **"Yürüyorum"**, yaşanılan ortamın şiirli bir dille güzelleştirilerek iç sıkıntılarının, umarsızlığın uzaktaki kişiyle (diyelim sevgiliyle) paylaşımının öyküsü. Yazar, yaşamı iç sularının imbiğinden geçirerek damıtıyor. Duygu yüklü yaşantı damlacıklarından gerçeklere yeni açılımlarla, yeni çevrenlerle gidiliyor; okurun iç evreni zenginleştiriliyor.

* * *

İkinci bölüm, birinci bölümdeki şiirin altı dizelik devamıyla aralanıyor. Daha çok kişi adlarının başlık yapıldığı (dokuz öyküden altısı böyle) öykülerden oluşuyor bu son bölüm.

"Alişan", bir başka adamla giden annesinin özlemiyle yanan Alişan'ın gerçeği kabullenemeyişinin, anne sevgisinin yerini almaya çalışan baba sevgisiyle bütünleşmesinin öyküsü.

"Oğul" öyküsünde büyük adam olsun diye umutla babasız büyüttüğü oğlunun okuyup adam olduktan sonra gittiği yaban ellerden dönmeyişi karşısında umarsızlığını içine gömen ananın iç sızıları, iyi dilekleri Dede Korkut söylemiyle dillendirilir.

Yoksul **"Koca Yakup"**un ölümcül hastalığa yakalanan oğlu Kerim yüzünden düştüğü umarsızlığı, sevdayla yüklü kısacık öyküsünde buruklukla izleriz.

"Mehmet'e Mektup" öyküsünde on beşindeyken kocasını kente, çalışmaya yollayan, dört çocuğuyla başbaşa kalan köydeki ananın, kentte bir bir "sarışın yosma"yla ilişkiye giren kocasına bağışlayıcı, hoşgörülü Anadolu kadınını simgeleyen yazgısına boyun eğerek yakarışını okuyoruz.

"Alican ile Kezban", Akçaabat coğrafyasında **"kuru, yorgun beden"**lerin ezası, cefası bol tütün işçiliğinde alevlenen bir sevdayı öyküler. Alican'a sevdalı Kezban, yaşlı, varsıl kocayla evlendirilir. Alican'ın ölümünün ardından evlendiği günün sabahı Kezban da sonsuzluğa gider: **"Karadeniz, sevdasına kavuşan bir insan onuruyla Kezban'ı yüreğine bastı. Sancısı dinmişti artık."** (s.75)

Sevdalısı Ahmet'e kavuşamayan Emine kızın, onun ardından Ahmet'in ölümüyle çoğalan acının koca gövdeli çınarla söyleşerek gidermeye çalışan **"Deli Gülizar"**, ağıt söylemine yaslanan başarılı bir öykü. Yazar, bu öyküsünde ağıt söylemini üretici diliyle çeşitlendiriyor, zenginleştiriyor: **"Şu dağların karı mıydın, eridin gittin. Emine'm. Yamaçların çiçeği miydin, solup gittin bayırımızdan. Sis Dağı'nın dumanı mıydın vurdun dağlara yukarı. Uğramaz oldun evimize, obamıza."** (s. 78)

"Hatça Gelin" de Gülizar örneği bir başka doğa parcasına Çadır Dağı'na (kişileştirerek) iç döker, onu yazgısına ortak eder. Karadeniz bitki örtüsüne özgü Komar çiçeğiyle Hatçe Gelin'in kişilik benzeşmesi nefis bir betinlemeyle gönlümüze dolar: **"Komar yapraklarını bana benzetirim hep. Kimsesiz sayarım el köylerinde, gönlü ezik, boynu bükük sayarım. Her bir sevdiceğinden uzak sayarım. Yurdundan obasından zorla koparmışlar da tohumunu bu yerlere salmışlar gibi bir garip olurum. Öksüzleşirim bu yaşımda, anlatamam, Çadır Dağı."** (s. 89)

* * *

"Sesim Değdi Yağmurlara" baş-

lığı hemen bol yağışlı, çeşidi bol bitki örtüsüyle, çılgın dalgalarıyla sürekli devinen Karadeniz coğrafyasını çağrıştırıyor. Belirttiğim gibi öykülerin hemen hepsi bu coğrafyanın izleriyle bezenmiş. Doğa betimlemeleri öykü kişileriyle bütünlenerek, kişileştirilerek kotarılıyor. Bir başka söyleyişle, Karadeniz coğrafyası kişileştirip öykü kişileriyle kaynaştırılarak çevresel kimlik oluşturuyor.

"Karadeniz'e benzetirim hep kendimi: Öyle anında tepki gösteren. Delifişeğim benim, öfkelenir birden. Ansızın uysal bir çocuk kadar saf, temiz durulur. Su diplerinde yosun tutmuş kayaları görürsün. Ayna gibi içini yansıtır, yüreğini sunar sana." ("Yürüyorum" s. 45)

"İki gözüm Karadeniz, ilk sevdam. Biraz uzağında kalsam, taşıyamadığım sıkıntılar sıkıyor içimi (...) Doğru ona koşuyorum. Sabırla dinliyor beni. Gizimin tek taşıyıcısı o." ("Yürüyorum" s. 50)

"Karadeniz başını gecenin kucağına uzatmış, derin bir uykuya hazırlanıyordu." ("Koca Yakup" s. 62)

"Karadeniz'in bulanık bakışları öfke yüklüydü." ("Sel" s. 10)

Dilber Saka, durum (kesit) öyküleri yazıyor; anlık yaşam kesitlerini kişilerinin iç evreniyle çoğaltarak zamanın ötesine geçmeyi başarıyor. Böylelikle yerel olan evrenselleşiyor odak noktası insanla...

Öykülerde doğa, insanla bütünleşerek yardımcı öğe durumuna dönüşüyor. Birinci kişili (benöyküsel) anlatım kullanılmış.

Dili alabildiğine yalın, akıcı, Türkçenin söz gücünü, kıvraklığını, yaratıcı, üretken bir açılımla okuyucuyu odağına alıp götürüyor. Şiirli bir anlatıyı yeğleyen Saka, özgün sesini, biçemini yakalamış görünüyor. Öykülerin izleğiyle örtüşen bu dil denilebilir ki halk öykülerinden, Dede Korkut söyleminden damıtılarak elde edilmiş. Şuncasını söylemekle ileri mi gidilmiş olur, bilmem: Öykülerin birçok tümcesi dize tadında, imgelerle yüklü. Sanat katına yücelten de bu söylem, bu çok anlamlılık değil mi? Belli ki şiiri seviyor; şiir kurmaya, imgelerle duyup düşünüp öykülemeye eğilimli Dilber Saka. Bu kurgusal yönelim öykü adına bir eksiklik mi? Sanmıyorum. Sait Faik ustanın doyumsuzluğunun çokça şiirli söyleminden çağıldadığı belirtilmez mi?

Sesim Değdi Yağmurlara, Dilber Saka, Kerem Yayınları, Birinci Basım: Şubat 1991, ANKARA.

dünya üşüyor

ahmet özer

- şükrü gümüş'ün anısına -

bir kapı açılsa / sen girsen
yüzünde gençliğin ışıltılı gülüşü
yağmurlarla yıkanmış bir ömür yedeğinde
tan atımına kadar sürecek sorularla
bir girsen / sözümüzün maviliğine

biliyorum / bulvardaki at kestanelerini sorardın
saat başı gonk çalan saat kulesini
burunları düzgün kızlarla
güneş yemiş buğdayları
ve sorardın / yüreğimizin orta yerindeki harmanı

şimdi sevenlerinle bir yumağı sarıyoruz
bir sevgiyle bir hüznün ilmeklerini dolayarak
duru sular gibi akıp içimizden
yaşıyorsun / sonsuzluğunda düşlerimizin
suyun ve ateşin hünerini taşıyarak
ellerini yitirdik kardeşim: dünya üşüyor

(Fotoğraf: M. Reşat Sümerkan)

anadolu'nun içli şairi ömer bedrettin uşaklı

● Şinasi Özdenoğlu

Bana deseler ki:

"Bir şiir güldestesi için, Ömer Bedrettin Uşaklı'nın tüm şiirlerinden yalnızca bir dörtlük seçeceksin."

Hiç duralamadan şu dizeleri seçerdim:

Nasıl yaşayacağım, ey deniz senden uzak?
Yanıp sönüyor gibi gözlerimde fenerin
Uyuyor mu limanda her gece sallanarak
Altından çivilerle çakılmış gemilerin?'

Ömer bedrettin Uşaklı ile ilk tanışmam, nerede ve nasıl oldu? Bunu, şu anda belirgin bir biçimde anımsayamıyorum. Ancak, 1940'lı yıllann ilk yarısında, cumartesi günleri Ankara Halkevi'nde yapılan "Şiirli toplantılar"ımızda, kendisi gibi bazı ünlü şairlerle birlikte birkaç kez katıldığımı hatırlıyorum.

1673 : ÖMER BEDREDDİN UŞAKLI;
Mek. Nu. 108 (16)

Uşaklı'yı; Anadolu'nun terkedilmiş köşelerinin renklerini dertlerini ve ezgilerini derin bir lirizmle yansıtan şairliği yannda, genç ve idealist bir yönetici olarak da kendime yakın buluyor, yoğun bir ilgiyle izliyordum. Çünkü, bir kaç yıl sonra, ben de aynı mesleğin adamı olarak, ülkeyi köşe - bucak dolaşıp halkıma hizmet edecektim. Anadolu üstüne şiirlere gelince: Değil Siyasal Bilgiler'de, henüz lise sıralannda, ülkemin insanlarının derin acıları üstüne yazdığım şiirler, yayımlanmıştı bile...

Uşaklı ile ilk yakın tanışmamız; 1943'te yayımlanan ilk şiir kitabım "Teselli" için yazdığı eleştiri dolayısıyla olmuştu. Bu eleştiri, beni şiir yaşamına daha da özendiren olumlu bir değerlendirmeydi1.

Belki de, kitabıma yakın ilgisinden olacak, 1946'da yayımlanan "Anaforda Dönen Adam" adlı kitabıma aldığım "Pişmanlık" başlıklı şiirimi Uşaklı'ya adamıştım.

dostluğu güçlendiren bağlar

Yüksek öğrenim yıllannda "Önce Türkiye, sonra Mülkiye" felsefesiyle yetiştiğimiz için -tıpkı Cahit Sıtkı Tarancı'yla yakınlığımız gibi "Siyasal Bilgiler"e mensup oluşumuzun, Uşaklı ile yakınlığımızda etkisi, elbette yadsınamaz. Öte yandan; Şair'in kayınbabası, Gümüşhane Eski Valisi Sait Bey'in, rahmetli babamla yakın dostluğu da, içtenliğimizi güçlendiren bir başka neden... Vali Sait Bey, 1930'lann Atatürk ilkelerine candan inançlı, cesur ve onurlu bir idareci...

Ömer bedrettin Uşaklı; Vali Sait Bey'in kızı Bedia Hanım'la 1931'de evleniyor. Bu evlilikten iki çocuğu dünyaya geliyor. "Sarıkız mermerleri" adlı kitabı, 3 yaşında kaybettiği kızı üstüne yazdığı ağıtlarla doludur. Oğlu Gürkut Uşaklı'yı görüp tanımak istemiş olmama karşın, bu arzum gerçekleşemiyor. Bir süre spor muhabiri olarak izlediğim Gürkut'un Amerika'ya gittiğini ve bir daha dönmediğini gazeteci dostlarımdan öğreniyorum.

uşaklı, milletvekili

Yıl 1939... Büyük depremle Erzincan, bir enkaz yığını haline gelmiş. üstelik karakış bütün şiddetiyle yüklenmiş... Erzincan Valisi'yle ilgili bir soruşturmayı Mülkiye Müfettişi Ömer Bedrettin Uşaklı, bir çadırdan yürütüyor. Erzincan'ın acımasız soğuğunda hastalanan Müfettiş'in o durumda görevini sürdürmesine, felaketi yerinde izleyen Cumhurbaşkanı İnönü Tanık olur ve onun bu görev aşkını milletvekilliğiyle ödüllendirir. Yıl: 1943. Ömer Bedrettin Uşaklı, Kütahya Milletvekilidir.

ömer bedrettin ve anadolu şiiri

Şairleri, şair yapan niteliklerini genellikle annelerinden aldıklan söylenir. Uşaklı'nın da bu niteliğini kendisinin de belirttiği gibi, çok duygulu bir kadın olan annesi Hayriye Hanım'dan aldığını varsaymak, herhalde yanılgı olmayacaktır.

Günün birinde ana, ölümsüzlüğe gider; geride bağnyanık bir oğul bırakır. Ve o şair oğul, birlikte yaşanan bütün bir ömrün sevgilerini, hasretlerini, pişmanlıklannı ve tüm anılarını üstüste yığarak, o güzelim, o duygulu anneye, lirizmin yüce basamağından şu içli, şu unutulmayacak dizelerle seslenir:

Uzaklaşırken at üstünde bahçeden
Düşerdi omzuna nurdan bakışların
Limon çiçekleri dallarda ürperen
Alevlenirdi nurdan bakışlann
Düşerdi omzuna nurdan bakışlann...

Bu son şehirde kapanmıştı gözlerin
Sütun sütundu uzaktan şelaleler
Deniz güzel... Geceler, çeşmeler serin
Bahar sefasına dalmıştı bahçeler
Sütun sütundu uzaktan şelaleler...
(Son Şehir)

Hemen belirtelim ki, 1940'ı yıllarda Türk yazınının gündemindeki sorunlar, bugünkünden çok farklıydı. Örneğin: "Milli Edebiyat", "Memleket Edebiyatı", hatta "Mahalli Edebiyat" gibi çeşitli sorunlar, ülke aydınları arasında tartışılır, dergilere yansırdı. Bu deyimlere gerek var mıydı? Ya da bu deyimler hangi zorunluluktan kaynaklanıyordu? O dönemde "Memleket Edebiyatı" denince, Anadolu'nun tüm yörelerinin kendine özgü kültür değerlerinden esinlenilerek yaratılan yazın anlaşılmaktaydı.

"Memleket Yazını" düşüncesi; 1940'lı yıllarda, Ankara Halkevi çatısı altında başlayıp "ÜLKÜ" dergisinde gelişen bir "Şiir akımı"na dönüşmüştür. Genellikle toprakla boğuşan az topraklı ya da topraksız Anadolu köylüsünün acılannı ve çilesini yansıtan bu akımın ozanlanna "Toprakçı Şairler" diyenler de vardı. Ahmet Kutsi Tecer'in öncülüğünde bir dönem sesini duyuran bu akım şairlerinin yapıtlan, Ülkü dergisinde yayımlanıyordu. Tecer'in ünlü "Orda Bir Köy Var Uzakta" başlıklı şiiri; işte bu akımın "Şiirsel manifesti" sayılıyordu. "Halay Çeken Kızlar" da, aynı nitelikte bir başka yapıtıydı Tecer'in... "Nerdesin" gibi unutulmayacak nitelikte şiirlere imzasını atmış Tecer'in, "toprakçı akım" içinde, Türkkuşu öğrencileri üstüne yazdığı;

İşte motor, işte yağ
Havalan da havalan...

türünden dizeler, dönemin ünlü ve hırçın eleştirmeni Ataç'ı çılgına çeviriyor ve Ataç zehir - zemberek yazılarıyla Tecer'i alaya alıyordu.

Özetlemek gerekirse, denebilir ki; bir anlamda "köy ve toprak" edebiyatı niteliğindeki "Memleket Yazını"; o yılların tek partisi CHP'nin, Halkevleri aracılığıyla "köyle ve köylüyle özdeşleşme politikası"nın sanata ve edebiyata yansımasıdır. Yine o dönemde, CHP'nin köy ve kasabalarda görevlendirdiği ressamlar; değerli tablolarıyla, Anadolu insanın toprakla savaşımını ve çilesini yansıtmıştardır.

Şair ve CHP milletvekili Ömer Bedrettin Uşaklı'ya gelince: (ad mutlaka "Memleket Yazını" denecekse) işte o yazının en lirik, en seçkin ürünlerini veren şairlerinin başında gelen bir isimdir. Ancak, unutmamak gerekir ki; Uşaklı, Anadolu havasını yansıtan şiirlerine 1940'lardan çok önce başlamış, şiirde tanınmasını sağlayan ilk şiir kitabı "Deniz Sarhoşları"nı, 1926'da yayımlamıştır.

Rahmetli şair, bu konuyla ilgili olarak kendisine sorduğumuz ve Varlık dergisinde yayımlanan yanıtında "Memleket Edebiyatı"nı şöyle savunuyordu:

"Memleket yazını; en bireysel ve özgür ürünlerine kadar, toprağın ve bu ulusun katıksız edebiyatı; yurdun en büyük parçasıyla Anadolu'nun bugünü söyleyen arınmış yeni şiiri, Anadolu'nun gerçek romanı, tiyatrosu, kısaca: Yeni ve yerli bir edebiyattır."

Memleketi hiç tanımadıkları için bu edebiyatı kötüleyenler; bir gün gelecek, memleket edebiyatı ile uluslararası bir yer kazandığımızı göreceklerdir[2].

Şairin, A. Kutsi Tecer'e adadığı şiirindeki şu dizeler, inandığı sanat anlayışının canlı bir kanıtı değil mi?

Bizim için battı güneş bu akşam
Bizim için doğdu bu yeşil gündüz
Uzakta uymuş iki - üç saz dam
Irmakta solgun ay, sen, ben, üçümüz
Bizim için doğdu bu yeşil gündüz...
(Ayışığında)

Bir şairin, bestelerde yaşaması eğer bir şanssa; o şanstan nasibini almış bir şair sayılabilir Uşaklı...

Oyna, yansın cepkenin
Yansın güneşten tenin
Gün senin, şenlik senin
Bayramın kutlu efem...
(Efenin bayramı)

diyerek, yanık sesleriyle bu dizeleri seslendiren Egeli güzellerle birlikte toprağa diz vuran efeler; acaba kendilerini coşturan şairin kim olduğunu bir an olsun anımsamış mıdırlar?

Ölümsüz bir melodiyle, dillerden dillere; kuşaktan kuşağa yaşayıp giden şu dizelerin şairi kimdi?

Kapıldım gidiyorum
Bahtımın rüzgarına
Ey ufuklar diyorum
Yolculuk var yanına...
(Akşam Misâfiri)

Gökyüzü şarkılarla çınlarken; "Yıldızların altındaki gönlü sarhoş aşıklar", evet onlar; sevişmenin mutluluğunu ilan eden dizelerin hangi duygulu gönülden döküldüğünü, bir gün birbirlerine soracaklar mı?

son görüşme - son anı

Yıl 1945... Aylardan temmuz. Ömer Bedrettin Uşaklı, ciğerlerinden hasta. İçişleri Bakanlığı Teftiş Kurulu'nda, kaymakamlık stajına başlayan genç bir idareci adayıyım. Yaz güneşinin kavurduğu Ankara'da değerli şairi evinde ziyarete gidiyorum.

Uşaklı yatakta solunum güçlüğü çekiyor. Ama yine de metin... Halinden fazla şikayet etmiyor. Ateşler içindeki elini tutuyorum. Herkesin söyleyeceği klişe sözlerle nasıl avutabilirsiniz bir şairi? Bu alabildiğine duygulu insan, "kaçınılmaz son"un kendisine adım adım yaklaştığını hissetmez olur mu? Yazınımıza biribirinden güzel şiirler armağan etmiş olan bu içli şairin, gözlerimiz önünde yavaş yavaş tükenmesinin nasıl bir dram oluşturduğunu hangi sözcüklerle anlatabilirsiniz?

Bu son görüşmemizde Uşaklı bana; 2. baskısı yeni yayımlanmış olan yapıtını, "Yayla Dumanı"nı yazdı ve armağan etti. Tarih: 18 Temmuz 1945... Ve sonra, kendisine adadığım "Pişmanlık" adlı şiirimi okumamı istedi, okudum. Şiirin son bölümü şöyle:

Ah toy gençlik, cömertçe akan oluk
Pişmanlık başlayacak bu yaştan sonra
Beni şimdengeri sor dalgalara
Gemi hazır, başlayacak yolculuk
Ah, toy gençlik, cömertçe akan oluk...

Şiirin bu son bölümü, onu çok duygulandırmıştı, yaşaran mavi gözlerinde, yine de yaşamanın ışığı ve sevinci vardı.

Şairle işte bu son görüşmemiz... Ne kadar istemesek de, bu gibi ayrılıkların trajedisi kaçınılmazdır ve anısı ömür boyu sürer, gider.

Ömer Bedrettin Uşaklı'yı İstanbul limanında bekleyen gemi; "Altından çivilerle bağlanmış" gemilerden biri olmalıydı. Ve o gemi, bu son görüşmemizden 7 ay sonra, Anadolu'nun içli şairini de yolcularına katarak sonsuzluğa demir atmıştı. ●

mavi-beyaz

- Enver Atılgan'a -

Rüzgarlar esmiyor beynimde
Dokuz-on yaşlarına gidiyor duygularım
Hani, sazlar çalınırdı
Hani, söylerdik hep bir ağızdan
Erganî türkülerini.
Sonra susardı herkes
Başlardın o gür sesinle
O yürekleri delen bakışlarınla
Okurdun dizelerini.
Okumaz coşardın
Taşardın penceremizden
Dinlerdi Erganî'de yüksek uçan kuşlar
Makam'a ulaşırdı, titrerdi gök.
Ey güzel dost
Ey çocukluğumun güzel anısı
Ey şiir öğretmenim-dava öğretmenim
Yakışmıyor sana mavi-beyaz çarşaflar
Şöyle bir kalk
Giyin ütülü gömleğini, pantolonunu
Takıver ayağına siyah pabucunu
Yürü yine Türkiye'min yollarında

Nur Sağlamer

---

notlar
1- Ulus gazetesi, 23 Mart 1944.
2- Edebiyatımızın Beş Ana Meselesi, Ş. Özdenoğlu, İnkılap Kitabevi, İstanbul 1946.

elmacık kuşu ile başbaşa

● Yalın Kılıç

Temmuz ayının çok sıcak bir günüydü. Kararlıydım Elmacık Kuşunu bulmaya. Buldum sonunda. Elmacık Kuşu Ümit Köyde bir tepeye konmuştu. Burası Ümit Köy Huzur Eviydi. Huzur Evi'nde bir şiir, devi vardı. Kim olabilirdi bu? Bu, 1930 Kayseri doğumlu **Ali Hüsrevoğlu**'ydu.

İlk kez olacaktı karşılaşmamız. Ne o beni tanırdı, ne de ben onu. Vay bee... göz göze gelindiğinde, birbirimizi çok eskiden tanıyor gibiydik sanki. Oysa o Kayseriliydi, bense Kozanlı.

Böylesine demokrat, içten, sevecen, sıcak bir kişiliği olduğunu tanıdıktan sonra daha iyi anladım. Şiirleri kadar sıcak ve yalındı.

Balkonlu bir odası vardı koridorun sonunda. Balkonla toprak çok yakındı birbirine. Toprağın üstü sararmış çimlerle kaplıydı. Balkonun hizasında, çimlerin ortasında çiçeklerden oluşan minik bir bahçe vardı. Bahçede kadife ve sarmaşık çiçekleri sararmış çimler üzerinde bir çiçek vahası oluşturuyordu. Seher bağlarına benzemese de yetebilirdi özlem gidermeye.

Ozan bir şiirinde;

Ben en çok Elmacık Kuşlarını sevdim
Kuşlar içinde,
Bir de Elmacık Kuşu gibi bir kız
Kızlar içinde...

Bana öyle geliyor ki... Seher bağlarının Elmacık Kuşları ile, gönül bağının kızları, önemli bir yer tutmaktadır ozanın tüm yaşamında.

Bakınız ozanın bile tanımadığı bir genç hanım bu sevgiyi nasıl tanımlamaktadır:

- Ali ağbi kızlarla ilgileniyorsa, muhakkak şiire malzeme arıyor demektir. Sizde bir şiirsel unsur vardır ki...

O zaman çekinmeyiniz.

Unutulmuş değil
Asla ulaşılamayan
Uç dallarda duran
Bir tatlı yemiştir o.

İşte o ve onlar gibileri sızlatagelmiştir ozanın yüreğini.

65 yaşındaki bu genç görünümlü insan, henüz 19 yaş heyecanını duyuyorum derken, 19'unda gösteriyordu gerçekten. Önemli olan ruh evrenindeki duygu birikimiydi.

Bu hususta, Yaşar Kemal bile: (1957 yılında) - Ali 25'inden yukarıdır. Ama yüzüne bakarsan yedidir diyordu.

Nedendir
O şimdi Ümit Köyde
Bir Huzurevinde.
Huzur mu aramakta
Yoksa
Huzuru mu kaçmakta
Oysa
Yazan, çizen, düşünen bir insan
Huzur bulduğu yerde olmalı
Elmacık Kuşu ömeği
Özgürce dolaşırcasına
Bağdan, bağa, daldan dala...

Şiir Denildiğinde:

Ozan, şiir yazmanın öyle kolay olmadığını, şiirin bile tortusunun olduğunu, dinlenmesinin gerektiğini vurgularken, yazılacak konunun, önce beyine düşeceğini, sonra da etle kemiğe büreneceğini söylemektedir.

Kırk yılın şiir birikimini Elmacık Kuşu Kitabında toplamak suretiyle bu birikimini değerlendirmiştir. Kitap da hayli ilgi görmüştür.

Hele Yaşar Kemal usta'nın kitapta yer alması, daha da şirelendirmiştir şiirleri.

En önemlisi de, Yaşar Kemal'e yazdığı şiirleri, bizzat Yaşar Kemal'in ağzından dinlemesiydi. Ozan bir gün Ankara'da Mülkiyelilerin Yerinde Yaşar Kemal'le karşılaşır. Yaşar Kemal'in o anda -Ali nasılsın...? demesi ve şiirleri ezbere okuması, son derece heyecanlandırmıştı ozanı. Özellikle de Yaşar Kemal'in şiirin etkisiyle, gözlerinden şıpır şıpır yaşlar damlamaya başlamasını, hiç mi hiç unutamamaktadır.

Kırklı yılların sonuna doğruydu
Oturmuş tek başına dağ gibi bir asker
Kayseri Reşit Efendi Kütüphanesinde
Bir dağ sessizliği içinde kitap okumakta.

O dev gibi insan kitap yazmakta ve yazdıklarını okutmakta şu an. Dağlar gibi başı göklerde, bastığı her yerden gümbür gümbür ses çıkmakta. Şairin de dediği gibi. Gerçekten o:

"Torosların koca bir Kartalı
Çukurların harika bir çocuğu."ydu

"Elmacık Kuşu"nun dördüncü baskısı yapılacaktır bu Sonbahar. Ustalar ustası Çerkez Karadağ'ın çekeceği sanatsal nitelikli fotoğrafı ayrı bir özellik verecektir kitaba.

Aslında Elmacık Kuşu bir değil birkaç kardeş beklemekte. Belki de ilk kardeşi -YAŞAR KEMAL DESTANI. İkincisi ise, -ALTIN PARK KUŞLARI. üçüncüsüne gelince: Her üç kitabın toplandığı -TÜM ŞİİRLER'in kitabı olacaktır. Fakat kuşkuludur Şair. Bunları yazacağım, ama basıldığını göremeyeceğim demektedir. Hem kendisi üzülmekte hem Elmacık Kuşu'nu hem de sevenlerini üzmekte.

OYSA,
ELMACIK KUŞU
YENİ BİR ŞAFAKLA GELECEK
VE BAŞKENT CADDELERİNE
SARI BİR SAĞANAK OLARAK
DÖRDÜNCÜ KEZ YAĞACAK
YÜREKLERDE YENİDEN
ŞİMŞEKLER ÇAKACAK
DAHA NİCE YÜREKLER HOPLATACAK.
Büyük ustaya selamlar, saygılar... ●

ahmet haşim

Avni Cinozoğlu

Asurlu muydu Dicle kıyılarında
ceplerinde karanfil taşıyan Haşim
bir renkli yansımaydı onun için
ırmak böcek Ay yıldız şebnem

yaslıydı düşlerdeki ülkesi
sürgündeydi gurbetteydi
hep solgun bir kadını sevdi
Bağdat'ın bir yıldız gibi parladığı gecelerde

LÂİKLİK ve BİLGİ TOPLUMU OLMA AÇILARINDAN YAZIN İZLENCELERİ

Değerli okurlar;

Bu sayımızın **'atardamar'** bölümünde sunduğumuz yazı, Dil ve Edebiyatımızın Cumhuriyetle birlikte başlatılan çağdaş - laik tavrının 80'li yıllarla birlikte, bu özünden yalıtılıp, nasıl da çağdışı bir tabana oturtulmakta olduğunun somut bir göstergesidir.

Liselerde Kredili Sistemle birlikte Türk Dili ve Edebiyatı programlarının Türk - İslam senteziyle yoğrularak, gencecik öğrencilerin önüne sürüldüğü gerçeğiyle başbaşayız.

"Adriyatik'ten Çin Denizine" kadar uzanan bir coğrafyayı düşüncelerine mekân oluşturmaya çaba gösterenlerin, bunun edebiyatını da -ne acıdır ki- Batı'nın bin yıllık tarihini dışlayarak ve **"çadır edebiyatı"**na indirgeyerek sunmak istedikleri, gün gibi ortadadır.

Bu açılardan bakıldığında varılmak istenilen durumun **'vehamet'**i ortadadır. **"laiklik ve bilgi toplumu olma açılarından Yazın İzlenceleri'** adlı yazıyı okuyun, nereye sürüklenmekte olduğumuzu daha iyi anlayacaksınız.

Bu konuda tüm edebiyatçılara, gerçek eğitimcilere, demokratlara, ilerici yurtseverlere düşen önemli görevler olduğunu unutmayalım.

Böylesine ayrıntılı çalışması nedeniyle, **Ersin Şensin**'e içten teşekkür ederiz.

Kıyı

lâiklik ve bilgi toplumu olma açılarından yazın izlenceleri

● Ersin Şensin

Cumhuriyeti kuranlar, onunla birlikte gelen yeni değerleri, **halk, halka ilişkin halkın hakkı, hukuk yasa, yasa egemenliği, insan hakları, laiklik, seçme - seçilme hakkı vd.** gibi bir sürü yeni kavramın topluma kazandırılması; bunların toplum bireyleri tarafından benimsenmesi ve davranış halinde gösterilmesini amaçlamışlardı. Bu kavramların en sağlam benimsenme yolu eğitimdi. Örneğin ancak, eğitimle laik birer yurttaş olunabilirdi. Hak, hukuk kavramlarına saygılı; bu anlamda bireyler arası ilişkilere yoğunluk tanıyan; yasa egemenliğine inanan; demokrasiye bağlı; bunun gereklerini yerine getiren insanlar ancak ve ancak eğitimle gerçekleştirilebilir. Bu insanlar, göksel güçlere inanma konusunun salt kendilerini bağladığını; inançlarının ne kendilerini ne de başkalarını yüceltmede ya da küçültmede herhangi bir etkisinin olmayacağı noktasında görüş birliğine varmış; çıkarları için inançlarını araç yapmanın küçültücülüğüne beyinleri ve yürekleriyle inanmış olacaklardır. Cumhuriyeti kuranlar, bu gerçeklerle toplumsal değişimi hızlandırma çabası içindeydiler.

Padişahlık gibi, yer yüzünde insanları tanrı adına yöneten, yönlendiren geleneksel bir yönetim yapısından gelmemize; tarihsel, kültürel ve geleneksel birikimlerine bağnazlık dereceğinde tutkun olan bir toplumun çocukları ve torunları olmamıza karşın çağımızın bir bilgi toplumu ve teknoloji çağı olması karşısında kendimize yeniden çeki düzen vermek gereğini duymak durumundayız. Bu gerçeklik bizi tedirgin etmemeli, aksine geleneksel ve tarihsel, kültürel birikimimizi bu yapıya uyarken kullanabilecek bir çaba içine girmeliyiz. Eğitim izlencelerinin böyle bir ortamın oluşmasına katkısını hiç kulak ardı etmemelidir. Teknolojiyi yeni anlam ve önemiyle kavrayıp özümseyebilecek yeni bireyler yetiştirmek ve toplum olarak bireye önem ve değer veren bir yapıyı gerçekleştirip sürdürme azim ve kararına ulaşmak!..

* * *

Yazın izlencelerinin bizdeki tarihsel gelişimine baktığımızda görülenler şunlardır:

1. Türkçenin, **medreselerde** ve **Sıbyan okullarında** bir öğretim konusu olarak ele alınmaması dilimizin gelişimine olumsuz etkilerde bulunmuştur. Tanzimat döneminde Türkçe, bu yönden önem kazanmıştır. II. Mahmut döneminde, 1839'da **Mekteb-I Mâârif-I Adlî** açılmış; 1849'da **Da'rül Mâârif**, 1862'de **Mekteb-I Ahkam** ya da **Mahrec-I Aklam** açılarak izlencelerine Türkçe dersi konulmuştur. 1846'da **Rüştiye**'lerin açılmasıyla "Osmanlı toplumunun, değişen uygarlığı gördüğü, buna uyacak adamları yetiştirmeyi sağlamak üzere bu okulları kurduğu" belirtilmiştir. **Bu okullar, ilk laik okullardır.** Avrupalı komutanlar, Haçlı Seferleri sırasında, askerlerin beden yeteneklerini geliştirmek gereksinimini duyarak kendi çocukları için kiliseler dışında yeni okullar açılmasını sağlamışlardır. Bunlar da Avrupa'daki ilk laik okullardır.

2. II. Mahmut döneminde 1873'te, **İdadî'ler açıldı.** Bunlar, ilk **"Mükemmel Türkçe Kitabet ve İnşa"** derslerini veren okullarımızdır. **Bu okullara ilk kez yazın dersleri** 1892'de **"Edebiyat ve Kitabet-I Reamiye"** adıyla konulmuş ve okutulmuştur.

3. 1912'de, "Dil ve edebiyat değişimlerine dikkat edilmesi" konusu izlencelerde yer almıştır. Ardından, belirtilen bu ilkeye uygun izlenceler 1911'de yapılabilmiştir. Yine **ilk** kez, Divan metinlerinde yapılan çok geniş bir seçim bu yılda yazın izlencelerine girdi. Batı yazını **ile de** ilk kez bu izlenceyle ilgilenme olanağı doğmuştur. Bu konudaki ders yapıtının ise 1909'da hazırlandığı açıklanmaktadır.

4. 1910 yılında **Sultaniye'ler** açılmıştır. Bu okullarda yazın derslerinin **"İlm-I edeb-I Türkî kavaidine"** uygun öğretilmesi istenmiştir. Tanzimattan beri gençlerin yazınsal yapıtlarla ilgilenmelerine, serbest düşünceler edinmelerine hep kuşku ile bakılmıştır. Daha sonraki yıllarda bu durum dikkat çekici bir biçimde geriye doğru giderek sürmüştür.

5. Cumhuriyet döneminde, **İlk yazın İzlencesi Eğitim Bakanı Vasıf ÇINAR** zamanında **M. Fuat (Köprülü), A. Canip (Yöntem), Süleyman Şevket tarafından hazırlanmıştır.** Yazın eğitiminin metne dayatılmasına, konu olarak da Batı yazınını tanıtmaya önem verilmiştir. Ne var ki gerekli metinler bulunamadığı için bu ilkeler uygulanamadı ve daha çok liselerde, öğretim ve eğitim eski yazın ürünlerinin içinde kaldı. Bu durum hâlâ sürüyor.

6. 1927 yılında yapılan değişiklik önemlidir. Çünkü "Edebiyat Tarihi" ders saatleri sayısı azaltılmıştır. Yerine yazma (kompozisyon) dersleri konulmuştur. Ne yazık ki bu uygulama da yapılamadı. "Edebiyat Tarihi" çalışmalarına olabildiği ölçüde ağırlık verilmiştir. Bu da hâlâ sürmektedir.

7. 1928'de A. Canip Yöntem'in yazın ders yapıtı çıktı. Bu, ilk yapıttır. Arapça ve Farsça dersleri kaldırılmıştır. Cumhuriyetle kesin olarak Batı kültürüne döndüğümüz için Arapça ve Farsça kaldırılmış, yerine Batı dilleri getirilmiştir.

8. 1929'da İ. Sungu, A. Canip Yöntem, H. Ali Yücel, Reşat Nuri Güntekin tarafından hazırlanan yeni yazın izlencesinde yazın derslerinin amaçları şöyle açıklanmaktadır: **"1. Ulusal ve uygar hayatın bütün yönlerine düşünce ve duygu ilgisi yaratmak. Bundan dolayı ölmüş bir kültürün özellikle dil yönünden canlılığını yitirmiş, ilgi çekmeyecek kadar tartışılmış olan Divan edebiyatına yeni programda daha az yer verilmiştir. Fakat geçmişle düşünce ve duygu ilgimizi kesmemek için eski edebiyatımız ilse ikinci sınıfta haftada bir saate indirilmiştir. Batı edebiyatının dünya ölçüsünde değeri ve etkisi yönünden tanıtılması gerekiyor. Öğrencilere hayatı duyurmak kadar, içlerinde yaşamak isteği uyanması gereken ülküsel hayatla da temas etmek için edebi eserler okutmak zorunludur. Öğrencilerin faydalanmaları için antolojiler ve tarihsel bir sözlük hazırlanmalıdır.". "... Edebiyat öğretimi, hayal ve heyecan hayatını geliştirmeli... Edebiyat, yaşamın ilham ve yorumudur; insan ruhunun ilerleme ve gelişmesini gösterir. Öğrenci, edebi eseri okusun ki kendi yaşamının anlatılmış olduğunu görsün, kendini anlasın; büyük insanlara hayranlık duysun; içinde ülküler doğsun. Düşünce yönünden gelişsin, iyi düşünüp iyi duymaya alışsın...". ".....** okutulacak

eseri seçerken eserin gençlerde ilgi uyandırması, düşünce ve sanat değeri taşıması, telkin edici olması, eserlerin tür ve yazarlar yönünden değişiklik göstermesi esas alınmalıdır." denilmektedir.

9. 1935 yılında bazı derslerin öğretim klavuzları yapıldı. Yazın öğretimi önemli bir sorun olarak duruyordu. **Bakanlık, H. Ali Yücel ve F. Rıfkı Atay başkanlıklarında iki kurul oluşturdu. F. Rıfkı Atay başkanlığındaki kurul: "Türk kültür tarihini anlatacak ve Batı edebiyat kültürü içinde daha tam ve iyi gelişmesine yarayacak bir edebiyat kitabı"** yazılması öneriliyordu. **Kurul ayrıca: "Arapça ve Farsça dersleri kaldırdıktan sonra eski metinleri anlamak güçleşmiştir; edebiyatımızın ve kültürümüzün geçtiği yolu tanıtmak için eski edebiyattan bazı metinler okutmak zorunluluğu da vardır. Bundan dolayı eski edebiyattan önce bir seçme yapmak sonra bunları bugünkü dile çevirmek için bir yarışma açmak..."**;

Öte yandan her iki kurul da kullanılan yazın ders yapıtlarını (Edebiyat: A. Canip Yöntem, Güzel Yazılar IV.: S. Şevket, Edebiyat Tarihi Dersleri Lise II.: A.S. Levend, Edebiyat Tarihi Dersleri: S. N. Ergun, Edebi Yeniliğimiz: İ. H. Sevük) şöyle okutmak gerek diye bir konu dizini yapmışlardır:

"Aruz tanıtılacak, ama kalıplar okutulmayacak. Teşbih ve istiareden başka anlam sanatları gösterilmeyecek. Divan edebiyatı, genel nitelikleriyle tanıtılacak; birinci derecede kişilerinden, dili sade metinler seçilerek okutulacak, öğrenciler kullanılmayan yabancı kelimelerle tamlamalardan sorumlu tutulmayacaklardır."

gibi doğru, bugün bile ulaşılamayan **gelişmişlik ve ilerilikte** kurallar saptanmıştır. **Eski metinler güç anlaşıldığına, arzunun salt tanıtılmasına, anlam sanatlarının en alt düzeyde tutulmasına, Divan'dan salt dili sade olanlardan, seçmeler yapılması gerektiğine ilişkin** saptamaların çok dikkat çekici olduğunun altını önemle çiziyorum.

10. 1938'de H. Ali Yücel Bakan olunca Dil ve Yazın eğitimi çalışmalarında somut ilerlemeler olmuştur. 1943 yılında Türkçe adı altında hazırlatılmış bulunan Türkçe IV., V., VI., Meşrutiyetten beri bir türlü gerçekleştirilememiş olan Batı metinlerinin kitaplara alınması işini gerçekleştirmiştir.

11. 1949 yılında liseler dört yıl yapılınca yeni bir yazın izlencesi hazırlandı. Dersin adı **Türk Dili ve Edebiyatı** oldu. İzlencenin ana ilkesi; "geçmiş Türk edebiyatını yeteri kadar tanıtmak ve gençleri çağ edebiyat değerleri içinde yetiştirmek"tir. Bu izlence 1954 yılında liselerin üç yıla indirilmesi sırasında ilke ve kapsamca pek değişmeden sürdürülmüştür. 1957 yılında da izlenceye son biçimi verilmiştir. Ders Geçme ve Kredi Uygulamasına değin bu izlence uygulanmıştır.[1]

***

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu'nun 18.9.1992 gün ve 293 sayılı kararına bağlı Ders Geçme ve Kredi Uygulaması yapan liselerimizdeki Türk Dili ve edebiyatı dersleri Öğretim Programları[2] genel olarak değerlendirildiğinde şu sonuçlara ulaşılmaktadır:

1. Türk yazın izlencelerinin dört dönem içinde öğrencilere kazandıracağı davranışlar arasında **"insanlık ideallerıyle laik düşünce"den** hiç söz edilmemektedir. Oysa insanlık idealleri, önce insan haklarıyla ve bunların yaygınlık ve pratikteki geçerlilikleriyle ölçülüyor ve ardından ulusların gelişmişlik düzeyleri, uygarlıkları tartılıyor. Ülkelerin içişleriymiş gibi görünen bu konular artık, tüm dünyanın ve dünya insanlığının malı olmuştur. O. Wilde'ın "bir kişiye yapılmış bir haksızlık bütün topluma yöneltilmiş bir tehdittir." sözüyle ortaya koyduğu gerçeklik yürürlüktedir artık. Gittikçe küçülen dünyamızda bunları tanımayanlar bir kenara itiliyorlar. Laik düşüncenin yazın izlencelerinde bir yeri olmalıdır. Hattâ önemle yer alması gerekiyor. Düşüncenin oluşturulmasında yazın alanının ağırlığı vardır. "Bir dilin en güzel ve doğru anlatımını yazınsal yapıtlarda görürüz. Düzenleyim sanatı da bu yapıtlarda gözlenebilir. Sözcük dağarcığı bunları okuyarak zenginleşir. Yazınsal yapıtlar, düşünmeye ve duymaya da alıştırır. Bu nitelikleri ve yararından dolayı yazınsal yapıtlar, anadili eğitiminin en iyi ve vazgeçilmez aracıdır. Gene bu nedenlerle okuma, anadili eğitiminde önemli yer tutar. Avrupa uluslarının anadili etkinliklerinde okumanın oranı, öbür etkinliklere göre yüksektir.". "..... yazınsal yapıt, insan duygusunu, düşüncesini anlatır. Özünde insan vardır."[3] Yazın derslerinde bir görüş oluşturmak gerekiyor. Bu görüş laik düşünce doğrultusunda olmalıdır. Bundan vazgeçilemez. Son zamanlarda Türkiyemizde laik düşünceye karşı bazı çatlak sesler çıkmaya başlamıştır. Bu durum laikliğin önem ve değerini bir kez daha gündeme getirmiş bulunuyor.

2. Genel amaçlar arasında öyle davranışlar sıralanmıştır ki bunları yanyana koyduğunuz zaman aralarındaki keskin çelişkiyi görmemek olanaksızdır. "Bu amaçlar arasında bir uyum nasıl sağlanabilecektir?" sorusu, her sözcükte insanın bilincini kurcalamaktadır. Bir yanda **"milli ve manevi değerlere bağlı kuşaklar yetiştirilmesi"**nden söz edilirken öte yanda **"hoşgörülü kuşaklar yetiştirilmesi"**nden pekâlâ söz edilebilmektedir.[4] **"Milli ve manevi değerlere bağlı"** olanlar, kendi uluslarının ulusal değerlerine bağlıdırlar. Bu durum onların, başka ulusların ulusal değerlerini hoşgörmelerine olanak verecek midir? Ya da başka ulusların ulusal değerlerine karşı "hoşgörülü" olan insanlar, kendi "ulusal değerlerine bağlı" olabilecekler midir? Frenklerin Türklere "barbar" demelerine karşı hoşgörülü olunabilecek midir? Bu nitem, onların bir tür ulusal inançlarıdır. ulusumuzun içinde bir bölük insan **"laik"** olanları **"dinsiz"** ilân ederken onların, hem de kendi ulusunun insanları oldukları halde laik olmalarını hoşgöremeyen insanlar, nasıl olacak da başka ulusların durum ve tutumlarına karşın hoşgörülü olacaklardır?.. Bu örnek çelişkiyi bütün canlılığı ile ortaya koymaya yetiyor. Yanlışlık nerededir öyleyse? Yanlışlık, çelişen bu kavramları bir arada bulundurmaktan ve uyum içinde olabileceklerini düşünmekten kaynaklanmaktadır. **"Milli ve manevi değerlerle", "hoşgörülü olmak"** bir arada yürütülecek davranışlar değildir. Ya o, ya da öteki olmalıdır. ikisi bir arada olamaz. Olmadığını da dünya hergün kanıtlamaktadır.

"Yurt ve dünya meseleleri karşısında düşünce üretebilen" davranış tanımlaması konulmuştur izlenceye. Hemen yanında da **"eleştiri yapabilen"** denilmektedir... Bu iki davranış birbirini tamamlıyor. Bunlar, son çözümlemede insanımızdan istenecek davranışlardır. Bunların, kuşaklara kazandırılması, o kuşakların gelişmelerine çok önemli katkılarda bulunabilecektir. Ne var ki **"eleştiri yapabilen"** kişilerin çevrelerindeki olaylar ve durumlarla sürekli hesaplaşmak zorunda kalacakları da bir gerçekliktir. Zaten **"yurt ve dünya meseleleri karşısında düşünce üretebilmek"**de bunun bir gereğidir. Bu nitemleri taşıyan insanların çevreleriyle ve çevrelerindeki olay ve durumlarla sürekli hesaplaşmaları gerekmiyor mu? Oysa çevresiyle hesaplaşan insanlara yurdumuzda neler ettiğimiz, onlara neleri reva gördüğümüzü sağır sultan bile duydu!.. Daha dün **"Paradigmanın İflâsı"** adlı yapıtında **Fikret Başkaya**; kapitalist ülkelerin uyguladıkları kalkınma modelini eleştirdi diye tutuklanmadı mı? Hani, nerede hoşgörü? **"Hoşgörü egemenliği"** sağlanacaktı hani?.. **Adamı, "yurt ve dünya meseleleri karşısında düşünce üretti"** diye **"hoşgöremediğimiz"** ortada **dipdiri dururken** nasıl olur da bu amacın işleyebileceğine inanabiliriz?.. Açıklamasını yapmak olası görünmüyor...

3. Açıklamalar bölümünün "Bu programla ilgili diğer hususlar şöyle açıklanabilir başlığı altında 2. maddesinde aynen **"Programda, 'Batı edebiyatı' bölümü yerine 'Dünya**

edebiyatı' bölümü konulmuş; ayrıca Türkiye dışında çağdaş Türk edebiyatlarına da yer verilmiştir." deniliyor[5]. Bir kez, **'Batı yazını'** ile **'Dünya yazını'** aynı şey değildir. **'Batı yazını'**, bugünkü yüksek yazın düzeyimizi, o **'Dünya yazını'**na feda edilen **'Batı yazını'**na borçlu olduğumuzu unutmamalıyız. Batı, hem yazındaki felsefesiyle hem de türleri ve anlatımdaki ustalığı ile bize ve tüm dünyaya öğretmenlik etmiş bir yazındır. Bunu böylece benimsemek durumundayız. Benimsemediğimizde Batı birşey yitirmiş olmuyor; yitiren, benimsemeyendir!... **'Batı yazını'** yerine **'Dünya yazını'** almanın bir önemli sakıncası daha var. Nasılsa **'Dünya yazını'** içine **'Batı yazını'** da giriyor; öyleyse böyle bir başlık altında istediğiniz yazınları genişletebiliyor, daraltabiliyorsunuz. İşte bizimki tam da böyle yapılmış. Türkiye dışı Türklerin yazınlarına çok geniş ve boyutlu bir biçimde yer verilirken Batı yazını, çok çok kısaltılmıştır. Oldukça dikkat çekici bulduğum bu duruma ileride yine döneceğim.

4. Açıklamaların 4. maddesinde metin seçiminden söz ediliyor[6]. Oysa bu seçimin ilkelerine ilişkin hiçbir açıklama yapılmamıştır. Yazın eğitiminde metin seçimi, yapılacak çalışmaların önemli bir bölümüdür. Seçilen metin, hem derslerin içeriğini hem de yöntemini belirlemektedir. İzlence bu konuyu geçiştirmiştir. Oysa önceki yazın izlencesi, metin seçimine çok önem vermiş ve **'Metin seçimi'** başlığı altında bu konuyu (7) madde içinde ayrıntılarıyla açıklamıştı[7]. Metin seçimine verilen bu önem, ilköğretim okulları ikinci dönemleri yani ortaokul sınıflarındaki Türkçe dersleri izlencesinde de sürdürülmüştür. Eski Ortaokul Programının 56. sayfasında bu konuya ilişkin esaslar daha belirgin olarak konulmuştu. Metin seçiminde ilkeler ve esaslar belirtildiği zaman çeşitli gruplarda, eski deyimi ile çeşitli sınıflarda aynı dersi okutan öğretmenler, daha doğru ve yazın / Türkçe izlencelerine daha uygun metinler seçebilme olanağına kavuşuyorlar. İlke ve esaslar belirlenmediğinde çoğu zaman, bir takım **"ucubeler"** ortaya çıkmakta ve bunlar da metin olarak öğrencilere sunulabilmektedir. İlgili örnekleri ilerde vereceğim.

5. Bu bölümün 25. maddesinde **"Birinci dönem için seçilecek metinlerde: a) Türünün temel özelliklerini taşıması, b) Türünün en seçkin örneklerinden olması, c) Sanat ve fikir değeri taşıması"** özellikleri aranır deniyor. Bu nitemler metin seçiminde gözönünde bulundurulacak nitemler olarak görünüyor. Oysa bu nitemler, geçerliliğini her gün yitiriyor. **"Tür"** artık yitmek üzeredir. Metin seçiminde **"Tür"** bir nitem olmalıdır. **"Sanat ve fikir değeri taşımak"** ne demektir? Bir yönden **'sanat değeri'**ni anlamak olasıdır da **'fikir değeri'**ni nasıl ölçeceğiz. Burada bilimsel ölçüler bulunmalı değil midir? Hep bu **'yuvarlak'** nitemler yüzünden değil midir, bir tarafı yüceltirken öteki tarafı küçültmemiz?

Bu çapraşıklığı önlemenin yolu bilimdir, teknolojidir.

28. maddede **'türün iyice ve bütün yönleriyle tanıtılması'** ilkesi getirilmiştir. Türün bütün yönleriyle ve iyice tanıtılması... Demek ki türdür esas üzerinde durulacak olan... Tüm dünya denemeye doğru bir gidiş içinde iken ve denemeye ilişkin çalışmalara ağırlık verirken ve lise bitirme sınavlarında öğrencilere saltık bir deneme yazdırırken ve böyle bir denemeyi yazamayanları mezun etmezken biz hâlâ tür üzerinde bu denli yoğunlukla neden dururuz ki?.. Anlayan beri gelsin!

6. Açıklamaların 32. maddesinde **"Terminoloji birliğini sağlamak için Türk Dil Kurum'unca en son kabul edilen terimler esas alınır"** deniyor. 12 Eylül'den sonra Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu içinde yer alan Türk Dil Kurumu'nun yazın eğitiminde; yazın, dilbilgisi, yazma alanlarında ortaya koyduğu bir terminoloji yoktur ki. Böyle bir terminoloji olmayınca hangi "..... kabul edilen terimler" esas alınacaktır? Bu kurum, dilin yazımını bile bir kurala bağlayamamıştır daha. Bu kurum, kurallara bağlanmış olan dilimizin yazımını öyle perperişan etmiştir ki bugün okullarımızda birinin bitişik yazdığını öteki ayrı yazabilmekte ve kendilerini de savunabilmektedirler. Ve Milli Eğitim Bakanlığı bu perişanlığın ayrımına vararak ikinci bir perişanlık yaratmak üzere bazı önlemler önermiştir. **Köksal Toptan**'ın imzasıyla tüm eğitim örgütüne gönderilmiş bulunan genelgede **(İlkokul, İlköğretim, ortaokul, ortaöğretim, yüksek öğretim, İlkbahar, Gaziantep, atasözü)** gibi bazı sözcüklerin yazım kılavuzunda ayrı yazılmalarına karşın alışılagelen biçimde yine bitişik yazılmalarının sürdürülmesi öngörülmüştür. (Milli Eğitim Bakanlığı Özel Kalem Müdürlüğü'nün 22.4.1993 gün ve 567 sayılı, 1993/25 genelge sayılı genelgesi). Bakanlık, ADTYK'nun içinde faaliyet gösteren Türk Dil Kurumu'nun **Hasan Eren** eliyle çıkarmış bulunduğu **Yazım Kılavuzu**'nun gereksinmelere ve alışkanlıklara yanıt veremediğini kabul etmiştir. Yazım Kılavuzu yayımlandığında da söylenmiş ve yazılmıştı bu. Ne yazık ki dinlenmemiştir. Bugün gelinen nokta budur işte!.. Ve şimdi "kurumun kabul ettiği terimler..."den söz edilebilmektedir... Bu ne büyük çelişki?..

* * *

Liselerimizde okutulmakta olan yazın izlencelerinde ele alınacak konularla üzerinde çalışılacak yapıt, yazar ve ozanlara ilişkin şöyle bir çizelge oluşturulabilir:

	DİVAN OZANLARI		HALK OZANLARI		BATI YAZAR ve OZANLARI		TANZİMAT YAZAR ve OZANLARI		SERVET-İ FÜNUN YAZAR ve OZANLARI		FECR-İ ATİ YAZAR ve OZANLARI		CUMHURİYET YAZAR ve OZANLARI		OKUTULAN PARÇA ALINAN YAPITLAR		TOPLAM	
Dönemler	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1. Dönem	6	14.28	7	16.66	1	2.38	2	4.76	–	–	1	2.38	25	59.52	–	–	42	99.98
2. Dönem	24	47.05	D LD 4 — 5	11.64	6	11.76	–	–	–	–	–	–	–	–	D LD 4 — 8	23.52	51	99.97
3. Dönem	4	11.11	LD 4	11.11	Doğu 5 / 1	16.66	6	16.66	5	13.88	1	2.77	9	25.00	LD 1	2.77	36	99.96
4. Dönem			4	5.88	Doğu 6 / 19	8.82 27.94	–	–	–	–	–	–	39	57.35	–	–	68	99.99
TOPLAM	34	17.25	24	12.18	38-19	19.28 9.64	8	4.06	5	2.53	2	1.01	73	37.05	13	6.59	197	94.33

Bu çizelgede Halk ozanlarından dini konuları işleyenler için (D), din dışı konuları işleyenler için de (LD) simgeleri kullanılmıştır. İçlerinden metin alınmış yapıtlar için de dini konulardaki yapıtlara (D), din dışı konularla ilgili olan yapıtlara da (LD) simgesi konulmuştur. Konuların dağılış %'leri hesaplanırken küçük sayılar gözönüne alınmamıştır. % toplamlarında I. dönemde (0.02), II. dönemde (0.03) ve III. dönemde de (0.04), IV. dönemde ise (0.01) gibi bir noksanlık saptanmış olup bu noksanlığın genel yapıyı etkilemeyeceği düşünülmüştür. %'lerin genel toplamında bu noksanlığın (0.04) olduğu anlaşılmıştır. Bunun da genel nitemi değiştirmeyeceği sonucuna varılmıştır.

Çizelgede en ağırlıklı alanlar:

I. dönemde : Cumhuriyet dönemi yazını : % 59.52

II. dönemde : Divan yazını : % 47.05

III. dönemde : Cumhuriyet dönemi yazını : % 25.00

IV. dönemde : Cumhuriyet dönemi yazını : % 57.35

olduğu anlaşılıyor.

IV. dönem izlencesinde[8], (39) Cumhuriyet dönemi yazar ve ozanının ele alınmış olması, sayıca çok gibi görünmektedir. Bu denli çok sayıda yazar ve ozanın incelenip değerlendirilmesi hiçbir öğretim yılı gerçekleştirilememektedir. Bu (39) kişinin tümü kuşbakışı bir yöntemle okunmaktadır ancak. Hiçbir yazar ya da ozanın yapıtı / yapıtları incelenip değerlendirilememektedir. Bu yönden sayı, hep aldatıcı olmuştur.

Batı yazarlarından (6) örnekle birlikte (19) yurt dışı Türk yazarlarından örnekler alınmıştır. Batı yazarlarından alınan (6) örneğin (68) yazar içindeki oranı (% 8.82) gibi çok düşük bir orandır. Bu, bütünün (8.5)'ta birini ifade ediyor. Doğu Türklerinin yazınından alınan örneklerse (% 27.94) gibi bir orandır. Batı yazınlarıyla yurt dışı Türk yazınlarını, ayrı ağırlıkla izlencelere koymanın Batı yazını aleyhine yapılmış bir işlem olduğu hemen görülüyor. Batı yazını, Tanzimattan beri örnek alınan ve gerçekten de gelişmiş bir yazın olarak karşımızda dururken, henüz kılçadır döneminden çıkıp çıkmadığı tartışılan yurt dışı Türk yazınlarına ilişkin örneklere ağırlık vermenin, eğitsel değil politik yönelimli olduğunu ister istemez düşünüyoruz. Batı, benimsetilip geliştirilmesi gerekirken, bu yapılmamıştır. 1983'ten sonra Türkiye'de Batıya karşı gittikçe yaygınlaştığı gözlenen tepkinin yazın programlarına yansıması değil mi bu?..* Bugünkü Batı, aydınlanma düşüncesi içinde büyüyüp gelişerek oluşmuştur. Bugünün bilgi toplumu, bu felsefe içinde serpilip boy verdi. Bizim, aydınlanma düşüncesini benimseme zorunluğumuz vardır. Hasan Âli Yücel ile başlayan, klasiklerin Türkçeye çevrilme olayı, aydınlanma düşüncesinin ülkemizdeki başlangıcıdır. Ne yazık ki yürütülememiştir. Nasıl ki **"1000 Temel Eser"**, **"1001 Temel Eser"** gibi girişimlerin tabanında **"Türk-İslâm sentezi"** varsa, bu hareketin tabanında da **"aydınlanma düşüncesi"** vardı. O düşünceden, **"1000 Temel ve 1001 Temel eser"** düşüncesine gelişin yönünü izliyor musunuz? Aydınlanma düşüncesini içermeyen ve bu düşünceyi benimsetmeyi amaçlamamış bir başka düşüncenin ve hele çok gerilerde kalmış geleneksel düşünce ve davranışlarla kalın ve organik bağları bulunan düşüncelerle bilgisayar çağına geçmenin; bilgi toplumu olmanın olanağı var mı ki?..

III. dönem izlencelerinde ise[9] **"Millî Mücadele dönemi edebiyatı"**nda üç kişi verilmiş, biri **Yahya Kemal. Cumhuriyet sonrası Türk yazınında dört** konu ele alınmış ve dört kişi verilmiş, **biri Necip Fazıl; son dönem Türk yazınında ise** (9) konu başlığı var, (29) da kişi verilmiş. Bunlardan **romanda: Yaşar Kemal, Orhan Kemal** yoktur. Gezi yazılarında: **Fatih Rıfkı Atay** yoktur. Deneme'de: **Mellh Cevdet, Salâh Birsel; Batıdan** da **Montaigne, Bacon, A. Gide** yoktur. Şiirde: **Mellh Cevdet, Oktay Rifat, Cemal Süreya, Turgut Uyar, Edip Cansever** vd. alınmamıştır. Edebiyat tarihinde: **Şükran Kurdakul, Atilla Özkırımlı** gibi ünlü adlar bulunmamaktadır.

Yahya Kemal ve Mehmet Akif'e ağırlık verildiği anlaşılıyor. Akif'in Cumhuriyetçi olmadığı bilinliyor. Y. Kemal'in de eski kültüre bağlılığı ve onu savunması yadsınamayacak bir gerçeklik taşıyor. Necip Fazıl Atatürkçü değildir. Demokrat bile değildir; mümindir!..

Cumhuriyeti kuranlar, onun ilkelerini ve esaslarını savunan, koruyan ve geliştiren kuşakları, bu ilkelere inanmayan, inanmadığını da söyleyen, yazanların düşünceleriyle mi yetiştirecektir? Bu önemli bir noktadır. **İzlenceleri hazırlayanlar, sürekli olarak cumhuriyetçilerle, demokrasiye bağlı olanları uzaklaştırıcı, önemsizleştirici bir tutum içinde olmuşlardır. Bu tutum şeriat istekleri ile Atatürk ve laiklik düşmanlarına sürekli güç kazandırmıştır.** Bugün gelinen nokta buradan kaynaklanıyor.

IV. dönem izlencelerindeki duruma benzeyen bir durum da I. dönem izlencelerinde vardır[10]. Bu dönemde yazının türve biçim bilgilerine genişçe yer verilecektir. Yani dönem, daha çok yazın terminolojisi ile ilgili çalışmaları kapsamaktadır. Gerekli bilgiler verilirken başvurulan yazar ve ozanların cumhuriyet döneminden seçilen (25) sayısında ya da (% 59.52) gibi bir orana ulaşmış bulunması aldatıcı olmaktadır. Çünkü bu yazar ve ozanların yapıtları incelenip değerlendirilemiyor, salt yazın bilgileri verilirken onlardan alınmış örnek metinler kullanılıyordur. Böylece yazarın, düşünce ve yazın yaşamımıza getirdikleri söz konusu edilememektedir. **Bu dönemdeki cumhuriyet dönemi yazar ve ozanlarının bolluğu, yazın terminolojisini vermek; IV. dönemdeki cumhuriyet dönemi yazar ve ozanlarının bolluğu da hiçbirini inceleyememek sonucuna ulaşmaktadır. Buna dikkat etmek gerekiyor.** Burada cumhuriyet döneminde yetişmiş çok sayıdaki ozan ve yazarın izlenceye alınmış olmasına aldanmamalı; bunların ele alınma durumları irdelenmelidir. **Falih Rıfkı gibi Atatürkçülüğü ve çağdaşlığı Atatürk gibi anlayan ve açıklayan; Salt Falk gibi öyküde hümanizmayı tüm boyutlarıyla işleyen; M. Şevket** gibi **değişim içindeki kasaba insanını irdeleyen; Ataç gibi Batı düşüncesini tüm boyutlarıyla savunan yazarların üçüncü dönem izlencelerinde yer almamasını başka türlü açıklamak olanağı kalmıyor!**

Arada II. dönem izlenceleri vardır. Bu dönemde yapıtlarından örnek alınan (51) yazar ve ozanın (24)'ü (% 47.05) gibi hemen hemen yarısı, Divan yazınından alınmıştır. Bu örnekler enine boyuna ele alınıp incelenmektedir. **Divan yazını, düşünce sistemi yönünden ortaçağın skolastik sistemine bağlı olup yazını da onun üzerine oturmaktadır.** Doğu toplumları yazın ürünlerini İran'dan başlayan ve oradan yayılan **"tasavvuf düşüncesi ile örmüşlerdir.** Tasavvuf, dünyayı bir yorumlama biçimi olarak düşünülmelidir. Ona göre dünya Tanrının bir yansımasıdır. Güzellikleri, kötülükleri ilel.. Dünyayı Tanrının bir yansıması olarak algıladığınızda onu alımlamak ve kendinin yapmak konusunda ulaşacağımız yer, Tanrı olacaktır. Bu, Yunus'un **/Bir ben vardır bende benden içeri/** dizesiyle anlattığı gerçekliktir. O zaman insan, Tanrıya varırken onun uğruna ve onun için yaşamak durumunda bulacaktır kendisini. Dünya, Tanrıya ulaşmak için harcanacak çabalarla dolu bir yerdir o zaman. O yer, geçicidir. Gerçek ve sürekli olan **"öte dünya"**dır. Oraya hazırlanmak gerekiyordur. Onun da yolu vardır; kuralları vardır. Yaşamın tüm alanlarını kapsayan yasaları vardır. Orada, belirtilen kurallara uyarak çalışılmalıdır. Bu durum, göksel bir gücün egemenliğinin yer yüzüne, insan topluluklarının içine oturması anlamına geliyordur. Böyle bir düzende kişi yoktur. Hattâ insan kişiliğinin bile düzenle çelişen bir yanı vardır. Göksel düzende, kendine güvenenlerin

kibirle dolu olacağı bilinir ve söylenir. Kibirli olmak ise Tanrıya özgüdür, göksel güce özgüdür. Öyleyse kişi hakları söz konusu olamaz. Göksel haklar ve göksel kurallar geçerlidir. **Bireysel hukuklardan kurulan demokrasi** ve yine buna dayalı olarak ortaya çıkan **"birey hakları", "insan hakları"** gibi kavramların, göksel haklar bağlamında hiçbir yeri yoktur. Doğal olarak demokrasi de yoktur. Demokrasi olarak adlandırılan düzendeki ögelerden göksel hukuk içinde bulunanlar dışında hiçbirinin benimsenmesi doğru değildir.

Şimdi yazın izlencelerindeki kişilerin ve onlardan alınan örneklerin hemen hemen yarısı (% 47.05), böyle bir anlayışı işler, değerlendirir ve önerirse, bu önerilerle başbaşa olan **kuşakların boynu eğri, söz dinleyen, hak aramayan, eleştiri yapamayan kişiler olarak yetişmeleri tabii çok kolay olur.** Bunlar Özdemir İnce'nin sözleriyle **"mümin alımlayıcı"** olarak dağılırlar topluma. Bunların sayısı arttıkça toplum daha kolay yönetilip yönlendirilebilir.

Bir başka açıdan bakınca görünen ise şudur: (% 47.05) gibi yüksek bir oran oluşturan bu örneklerle başvurulacak olan yapıtlarda **"Atabet-ül Hakâyık", "Divan-ı Hikmet", "Risâletü'n Nushiyye", "Muhakemetü'l Lügateyn", "Leylâ vü Mecnun", "Mihnet Keşan"**...gibi yapıtlar olup sayıları (13)'ü bulan dini yapıtlardır. Bunların tümünün dili çok ağır ve ağdalıdır. Bu dili önce çevirmek ve sökmek gerekmektedir. Divan şiirlerinin tümü bu durumdadır. Dili anlaşılmayınca Türkçeye çevrilmeye çalışan bu şiirler üzerinde, her öğretmene göre değişen ve herbiri için oldukça kötü çeviriler yapılarak çalışılmaktadır. Çalışma, çoğunca bu çeviri çabası ile başlamakta ve bitmektedir. İşi çeviride bitmemiş varsaysak bile çeviriyle ortaya çıkan durumun, yy.lar önceki anlayış, duyuş ve beğeni ile değerlendirilmesinin olasılığı hiç olmamıştır ve olmayacaktır. Bir gariplikler ormanı; anlaşılması, kavranması çok güç olan bir orman!.. Ancak uzmanlarının çözebileceği, anlayabileceği ve sevebilecekleri bir orman!.. Basit ve ilkel çevirilerle hiçbirşey yapılamayacak, karışıklık salt katlanacaktır. İyi çeviriler yapılmış olsa bile bu durum, Divan şiiri üzerindeki yazınsal çalışmayı çeviriden kurtaramıyor ki! Yine çeviri üzerinde çalışılacaktır..

Çeviri şiir üzerinde yapılacak bir yazın eğitiminin o şiiri tüm nitemleri açısından kavratması olasılığı hiç olmamıştır. Çeviri şiir, salt dizedeki anlamı verebilir; onu yoğunlaştırabilir. Yapılacak olanlar ise anlam çevresinde kümelenir. Bu boyut Divan şiirinin dayandığı tasavvuf üzerinde yoğunlaşmayı gerektiriyor. Belki de bir zorunluğu... Tasavvufu bilmeden onu anlamanın ve yorumlamanın olanağı yoktur.

Çevirinin bir adım ötesinde **ölçü (vezin)** bulunuyor. Divan şiirinde **aruz** ölçüsü kullanılmış. Aruz birbilim[11]. Onsuz şiir kurulamıyor. **"Faul"**dan başlayan **"basit mürekkep"** kalıplar bulunuyor. Bunlar ayrı sesler veriyorlar. İran kökenli bir anlayış bu. Sonra Arap da eklemeler yapmış. Sonra Osmanlı... Yani aruz Divan şiiriyle yeni boyutlar kazanmış. Divan şiirinin yazılmasından çok okunmasına önemli katkıları olmuş aruzun. O Fars ve Arap kökenli sesi duyarak okumak gerekiyor Divan şiirlerini Kim duyacak o sesi? O ortamı yaşamadan duymak olası mı? Bu kez çeviri yapılırken bir başka birkaç bilinmeyenli denklemle karşılaşıyor kuşaklar. Ölçü bulmak için dökülen terler hep boşa gitmiştir... Çünkü bulunan ölçünün şiire eklediğinin ne olduğunu, bu eklentiyi nasıl yaptığını anlayan yoktur. Okutan da bu eklentinin ne olduğunu ve nasıl olduğunu bilmiyor ki öğretsin! Bilmemesi onun noksanı değildir. Ses ve ritm olarak aruzun şiire ne eklediğini kavrayabilmek için Farsçanın, Arapçanın ve tabii Osmanlıcanın aruz kalıplarıyla birlikte ortaya çıkan ritmini anlamak gerekiyordur. Bu ritmin ne olduğunu anlamak için önce o dilleri bilmek gerekmez mi? O dilleri bilmeyince siz kalıba göre bir düzgü oluşturan sözcüklerin yani dizenin, ritmini nasıl bulabileceksiniz?.. Sonra ölçünün ritme yaptığı katkıyı nasıl bulup ortaya çıkaracaksınız?.. Tüm bunlar, aruzun uygulanmasında kullanılan dilleri iyi bilmekle ilişkili olan durumlardır. Bunları bilmeden aruzun şiire getirdiklerini ortaya çıkaramazsınız. O zaman ne yapılabilir? İşte o zaman, dizelerin aruz kalıplarını **"takdi"** denen işlemlerle bulmaya çalışırsınız ki bu, şiiri tümden öldürür ve ortaya bir denklem çözme işlemi gelip oturur. Sonra da okulların tatile girdikleri günlerde sınıflardaki çöp sepetlerinin içinde o koca koca yazın ders kitapları yırtılmış, parçalanmış olarak bulursunuz. Neden yırtar öğrenci bu kitapları hiç düşündünüz mü? Hep işte bu denklem çözmeye direnmeden!.. Oysa yazın dersleri böyle bir sonuç almak için okutulmuyor. Yanlışlık yapanlar bile böyle bir sonuç beklemiyorlar aslında. Onlar yaptıkları yanlışlığın ayrımında bile değildirler. Olsalardı, önlerlerdi bunu. Çünkü ulaşılan yer tüm örgün eğitim çalışmalarını sıfırlamaktadır. Bunu hangi eğitimci ister?

Konunun bir başka boyutu da şudur:

Yazınsal metinlerin işlenmesi sırasında söz sanatları (anlam sanatları, söz figürleri) üzerindeki çalışmalarda bu sanatların, anlatıma ve deyişe eklediklerini buldurmak esas olduğu halde, bu konu üzerinde durulamamaktadır. Çünkü söz sanatlarının inceliklerini ayırdedip dize içinde bulabilmek dizedeki sözcüklerin ve sözcüklerle oluşturulan düzgünün çok iyi anlaşılmasına bağlıdır. Düzgünün kavranması için şiirin yazıldığı dili ve o dilin inceliklerini çok iyi bilmek gerekiyor. Arapça, Farsça ve Osmanlıcanın inceliklerini çok iyi bilmek demektir bu. Bu nedenle değil midir ki üniversitelerin yazın öğretmenliği bölümleriyle filoloji bölümlerinde önce Arap yazısı sonra da Osmanlıca ders olarak okutulmaktadır? Oysa liselerimizde bunun tam tersi yapılmaktadır. Gençler Arapça, Farsça ve Osmanlıcayı hiç bilmeden o dillerle yazılmış, hem de şiirler, üzerinde çalışmaktadırlar. **"Hem de şiir"** diyorum. Bu ayırım önemlidir. Şiirin ayrı bir dil olduğunu, ozanına özgü tekil bir dil olduğunu haykırıp duruyoruz. Bu tekilliğin ayrımında olmalıdır ozanın şiirini çözecek olan kişi. **"Şiirin herhangi bir açıklamaya gerek duymadan okuyucu tarafından benimsenmesi gerektiğini" belirten A. İlhan,** belirlemeye çalıştığımız düşünceye ışık tutmaktadır. Ozanın benimsenmesi, onun anlaşılmasıyla doğru orantılı olan bir durumdur. Yoksa benimsenebilir miydi?.. Hiç sanmıyorum!

Söz sanatları üzerine nasıl çalışıldığını biraz daha yakından görelim. Örneğin **"mecaz-mürsel"**.. Bu figür üzerindeki çalışma şu yolu izliyor: **"Anlamı güçlendirmek için istediğimiz şeyi aynen değil onu hatırlatacak güçlü kelimelerle anlatmaya 'mecaz sanatı' diyoruz." Türkçede çok kullanılan bu sanat, konuşma dilimizin bile bir parçası olmuştur. Buna: 'gurbete düşmek', 'dünyanın başa yıkılması, 'gözün kararması', 'kahkahadan kırıp geçirmek', vb. birçok örnek verilebilir. Eğer bir mecaz, asıl söylemek istediğimiz eşya, kavram ya da duyguyla ilgiliyse ona 'mecaz-ı mürsel' adını veriyoruz. Şiirde yaprakla, yapraklar anlatılmak istenıyor ve her ikisi arasında bir ilgi bulunuyor. Günlük konuşmalarımızdan 'mecaz-ı mürsel'e şu örnekleri verebiliriz: 'memlekette bacalar yükselliyor', 'ayağını çıkart' (ayakkabını çıkart manasına), 'elini yıka' (ellerini yıka manasına)[12].**

İncelemelerimizi sürdürelim:

II. dönemde okutulan Fuzuli'nin "Kasidesi"nden alınmış şu dizelere bakalım:

Verir pervâne öz cânın sana çün ihtiyar ile
Ne hâcet şu'leden ey şem çekmek her zamân hançer
(s.131)[13]

Bu ikiliye ilişkin olarak şu sorular sorulmuş: **"İkinci beyitte iç içe dört sanat birden bulunmaktadır. Mum, âlev, pervâne ve ölmek** arasındaki ilişkiye dayanan sanatları gösteriniz.

"Öğrenci, yukarıdaki dizede bunları yapacaktır. **Pervâne: ışık çevresinde dönen kelebek. İhtiyar (etmek): seçme, seçilme. Hâcet: gereksinim. Şu'le: ışık. Şem: mum...** Sözcükler bunlar. Bu sözcükler öyle bir düzgü oluşturmuş bulunuyorlar ki bu düzgünün yalnız çevirisi yapılabiliyor ve bu çeviri üzerinde söz sanatları ile ilgili bir çalışma yürütülüyor. Dizeyi öğrenciler gibi çözmeye çalışalım: **Ateş çevresinde dolaşmaktan hoşlanan kelebek, kendi canını sana, yani ateşe, isteyerek, bir gereksinim duyarak verir. Niçin ışıktan, her zaman, ey mum, hançer... çekiyorsun?"** gibi bir anlam yumağı çıkıyor. **Bu söylenenler anlamdır; şiir değildir kil..** Ayrıca anlamın tam olduğunu da söyleyemeyiz. Kelebeğin, ışığın çevresinde dolaşırken canını isteyerek vermesi ve sonunda da yanması ayrı bir durumdur; mumun ışığının zaman zaman yükselmesi ve alçalması ise ayrı bir durum... Bu iki durum arasındaki ilişkiyi kurabilmenin yolu böyle düz, kötü bir çeviriden hiçbir zaman geçmiyor. İyi yapılmış düz bir çeviriden geçtiğini ise sakın sanmayınız. İlişki, şiirde kurulabilir. Fuzuli'nin deyişindeki inceliklerde kurulabilir... Bu inceliğin ayrımında olmak gerekiyor. Bu inceliğin ayrımında olabilmek için önce şiirde geçen sözcüklerin anlamlarını bilmek ve şiirin düzgüsünü çözmek gerekiyor. Bugünkü dille yazılan şiirin düzgüsünü çözmek bile zorken,sözcüklerinin herbirinin sözlük anlamlarını bilmenin, şiirde anlatılanları anlamaya yaramadığı şiirlerde, bu sözcüklerin arasındaki bağlaşıklığı nasıl çözebiliriz? Çözdüğümüzü varsayalım ve bir an için anlamı doğru olarak bulduğumuzu (sınıfta öğretmenin de yardımı ile) düşünelim ve **"ey mum, pervâne, senin için canını seve seve feda ederken neden durup durup ateşten dilini bir hançer gibi atıyoraun?"** biçiminde bir çeviriye ulaştık diyelim. Bu çeviriyi anlama olanağımız var mı acaba? Hiç sanmıyorum... Çünkü **'pervâne'** niçin seve seve canını vermiş olsun mum ışığına? Ya da mûma? Bu ışık nedir? Kimdir ki canlı olan kelebek onu görünce kendini feda ediyor? Işık canlı mıdır yoksa?.. Bu soruların yanıtlarını bulmamız gerekiyor. Mum ışığı niçin hançere benziyor?.. Niçin durup durup atıyor ışığını? Ve niçin o ışık dile benzetiliyor?.. Bu soruların da yanıtlarını vermeliyiz, verebilmeliyiz. Soruların yanıtlarını verebilmek içinse ışıkla 'birşeyler' arasında ilişki kurmalıyız. Bu bizi, Tanrı düşüncesine götürüyor... Tanrı ışıktır... Işık, Tanrının bir nitemidir. İslâmiyette **"esma-ül hüsna"** deniyor bu nitemlere. Tanrının nitemlerini dinden öğrenebilirsiniz. Onları bilemezsiniz bu dizeyi de anlayamazsınız. Tanrının ışık olmasını anlamak gerekiyor önce. O, aydınlatıcıdır. Bu aydınlatıcılık karşısında kelebek kör olur. Kör olmayı ister de kör olur. Kaçması her an olasıdır, oysa kelebek kaçmaz, hep ışığa gider ve isteyerek yanar; canını verir. O ışık için kendisini feda etmiştir. Böylece o ışık doyuma mı ulaşmıştır?.. Hayır!.. Tanrının kelebeğin canına gereksinimi mi vardır ki doyuma ulaşmış olsun?.. Öyleyse nedir bu kelebeği ölüme isteyerek sürükleyen? İşte tam bu noktada durum değişiyor. Kelebek, yani canlı, o ışığın çevresinde dönmektedir. O ışığın çevresinde dönerek **"o"** olmayan, **"ışık"** olmaya çalışıyordur. Işık olmak durumundadır aslında. Yaradılışında **"o ışık"** vardır ve **"o ışık"** olmak, onun yaradılış gizidir. Bu gizin ayrımında olmuştur hep. O ışıkla birleşmek, bir olmak!... O ışıkla yok olmak istemektedir. Böylece aslına dönmüştür... İnsan da budur. İnsan da Tanrıdan olmuştur. Onun yansımasıdır. İnsan, insanlığının gereği Tanrıya ulaşmak için yaşar. Tüm çabaları onadır. Ona ulaşmak içindir. Onda birleşmek ve yok olmak ister... **"Fenafillâh"a** ermektir isteği. Oluş nedeni budur çünkü. Öyleyse insan mutludur, pervânin mutlu olduğu gibi...

Buraya dek anlattıklarımız nedir peki? Bunlar tasavvuf düşünceleri değil mi? Ne demiştik yukarıda?.. Tasavvufu bil-meden, anlamadan öğrencilerimize liselerde okuttuğumuz bu yazını kavratmamız olanağı yoktur. Tüm açıklamalardan çıkan sonuç bu değil mi?.. Şimdi söz sanatlarını da bu düşünce ve anlayış sisteminin üzerine oturtmak gerekiyor. Bu düşünce sisteminden yürünerek **"pervânenin ölümü"** ile **"çekilmiş hançer"** arasında sebep sonuç ilişkileri yönünden; bir sönen bir parlayan mum ışığı ile çekilen kılıç arasında görüntü yönünden; mum ışığı ile Tanrı arasındaki ışık olmak yönlerinden vd. olmak üzere söz figürlerinden söz edilebilmektedir. Bunların anlatıma eklediklerinin ise salt anlamsallık yönünden bir önem ve değeri bulunuyor; şiirsellik yönünden değil. Şiirsellik, çok sonra düşünülebilecek bir durumdur. Peygamberin sözlerinin kesinliği ve etkililiği ile han-çer arasında da bir benzerliği böyle bir anlamsallıktan yürüyerek söyleyebiliriz.

Sonuç olarak, Divan şiirinin anlaşılması din kültürünün iyi olmasına (ve hattâ İslâmiyet kültürünün iyi olmasına) ve Arapça, Farsça ile Osmanlıcanın inceliklerinin bilinmesine bağlı olduğunu söylemeliyim.

Liselerimizde yazın eğitiminin yazın izlenceleriyle dinsel bir eğitim üzerine oturtulmak istendiğini gösteren birkaç nokta daha var. Bunlara da dokunmak istiyoruz.

a) I. dönemde ele alınan metinlerden biri Nef'inin kasidesidir. Bu kasidede Edirne kenti tanıtılıyor ve kent övülüyor. Bu arada da padişah göklere çıkarılıyor.

Şâh-ı dîn-perver ki teşrîf-i kudûmıyle zemîn
Arşa nâz eylerse istiğnâsı mıdır (s.120)[14]

Ozan bu dizelerde "dini kollayan ve gözeten padişahın Edirne'yi şereflendirmesi ile yer, gökyüzüne nazlansa, bu nazlanma mıdır?" gibi birşeyler söylemektedir. Bu biçem, ozanın övgüsüne uygun bir biçemdir. Burada dikkatimizi çeken nokta, padişahın **"dini kollayan ve gözeten"** bir kişi olarak algılanması; bu önemlidir... Böyle bir anlayışın egemen olduğu bir toplumda yazın ürünlerinin bu anlayıştan soyutlanması olası mıdır? Laik anlayış içinde yetişen kuşaklara, **"Devletin dini korumak ve kollamak görevi"** ile görevlendirildiğini nasıl kavratabiliriz? Bu ürünlerle laik anlayışta kuşaklar yetiştirilmesi olası mıdır?.. "Siz bakmayın onlara... Ve yine siz bakmayın Nef'i efendinin bu sözlerine, padişahın ve o zamanki Osmanlı devletinin dini koruyup kollama görevi ile görevlendirilmiş olmalarına ise hiç mi hiç önem vermeyin. Siz şimdiki duruma bakın!" mı diyeceğiz? Bunu da dememiz olanak dışıdır. Bunu derseniz, "sınıta dini küçültüyorsunuz" diyerek hakkınızda ağır soruşturmalar başlatabilirler. Tek bir yol kalıyor: **Hem bunları okuyacak hem de laik olduğunuzu ileri süreceksiniz; dinin, yaşaminizin tüm alanlarıyla sıkı fıkı olduğundan hiç mi hiç yakınmayacaksınız. Ve bugünkü gibi ikili bir kişilikle yaşamak zorunluğunu sırtlayıp götüreceksiniz.**

b) II. dönem izlencesinde **Divan-ı Hikmet'ten** alınmış bulunan yedi dörtlük içinde tasavvuf tüm boyutlarıyla ele alınmakta ve işlenmektedir. Bu dizelerde, açıklanan tasavvuf görüşlerini öğrencinin kavrayabilmesi için din konularında geniş bir bilgi edinmesi gerekir. Aynı yapıtın (68.) sayfasında **Mevlânâ Celâleddin Rumi'nin Mesnevi**'sinden alınmış on parça ikili var. Bu ikililerde de Mevlânâ, tümden dinsel görüşler açıklamaktadır. **Ebu'l-Hayr-ı Rûmi'nin Saltuknâme II.**'sinden alınmış bulunan 125. sayfadaki alıntı, yine dini konulardaki bir metindir. 176. sayfadaki **Niyazî-i Mısrî**'den alınmış dörtlükler de tasavvufa ilişkin yoğun açıklamaları içeren metinlerdir. 211. sayfada bulunan **Erzurumlu İbrahim Hakkı'nın Marifetnâmesi**'nden alınmış dörtlükler dinsel yoğunluğun bulunduğu metinlerdir. Bu metinlerle yazın eğitimi yapılamaz, yapılmamalıdır. Bu metinlerle, Y. Kemal'in nalıncı Mehmet Efendisi gibi işinde gücünde, hakkını aramayan; bir istekte de bulunmayan; bir lokma bir hırka bulduğunda buna şükreden kişiler yetiştirebilirsiniz ancak. Bilgisayar çağının özgür kişisini yetiştirmeniz olası değildir. Bu metinlerle bir yere varılmaz.

c) III. dönem ders yapıtının[15] 32. sayfasında **Mütercim Asım**'dan alınmış paragrafın ne bir yazınsallık değeri ne de öğrencilere yazınsallık konusunda birşeyler anlatabilecek durumu vardır. Böyle alıntılar yapılmamalıdır.

d) IV. dönem yazın izlencesinde "Türkiye dışındaki Çağdaş Türk Edebiyatı" başlıklı bir yeni konu ele alınıyor. Bu konunun izlenceye alınış amacı "Türk dilinin kurallı, zengin, üretken ve tarihi geçmişinde çeşitli şekilde ve türlerde üstün seviyeli eserler veren köklü bir dil ailesinden geldiği şuurunu yerleştirmek; bugün de Türk dili ile dünya çapında eserler verilmekte olduğunu göstermek"tir (Amaçlar 5. madde). Burada **Azeri** Türk yazınından (3), **Bulgar, Kazak, Kazan, Kırgızistan - Türkmenistan, Uygur, Yugoslav, Irak Türk yazınlarından (1)'er; Kıbrıs, Batı Trakya, Kırım, Özbek Türk yazınlarından** da (2)'**şer olmak üzere toplam (19)** yazar ve **ozandan ürünler alınmıştır.** Bu ürünler, IV. dönem ders yapıtının (96) sayfasını (167-263 arasında) kaplamaktadır. IV. dönem izlencesinde toplam (68) yazar ve ozan ele alındığına göre bunların (43)'ü Türk yazınından, (6)'sı da Batı yazınından alınmıştır. Türk yazını, izlence konularının (% 63.23)'ü, Batı yazını da (% 8.82)'sini oluştururken Türkiye dışındaki Türk yazını konuları (% 27.94)'ü oluşturuyor. Türkiye dışı Türk yazınlarına verilen ağırlık Batı yazınlarına verilen ağırlığın üç katından fazladır. Ve ders yapıtının (% 35.55)'ini kaplamaktadır. Türk yazını (% 55.93), Batı yazını da (% 6.30) kadar bir yer kaplıyor. Batı yazı ile karşılaştırıldığında onun altı katı kadar bir yer kapladığı görülüyor.

Bu ürünlerin içerikleri için ise şunları söyleyebiliriz: Ürünler, tıpkı Divan yazınında olduğu gibi çeviri halinde verilmiştir. Çalışmalar çeviriler üzerinde yürütülmektedir. Temalar yönünden Türk yazınından çok geride bir yazının ürünleridir bunlar. Ayrıca tıpkı bir Arapça, Farsça, Osmanlıca şiirin anlaşılmasındaki zorluk gibi bir zorlukla karşı karşıyadır öğrenciler. Bunların anlaşılması için Ortaasya'da konuşulmakta olan o Türk dillerini bilmek gerekmektedir. Bunun ise hiç mi hiç olasılığı yoktur. Kültür ögeleri yönünden de bir benzerlik görünmüyor. Bu ürünler kıl çadır dönemi ürünleridir. Çağdaş Türk yazınının bunlardan alabileceği herhangibir şey bulunmuyor. Bu ürünlerin konular düzeyinde (3); kapladığı yer düzeyinde de Batı yazınından altı kat daha geniş tutulmasının gerekçesi, yazınımızı Batıya kaparken Doğuya açmak ve bu ülke ve uluslarla yeni bir kültür birliği kurmaktan başka birşey olmadığı anlaşılıyor. Türkiye'nin, Batı uygarlığından ve Batı kültüründen uzaklaştırılarak hem din hem de öteki etnik bazı nitemlerle donatılması mıdır yapılmak istenen?.. Bu, insanı düşündürüyor.** Eğer böyle bir niyet söz konusu ise bu yanlış olur. Batı ve onun teknolojisi ile Tanzimattan beri iiçiçe olmaya çabalayan Türk insanı, bu noktadan sonra dinsel ağırlığı olan bir kişilik oluşturma savaşımında yeniden İttihatçıların düşüncelerine mi uzanacaktır? Bu zamana değin bu idealden ne alınmıştır ki bundan sonra alınsın?.. Batıyı, **"benimseme-benimsememe"** çizgisinde tutmanın sonucu değil midir bugün ulaşılan nokta? Benimsememe sizin noksanlığınızın sonucudur, Batının değil ki? Doğaldır ki **"Adriyatik'ten Çin Denizine!..."** gibi ne olduğu ve nasıl olacağı hiç düşünülmeden konuşulan bir formülden sonra buralara gelineceği gün gibi meydandaydı. Şimdi yukarıda açıklanan çabalarla buralara gelmenin hiç olasılığının bulunmadığı, dünya topludurumunun (konjönktür) buna hiç olanak tanımadığını bilincinde olmamızda yarar vardır.

* * *

SONUÇ OLARAK;

Ülkelerin çoğunluğunda, eski yazın dışında, bütün ulusal yazın dönemlerinin okutulduğu görülmektedir. Bu dönemlerin okutulmasında özgün metinler üzerinde ayrıntılı dilbilim çözümlemelerini gerektiren bir öğretime yer verilmemiş olup bu iş, anadilinde uzmanlaşan yüksek öğrenim öğrencilerine bırakılmış bulunmaktadır. İspanya ve İsviçre dışındaki bütün ülkelerin çağdaş yazını okuttuğu unutulmamalıdır[16].

Liselerimizde okutulmakta olan Türk Dili ve yazını izlencelerinin Batı yazını ağırlıklı yapılmasında yarar vardır. Divan yazınının tüm konuların (1/10) gibi bir oran içinde okutulması gerekmektedir. Bu gerekirlik, öğretmenlerin de isteği olarak ortaya çıkmıştır. Divan yazınındaki (% 45.83) oranına ulaşan ağırlığın, (% 1.67)'ye indirilerek Çağdaş Türk yazınına kaydırılması yolunda önemli saptamalar yapılmış olduğu anlaşılıyor[17]. Divan yazını Üniversal eğitim içinde ele alınıp incelenmeli ve değerlendirilmelidir. Türkiye Dışındaki Türk uluslarının yazınlarından alınan örnekler (1/10) gibi bir orana indirilmesi gerekmektedir. Ağırlık, dört dönem içinde de yeni ve çağdaş Türk ve Batı yazınlarında olmalıdır. Bilgi çağına girmek durumunda olan Türk insanından bu esirgenmemelidir. Bugün Türk insanına karşı yapılması gereken ana görevlerden ilki budur; bu olmalıdır. Batıdan ve onun teknolojisiyle biliminden ve birikiminden, zihniyetinden koparan her türlü çabanın gelişmeye engel oluşturacağı düşünülmekte ve duyumsanmaktadır.

Batının kendi modelini tartıştığı savıyla Batıdan kopmaya çalışmanın Batıda yapılmakta olan tartışmanın aslını hiç bilmemek anlamına geldiğini de unutmamalıyız. ●

---

dipnotlar:

*1- Yazın izlencelerimizin tarihsel gelişimine ilişkin olup, (11) maddede toplanmış bulunan bu özet bilgiler, **Beşir Göğüş** tarafından hazırlanmış ve Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi'nce 1971 yılında basılmış bulunan **"Anadili Olarak Türkçenin Öğretimine Tarihsel Bir Bakış"** adlı kitapçıktan alınmıştır.*

2- 9 Kasım 1992 gün ve 2370 sayılı Tebliğler Dergisi.

*3- Beşir Göğüş, **Ortadereceli Okullarımızda Türkçe ve Yazın Eğitimi**, Gül Y., Ankara 1978, s. 85.*

4- Ag Tebliğler Dergisi, s. 814, 1. paragraf.

5- Ag Teb. Ders. s. 815.

6- Ag Teb. Der. s. 815.

7- Lise Müfredat Programı, MEB Y., Ankara 1987, s. 18-19.

8- Ag. Teb. Dergisi, s. 822 - 824 ve 2375 s. Teb. Der.

** 27 Mart 1994 yerel seçimlerinde Refah Partisi'nin yurdun yirminin üstündeki kentinde belediye başkanlığını almış bulunması, il Genel Meclisi seçimlerinde de oyların % 20'ye yakın bir bölümünü toplayarak üçüncü büyük parti durumuna yükselmesi bu görüşümüzün doğruluğunu gösteren somut bir olgudur sanıyorum.*

9- Ag. Teb. Dergisi, s. 822 - 824, 2375 s. Teb. Der.

10- Ag Tebliğler Dergisi, s. 817 - 819 ve 2375 sa. Teb. Dergisi.

11- Bu konuda geniş bilgi, Cem Dilçin, Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, TDK Y., s. 3 - 38.

12- Ders Geçme ve Kredi Sistemine Göre Türk Dili ve Edebiyatı I. MEB. Y., İstanbul, 1993.

13- Ders Geçme ve Kredi Sistemine Göre Türk Dili ve Edebiyatı II. MEB Y., İstanbul 1993, s. 131.

14- Ders Geçme ve Kredi Sistemine Göre Türk Dili ve Edebiyatı I. MEB. Y., İstanbul 1993.

15- Ders Geçme ve Kredili Sisteme Göre Türk Dili ve Edebiyatı III. MEB. Y., İstanbul 1993.

*** 27 Mart 1993 yerel seçimleri ardından yerel yönetimlerin önemli bir bölümünde seçimleri kazanarak iş başına Refah Partilileri'n gelmesiyle Batı tipi kalkınma, kültür vb. modellerin hemen tartışmaya başlandığına tanık olduğumuzu da belirtelim.*

*16- Julia Marshall, **Anadili Öğretimi** (Avrupa Devletleri Müfredat Programlarının İncelenmesi, No.: 5 Anadili) 1972, Avrupa Konseyi, Çev.: Cahit Külebi, MEB. Talim ve Terbiye Dairesi Y., İstanbul 1974, s. 39.*

*17- Dr. Enisa Kantemir, **Türkiye'de Liselerde Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimi Alan Araştırması**, MEB. Talim ve Terbiye Dairesi Y., İstanbul 1976, s. 81 - 90.*

bu yılın 24 kasım'ı

● **Nazif Evren**

Askeri yönetim döneminde, bir gün adıma postadan bir okuntu (davetiye) geldi. Bir komite hazırlamış; ama, dönemin **Millî Eğitim Bakanı Sayın Hasan Sağlam**'ın imzası var. Adıma böyle bir okuntu (davetiye) gönderilmiş olmasına sevinmedim desem yalan olur. 24 Kasım günü'nde hem **Millî Eğitim Bakanlığı** önüne dikilen anıt açılacak, hem de öğretmeniere bir gün verilecekmiş. İşte bu törene çağrılıyordum. Bu davetiyeyi cebime koyup, **Kızılay**'ın yolunu tuttum. Anıt çevresi polislerle kuşatılmıştı. Bana **"dur amca yasak giremezsin"** dediler. **"Oğlum ben emekli öğretmenim. İşte davetiyem elimde"** dedimse de **"olmaz"** dediler. Başka bir polis **"amca, bizim günümüzü de başkaları yapıyor, zorlama"** dedi. Elimdeki davetiye, **Fuzuli**'nin **"Şikayetnâme"**sine dönüşmüştü.

Düşündüm: Demek ki öğretmene bir yılın içinden verilecek bir gün, bu kadar zorlukla karşılaşıyordu. Zaten öğretmen topluluğunun günü kalmış mıydı ki!... Her yeni gelen yönetim, çeşitli nedenlerle vurup parçalıyordu onu. Kimi öğretmen eşinden, çocuklarından ayrı yaşamaya zorunlu kılınıyor, kimisi de tutukevinde çile dolduruyordu. Askeri yönetim de bunları çoğaltmış, pekiştirmişti. Sanıyorum ki durumu anımsayan asker **Millî Eğitim Bakanı Hasan Sağlam**, öğretmenleri onore etmek için ellerine iki elmaşekeri vermek istedi. Bunlardan biri **öğretmenevi**, ikincisi de **Öğretmenler Günü**'ydü. Öğretmenler Günü'nün tarihi, **Atatürk**'ün 'Millet Mektepleri' (Ulus Okulları) başöğretmeni olarak karatahta başında geçtiği gün olan 24 Kasım olarak alınmıştı. Oysaki Atatürk'ün başöğretmen'i çoktan 'müdür' oluvermişti.

Atatürk, Muallim'i **'öğretmen'**, müdürü **'başöğretmen'** yapmıştı. Bu adlarda gerçek eğitim ilkeleri, etkinlikleri, davranışları, yöntemleri vardı. Ama tam tersine **'başöğretmen"** müdür oluverdi. Bu oluştan, idare edenler de edilenler de memnundular. İdare edenler memnundu; çünkü, **Atatürk**'ün ilkeleri hiç olmazsa ilkokullardan kalkacaktı. Başöğretmen memnundu, çünkü **'müdür bey'** olmuştu. **Talim Terbiye Kurulu**muz ise bu olay karşısında duygusuz idi. Başöğretmen müdür olunca, müdürlüğün şanına yakışır, tabanı Isparta halılı, penceresi tül perdeli, masası kristal camlı, koltuğu döner olan, bir odası olmalıydı. Müdür bu ortam içinde, sabahları öğretmenlerin plânlarını, akşam ders defterlerini imzalayan, dergi hesaplarını ayarlayan, cuma ve pazartesi günleri bayrak törenlerinde komut veren, öğretmenlerin kulağından tutup, makamına getirdiği yaramaz çocukları uslandıran bir otorite olarak devam etti ve etmekte. Atatürk'ün başöğretmenlik anlayışının tam tersi olan, bir anlayıştı bu. Böyle bir hava içinde işleyen eğitim kurumunun görünüşü mükemmeldi; ancak, kayış avara kasnakta dönüyordu.

Dönemin **Millî Eğitim Bakanı**, askerdi. **Atatürk**'ün başöğretmenliği hareketinin, müdürlükle yok edildiğini nereden bilecekti. 24 Kasım'ın **'Öğretmenler Günü'** olarak saptanması, bu yanlış davranışların ortasına düştü. Bununla beraber, öğretmene bir yıl içinde, bir gün vermenin yeterli olup olmadığını da düşünmek gerek. Bu günü bilmem ama, bizim kuşak öğretmen okulunun kapısından içeri girdiği günden, çalıştığımız **Köy Enstitüleri**'ne aldığımız öğrencilerin, okul alanına ayak bastığından itibaren öğretmendi. Bugün emekli olan öğretmenler de yaşamlarının sonuna kadar öğretmen olduklarını meslek dergilerine yazdıkları mesleksel yazılarla kanıtlamaktadırlar.

Öğretmenler Günü'ne **'mesleği anma günü'** desek, nasıl olur diye düşündüm. Ama meslekte anılacak günler de o kadar çok ki... 147 yıllık geçmişi olan mesleğin yolu üzerinde öyle başarı noktaları var ki her birinin anılması yılların günlerini kapsar. Örneğin 1848 yılı erkek öğretmen, 1850 yılı kız öğretmen okulunun açılışıdır. 1938 Eğitmen kurumunun, 1940 Köy Enstitüleri hareketinin tarihidir. 1925 ayaklanmasında kurşunlanan Zeki Dündar, 1930'da kafası kesilen öğretmen Kubilay iki önemli olayı yansıtır. Bunların her birinin anılması bir yılın günlerini kapsar. Ama biz gene 24 Kasım'a dönelim. Onu bir hareket noktası sayalım. Bu yazıyı kaleme aldığım sırada izlediğim televizyon haberlerinden 4 öğretmenin daha kurşunlandığını öğrendim. Sayı 91 oldu. Elimdeki meslek dergilerine baktım, hiçbirinde şehit 91 öğretmenin ölümüne alt tek satır yazı yok. Ama sendika tartışmaları, ahkâm kesip, yol gösteren yazılar bol. Ne oldu bu kuruluşlara? Üzerlerine gömüt toprağı mı serpildi? Dinsel kuruluşlar kendi inanç ve amaçları doğrultusunda konuyu çoktan ele aldılar. Ne olur bu 24 Kasım'da konuyu siz de ele alın. Hiç olmazsa sesiniz duyulsun, etkinliğiniz görülsün.

Yağmasanız da gürleyin. 85'lik bir meşlektaşınızın bir isteği bu.

Yaşamı devam eden öğretmenlere sevgiler. ●

kumzambağı

Ali F. Bilir

Uykusunu almış
mavi düşlü deniz
yığmış ince kumunu
çıplak kıyıya
ak çakıllara
sevgi ateşini bekliyor
giden ağustosun

birazdan görünür akşam yenilden
alaca dokumasıyla,
bulutları dağa sermiş
yangın yerinden esen rüzgâr

en güzel,
beyaz bir kumzambağı anlatır
başımda dolaşan sevdayı
çöle düşen bir damla suyu

öner yağcı'yla söyleşi

● Söyleşen: **Betül Tarıman**

Kastamonu Kültür ve Sanat Merkezi bu yıl eğitimci yazıneri Mustafa Özkan adına düzenlenen öykü-şiir-anı yarışmasının dördüncüsüne tanık oldu. Yarışma orta dereceli okul öğrencilerinin katılımıyla gerçekleştirildi. **'Kardelen'**, **'Gökyüzüne Akan Irmak'**, **'Turnalar'** adlı başarılı yapıtlara imzasını atmış olan Öner Yağcı da yarışmanın seçici kurul üyesi olarak aramızda bulunuyordu.

Mustafa Özkan'ın yaşamından kesitler verilen toplantıda Öner Yağcı'da eğitimin laikleşmesi, bilimselleşmesi gibi konulara değindi. Türkiye gerçeğine uygun Köy Enstitülerinin kurulup gelişmesiyle birlikte edebiyatında halklaştığını vurguladı. Etkinliğin bitiminde söyleşmek üzere Yağcı ile birlikte Kültür merkezinden ayrıldık.

Şimdi yine Özkanlara ait olan Kitabevinin önündeyiz. Bu bilgilerin ışığında Öner Yağcı'ya ilk sorumu yönelttim.

- Sayın Öner Yağcı, sizi "Kardelen", "Turnalar" ve "Gökyüzüne Akan Irmak" adlı üç romanınızla tanıyoruz. Sizde roman nasıl başladı ve nasıl gelişip devam etti? Yaratma sürecliniz...

- Yazarlık sürüveni bir bakıma okuma sürüveninin devamıdır. Çocukluk ve ilkgençlik yıllarındaki yoğun okumaların bir alışkanlık ve tutku haline gelerek sürmesi, bence, yazarlık sürüvenine atılan en önemli adım olmaktadır. Yoğun ve sevgi dolu okumaların doğal sonucu olarak oluşan yazma merakı ve isteği, yatağını, akağını, çizgisini yakalarsa eğer, gerçek bir yazmaya dönüşür. Kendi romancılık serüvenimi böyle değerlendiriyorum. Özel olarak da, yaşama müdahale etmek isteyen bir politik kişiliğin, yaşamın sanatla daha da güzelleşeceği düşüncesiyle sanat üretimine katkıda bulunmak istediği, yukarıdaki oluşumla çakışınca yazmaya başladım. Öğretmen Okulu yıllarımdan beri (1966) amatörce yazdığım şiir, öykü, deneme, makale gibi yazınsal ürünler; uzun süreli okuma birikimi ve yakalanan yazma fırsatıyla birlikte önce **Kardelen**'i, sonra **Turnalar**'ı, sonra da **Gökyüzüne Akan Irmak**'ı doğurdu.

- Bir yazın türü olarak romandan ne anlıyorsunuz?

- Roman, yoğunlaştırılmış ve estetize edilmiş bir yaşam kesitidir. Bu kesit, bir insan yaşamının, bir topluluğun yaşamının olduğu gibi, dünün ya da yarının, bireyin ya da toplumun bir ya da birçok sorununu içeren bir kesit olabilir. İnsanı da insanlığı da aktarmak mümkündür romanda.

- Romanlarınızı dilin doğal yapısını bozmadan yazdığınızı görüyorum. Bu anlatıma nasıl ulaştınız?

- Bu saptamanız için teşekkür ediyorum. Bunu bir övgü ve bir onur olarak kabul ediyorum. Özellikle dilimizin içinde bulun / durul / duğu günümüz koşullarında çok önemli bu. Yazın'ın tüm dalları için olduğu gibi roman için de asıl temel dildir. Bu gerçek ne yazık ki unutuluyor. Modernizm kaygısıyla dilden verilen ödünlerle yazın dilini de yitiriyoruz nerdeyse. Bu korkunç bir durum. Medyanın yok ettiği, yozlaştırdığı dilin kurtarılması için tek umut olan yazın'ın, görevini yapamaması dilimizi iyiden iyiye yok ediyor. Dili, Türkçe'yi koruması gerek sanatçıların. Önemli olan günlük yaşamdaki dille sanat üretimini gerçekleştirmektir. Dili bozarak sanat yaptığını ya da yapılacağını sananların yalnızca geçici başarılarla var olacak olan züppeler olduklarını düşünüyorum. Türkiyeli sanatçıların ise züppeliğe hakkı yoktur, çünkü aydınlıkla karanlığın savaşımında çok önemli noktalarda ve sorunlu olarak yaşamaktayız hâlâ. Böyle düşününce doğal dile kavuşması zorunlu bir seçimi oluyor sanatçının. Ben de böyle yaptım seçimimi.

- Bugünkü romanımız hakkındaki düşüncelerlniz nelerdir?

- Bence, dünden aldığımız mirası yaşamın her alanında olduğu gibi roman alanında da kavrayamamışız. Politikada hâlâ 70 yıl öncesinin sorunları tartışılıyor; ekonomik sorunlarla hâlâ belleri bükülüyor çalışanların; toplumsal olarak bir kimlik ve kişilik bunalımını yaşamaktayız; kültürel olaraksa kozmopolit bir bombardıman altındayız. Bu koşullarda romanımız, yaşama egemen olma yolunda önemli başarılar kazanan medyanın büyük ölçüdeki belirleyiciliği altında var olmaya çalışıyor. Roman, yazın dergilerinin, yazın adamlarının, yazın alanının bir olayı değil de medyanın bir

eğlence malzemesine dönüştürülmüş durumda. Tabii bu, sanatın tüm dalları için geçerli. Yayıncılığın tüm sorunlarının yanı sıra, medyatik bir değerlendirmenin egemenliği; romanın sunulmasından başlayarak eleştirilmesine, tanıtılmasına, okurunu bulmasına kadar yaşanan tüm sorunlar sağlıklı bir romancılık olayının var olmasını engelliyor. Ama tüm engellemelere karşın Anadolu'nun dört bir yanında dergileriyle, kültür merkezleriyle ışık olmaya çalışan umut noktaları da varlıklarını hep sürdürüyor. İnadın ve dayanışmanın, alandaki her sorunu çözebilecek tek çare, tek dayanak noktamız olduğuna inanıyorum. Halide Edip'lere, Reşat Nuri'lere, Yaşar Kemal'lere, Orhan Kemal'lere, Sabahattin Ali'lere, Fakir Baykurt'lara layık olacak yeni romancılar ve bunların romaniarına layık yeni romanlar yazmalıyız, yazmak zorundayız, yazılanların okuyucularla buluşmasını ve kaynaşmasını sağlamalıyız, sağlamak

zorundayız.

- Türkiye'de yaşanan baskı dönemlerinin, Türk yazınının gelişimine etkilerini nasıl yorumluyorsunuz?

- Yazının malzemesi insandır, yaşamdır. Bu bakımdan baskı dönemlerinin özel olarak yazın ortamını belirlediğini söylemek yanlış olur. Yaşamın her an'ı, yazılabilecek binlerce malzemeyle doludur. Ülkemize özgü baskı dönemleri öfkeyi artırdığı için yazın'ı hırçınlaştırıcı bir etkide bulunmuştur. Tarihe ve aydınlık kavgasına katkı kaygısının yarattığı dönem yazını, işlevli bir yazınsal tarihi olan ülkemizde, yazın ortamının belirleyicisi olmuştur. Benim açımdan **Kardelen** ve **Turnalar**'ın "12 Eylül", **Gökyüzüne Akan Irmak**'ın da "12 Mart" ağırlıklı olması, bu belirlemenin sonucu olsa gerek.

- İnsanımızın, aydınımızın en önemli açmazı sizce nedir?

- Yıllar boyu hep 'kaynağı kendisinden menkul" kimselerin egemenliği altında yaşamışız, hâlâ da yaşıyoruz. Böyle olunca demokrasinin yerleşmesinin olanağı kalmıyor. En küçük bir demokratik kıpırdanış bile hemen gözüne batıyor ülkenin egemenlerinin. Egemenlerimizse ezmeye alışmışlar. Sürekli ezilen insanların yaşama anlamlı katılmaları olanaklı olmuyor işte. Bu zinciri kırıp da aydın kimliğini kazanan ve direnen insanlarsa boyuna kırılıyor. Tarihimiz aynı zamanda kıyımın da tarihidir. Yakın tarihe bakarsak, Osmanlı'nın her döneminde böyle bu, Cumhuriyet döneminde de hep sürmüş kavga ve anında kıyım. Nâzım'ın mapusluğu, Sabahattin Ali'nin öldürülmesi, Markopaşalar serüveni, Kırk Kuşağı'nın çektikleri... Dünümüzde tüm bunlar varken aydınımızın niçin verimli olmadığı bellidir. En yakına, Sivas katliamına baktığımızda bile bir aydın kıyımının bu ülkede korkunç boyutlarda var olduğunu görüyoruz. Dayanışmayı ve direnmenin zorunluluğunu kavradıkça, bu karanlıkları aşmada aydınlarla halk birbirlerini yükseltecek ve güçlendirecektir, buna inanıyorum.

- Bundan sonraki çalışmalarınız hakkında bilgi verir misiniz?

- Biliyorsunuz geçtiğimiz yılın sonlarına doğru **Fedailer Mangası** adlı bir kitap çıkarmıştım. Bu kitabım, Rıfat Ilgaz'ın 1940'lı yıllarla ilgili anılarını derlerken oluştu. Rıfat Hoca'nın, 1940 Kuşağının bu direngen sanatçısı ve "Edebiyatımızın Koca Çınarı'nın anılarını yayına hazırlarken 1940'lı yıllar Türkiyesi'nin ekonomik, siyasal, toplumsal ve kültürel ortamını da aktarmak ve o dönemin yazınının nasıl oluştuğunu bugünün kuşaklarına anlatmak gerekir diye düşündüm. Bu nedenle de **Fedailer Mangası**'na uzunca bir önsözle katkıda bulundum. Bu çalışma çok keyif verdi bana. Dünümüze bakışta birçok gerçekliğin eksik olması bizim hatamızdı. Bu hatayı gidermek için bir edebiyat tarihçisi gözüyle araştırmalar yapmanın gerekli olduğuna inandım. Bu inançla da yeni bir adım attım. Bu yılın Nisan ayında bu adımın sonucunu da aldım. **Şükran Kurdakul**'un yaşamını ve yapıtlarını inceleyen kitabım yayımlandı böylece. **Şükran Kurdakul** adlı bu kitabımda, Kurdakul'u var eden toplumsal koşullarla birlikte yapıtını inceleyince, dünümüzü daha bir yerli yerine oturtabildiğimi gördüm. Yayın dünyamızın şu kısır ortamında çok satılmasalar da böylesi çalışmaların bir gereksinme olduğuna inanıyorum. Mehmet Başaran'la, Samim Kocagöz'le, Ceyhun Atuf Kansu ile ilgili böylesi çalışmalarım tezgâhta hazırlanıyor. Ayrıca yeni bir romanımı çıkartmakta geciktiğimin de ayırdındayım. Hepsi de yarım durumda olan birkaç romanımdan bir tanesini - eğer geçinme sorunlarını aşabilirsem- noktalayıp 1994 yılı bitmeden okuruma sunmayı planlıyorum.

- Sevgili Öner Yağcı söyleşi için teşekkür ederim.

- Ben teşekkür ederim. ●

melankoli

neriman calap

düşündün mü körelmekte yaşamlarımız
sevdamızdı kılıçların keskin kıyısında dolaşan
bil ki tüm tapınaklarda yakılan mumlar bize
ulaştı acıların yetkinliğine bu melankoli
ne denli ihanettesin dese de usun
hangi tanrı betimleyebilir ıssız duyarlığımızı
arındık günahlarımızdan kül oldukça gece
yangınlarında
barikatların ayırdında yitik dirimlerimiz
biz seraptan seraba savrulan kum taneleri
hangi takvim yaprağı duydu çığlığımızı
hangi köhnemiş düşünce çıktı bir günümüzden
bu yanılsama değil mi kurutan geleceği

ne denli ihanettesin dese de usun
asla! sadece bir oyunda suflördük
aykırı bir ilenç yoktu sessizliğimizde
başaklarca savrulduk ezilip un olduk
yürek sesimizdi soluksuz dinlediğimiz
yanaşamadık erotik masallara dilsizdik
iki kişilikti yasamız biz yazıp biz inandık
kararan yazgımızdı kara gecelerin koynunda
güneşe diye çıktığımız yol kayboldu gün ışığında

arkada kalan

a. nevzad odyakmaz

bilen o ki
ölüm geçmiş zamanlarla gelir
hep aynı şey
anılar kalır arkada
o başıboş küheylanlar

sanatçısı, ekini, doğasıyla karadeniz kıyıları

● Hasan Akarsu

Yurdumuzu geze geze tanımak ne güzel. Böyle bir geziye çıkarken Nazım'ın yazdıklarını anımsadım: "... Ve güneye / pamuk işleyenlere gitmek için / Toroslardan bir kerre olsun / geçemedim diye utanıyorum), diyordu. Karadeniz Bölgesi de benim bilmediğim yerdi.

12.07.1994'te sabah 07.30'da bir otobüs kişi, çoğunluğu öğretmenidi, Tekirdağ'dan yola çıkıyoruz. İstanbul'u geçince çay içmek için duruyoruz. Paralı yollar ilgimizi çekiyor, söylenenler oluyor.

"Deli Dumrul bir köprü başında durmuştu
Şimdi tüm köprü başlarında Deli Dumrullar" diyerek geçiyoruz.

14.30: Gerede'yi geçince bir yerlerde yemek yiyoruz. Yemekler pahalı. Buraya değin doğa yemyeşil. İzmit sonrası Bolu Dağları etkileyici. Niçin İzmit denmiş? Birçok söylentisi var, ikisi şöyle:

II
Sürekli yıkılmış depremlerde
"Ölümün ezdiği" bir yermiş
İzmit'e dönüşmüş zamanla
Önceleri "Ezermevt" denmiş.
III
Orhan Bey,
Akçakoca'ya demiş:
"İznimdir var git
Kaleyi al
Kılıçla, kanla"
"İznimgit"
İzmit'e dönüşmüş zamanla.

İzmit'in adı geçer de orada yıllardır yazan, Ruşen Hakkı anımsanmaz mı? Öyküleri, şiirleri, gazete yazıları zevkle okunuyor bugün. Üretimde Sevda son yapıtıydı:

"... Hayır geç kalmadım
aşkı gündeme getiren
sesini seviyorum
ve ağzının kıyısından
su içen sözcükleri." diyordu bir şiirinde.

Bolu Dağları'ndan geçerken, Bolu Beyi'ne kök söktüren Köroğlu düşüyor aklıma. Varsılardan aldıklarını, yoksullara dağıtan Köroğlu. Sonra Düzce yakınlarındaki Efteni (Melen) Gölü'nün söylencesi:

Düzce yakınlarında bir göl
Önceden yerinde köy varmış
Bir gün Hızır uğramış tüm evlerine

Hiç ekmek veren olmamış
İlenmiş:
"Burası suya garkolsun" demiş
Bugün köyün minaresi değermiş
Gölde avlananların küreklerine.

17.00: Karabük'ün içinden geçtik, hiç durmadık. Adına ne çok benziyordu. Ekini, sanatçıları ne çoktu Karabük'ün. "Ekin" ve "Pota" dergilerinin çıktığı yılları düşündüm. İlhan Karaman, İbrahim Kaytmaz, Kademoğlu, İbrahim Yıldız. İbrahim Yıldız'ı geçen yıl ansızın yitirmiştik. Son birkaç yılda ne çok şiir kitabı yayınlanmıştı. Sürekli de yazıyordu. Fazıl Hüsnü Dağlarca'ya benzetirdim onu, söyleyemezdim.

"Gökyüzü dediğin bir dilim ekmek
bal sürdük üstüne
karanlığa çiçek ekerek
çıktık güneşe
bölüşmeyi bir öğrenebilsek
gök de bizimdir yer de" diyordu "Pay Tadı" şiirinde. Tüyap'ta, Gerçek Sanat Yayınları Standı'nda tanışmış, söyleşmiştik. Tekirdağ'la ilgili anıları vardı. Öksel Demir'i anımsıyordu ve benimle onu bulduğuna sevinmişti, görüşemeden ayrıldı aramızdan.

Safranbolu'ya vardık. Evleriyle ünlü. Kültür Bakanlığı Eğitim Merkezi'ni gezdik. Üç katlı bir eydi. Safranbolu'nun hamamı, çarşısı görülmeye değer. Bartın'a doğru yol alırken uçurumlar içimize ürküntü veriyordu. Daha sonra ne uçurumlar görecektik, bunlar hiç kalacaktı.

18.00: Amasra'ya varıyoruz. Karadeniz'in bir koy'u. Fatih Sultan Mehmet, bir seferinde tepelerden bu koy'a bakınca, "burası çeşm-i cihan" demiş. Dünyanın gözüne benzetmiş Amasra'yı. Kale'yi gezip akşam yemeğini yedik ve yalnızca yatmak için Zonguldak'a döndük. Sabah bu güzel kentin içinden geçerken gördüğüm dere bana Orhan Veli'yi anımsattı: "Siyah akar Zonguldak'ın deresi / Yüz karası değil, kömür karası / Böyle kazanılır ekmek parası..." dizeleri dökülüverdi dudaklarımdan.

13.07.1994

06.30: Ekinler biçilirken temmuz sıcağında tarlada doğmuşum. Kırk iki yıl geride kalıyor bugün. Kırk üçüncü yıla bu kez Zonguldak'ta "günaydın" diyorum. Sağlık Meslek Lisesi'nden deniz görünüyor sabahın yeni yüzüyle.

11.20: Zonguldak'tan geriye dönüyoruz, dağları, tepeleri görünce söylencedeki Ereğli Beyi'nin oğlu düşüyor aklıma:

Ereğli Beyi'nin oğlu
Bir yaz günü avlanmış
Kan dökermiş sürekli,
Susamış, az ilerde görmüş sürüleri

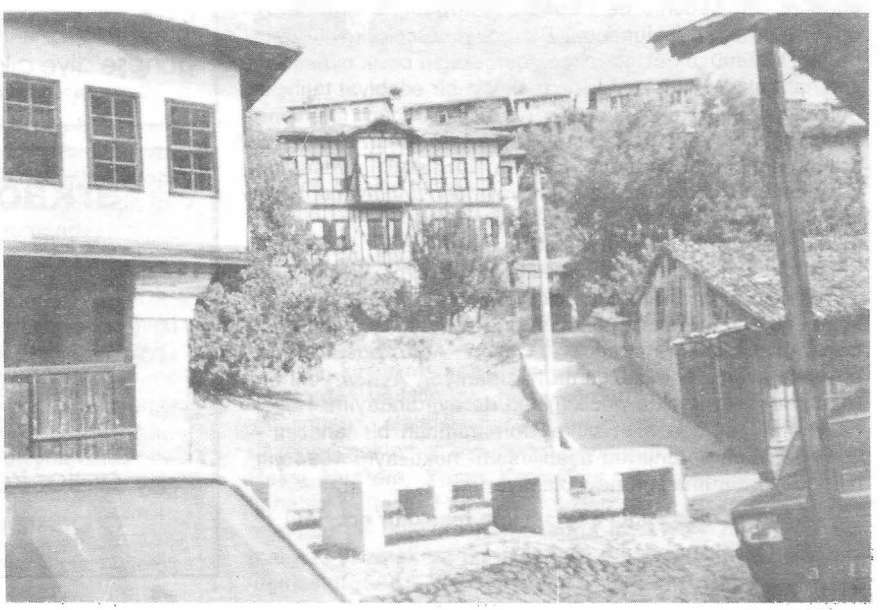

Gönül yapıcı çoban
Eliyle vurmuş kayaya
Soğuk sular akmış
Şimdi de serinlermiş
İçenlerin gönülleri.

Amasra'yı geçtik, Cide'ye doğru ilerliyoruz kıyıdan. Yollar alışık olmadığımız yollar, bitmeyecekmiş gibi geliyor. Öyle korkunç ki doğa anlatsalar inanmazsınız. Görmesem ben de inanmazdım. Kurucaşile'den geçiyoruz. Geziyi düzenleyen Mesut Nuri Gündüz'le konuşuyoruz. On yıl okunsa Karadeniz'in doğası böyle güzel öğrenilemez, diyoruz. Denizin beş yüz seksen metre yukarısından, kıyıdan gidiyoruz. Yerleşim yerleri bir çanağı andırıyor. Bir yanı deniz, diğer yanları geçit vermeyen dağlar. Cide görünüyor yine bir çanakta. Geçen yıl yitirdiğimiz Rıfat Ilgaz'ın Cide'si. Köktendincilerin Sıvas'taki kıyımına dayanamamıştı yüreği: "...

Sevdim haklıdan yana olabilmek için
Çalışıp ezilenden senden yana
Sevdim aldığım soluğu hak etmek için
Ama sevdim halkımca." diyordu Defneler Gibi şiirinde.
"Kasabamız" şiirinde anlattığı Cide'ydi:
"Martıların düşürdüğü tohumdan
Filizlendiğine inandığım kasabamız
Yosun kokardı evleri
Çarşıları midye kokardı..."

17.00: Yolculuk planladığımız şekilde sürmedi. Doğa buna engel oldu. İnebolu'ya varmadan durup yemek yemek zorunda kaldık. Doğanyurt kasabasında peynir, ekmek, çay ne güzeldi. Ne güzeldi bizi karşılayan kahveci. İstemeden daha tomruk gövdesinden kesilmiş masamıza soğuk su şişesini getirdi. Ayrılırken de bizi iyi ağırlayıp ağırlayamadığını sordu. Otobüs çıkıncaya değin el salladı. İnebolu'ya otuz kilometre yolumuz var. Mesut Nuri Bey, bu yolda giderken gördüğü bir koyu unutamadığını kaç kez böyledi. Bir yaz buraya kesinlikle gelecek ve kayıkla o koyda gezinecekti.

19.30: İnebolu'da kalıyoruz, yorgunluğumuzu burada bırakacağız.

Roman ve öykü yazarlarımızdan Oğuz Atay 1934 İnebolu doğumlu. Tutunamayanlar romanında değişik bir anlatım ve ruhsal çözülmeler ilgi çekicidir. Mehmet Başaran "Yazınımızda Türkiye' adlı yazı dizisinde (Dünya Kitap'ta) "Toplumun kurumları, kuralları, değer yargıları karşısında uyumsuz kalan tutunamayanların romanı, Cumhuriyet Dönemi aydınlarının eleştirisidir bir bakıma..." diyor.

23.30: Orman İşletmesi'nin lokantasında yemek yedik. Masamız kalabalıktı. İnsanlan bizi iyi karşıladılar. Girdiğimiz bir berberin para almak istemeyişini yadırgadım.

14.07.1994

07.45: Otelden çıkıp çorba içtik, çaylarımız da geldi. Diğer arkadaşlarımızı bekliyoruz. İnebolu sekiz bin beş yüz nüfuslu bir ilçe insanlan canayakın. Yolda selam verip "hoşgeldiniz" diyorlar. Kıyıda dalgalar büyük gürültü çıkarıyor. Kışın, caddeyi basıyormuş dalgalardan yayılan sular. İnebolu'nun Kurtuluş Savaşı'ndaki önemini simgeleyen anıtı görülmeye değer.

10.30: Sinop'a doğru yol alıyoruz. Abana ve Türkeli ilçelerinden geçtik. Dağlar yer yer gerilere çekiliyor. Cide taraflarını unutamıyoruz. Saat 13.00'da Sinop'a vardık. Yarımadaya kurulmuş güzel bir ilimiz. Girişte Kale kalıntıları ilgimizi çekiyor. Az ilerde Sinop Cezaevi'ni görüyoruz. Sabahattin Ali'yi anımsıyoruz birden. "Aldırma Gönül Aldırma" şiirini yazdığı yer burası. Kıyısını geziyoruz, Kale'sine çıkıyoruz: "M.Ö. iki bin yıllarında Gasgalılar zamanında başlanmış olup M.Ö. yedi yüz yetmiş yılında Milletliler tarafından geliştirilmiştir..."

Pidesiyle ünlüymüş Sinop. Karadeniz Kıyılarında hep pide yiyeceğimizi de anlıyoruz. Çarşıyı dolaşıp limana iniyoruz. Tekirdağ kıyılarını anımsıyoruz. Yanımda Aynur, Halil var. Yeni kahveden içiyoruz. İki saat kalabildiğimiz kentten çıkıp Samsun'a doğru yol alıyoruz. Önce niçin Sinop denmiş deyip söylenceye dönüyoruz:

Sinope, kır perisi
Yunanistan'daki
Irmak Tanrısı Asopos'nun kızı
Zeus'u çılgına çevirmiş güzelliği
Yüz vermemiş Tanrı'ya
Karadeniz Kıyısına götürse de
Bakire kalmakmış
Ömründe tek istediği.

Adını, kır perisi Sinope'den aldığını öğreniyoruz.

17.30: Bafra Ovası'ndan, tütün tarlalarından geçiyoruz. Kimi evlerin bahçelerinde dizilmiş tütünlere rastlıyoruz. otobüsümüz daha hızlı yol almaya başlıyor.

23.00: Samsun'dayız. Samsun büyük bir kent. Çarşılarını dolaşıyoruz. Atatürk'ün şu sözü bizi Cumhuriyet'in ilk yıllarına götürüyor: "Her gittiğim yerde benden iki şey istediler: Mektep ve yol." At üstünde Atatürk Anıtı'da Samsun'a yaraşır. Öğretmenevinde yemek yiyoruz. Yurt-Kur'da yatıyoruz. Yetiştirdiğimiz gençliği gözlüyoruz, hiç iç açıcı görünmüyor. Samsun'un tütünle ilişkisi büyük, bu nedenle tütünle ilgili söylencesi var:

Bir kavim
Gemilerle gelmiş Karadeniz'den
Sürmüş içerilere
Kıyılarda yaşayan
Savaşçı kadınları

Bir süre sonra
Tütün filizleri vermiş
Tanınmasınlar diye
Kesip toprağa gömdükleri
tel tel sırma saçları

15.07.1994

12.00: Yorgun olduğumuz için gece beş-altı saat uyuduk, sabah 09.30'da Samsun'dan ayrıldık. Kuzeysu Kültür Sanat Dergisi Samsun'a ne yakışmıştı, ama uzun süre yaşayamadı. Samsun gibi kentlerimiz bir değil, birçok Kuzeysu yaşatmalıdır. Sahibi Sabahat Ocak'ı ve Yazı İşleri Müdürü Metin Kökten'i saygıyla anıyorum.

Ordu'ya doğru yola çıkıyoruz. Çarşamba, Ünye, Fatsa, Perşembe'yi geçiyoruz. Yol güzel. Bir çeşme başında su ve çay içiyoruz. Ordu'ya giriyoruz. Halkımızın sevgisi türkülerde:

Ordu'nun dereleri
Aksa yukarı aksa
Vermem seni ellere...

Dağlardan coşarak inen dereleri, çayları düşünüyorum, sevdanın büyüklüğünü, böyle sevdalar değil mi insanı, dünyayı güzelleştiren? Öğretmenevinde çay içiyoruz, yağmur başlıyor. Bir başladı mı bir hafta sürüyormuş. Gezimize yağmur da katıldı.

16.00: Piraziz, Bulancak, Giresun, Görele... Görele'de pide yedik. Gezi arkadaşlarımız Resim Öğretmeni Hasan Yaman, "Hamit Görele buralı" diyor. Bu ünlü ressamımızı da anıyoruz ve ver elini Trabzon. Kıyıda fındık bahçelerini ve denize akan ırmkları geçiyoruz. ●

infarktüs II...

• İsmet Kemal Karadayı

Kimbilir / Belki bir gün benim de / Yürek sıkıntılarım geçer / Yaşanmışlığın / O buruk gizli ıslaklığı içinde / Acılar uzaklaşır / Özlemler gelir / Özlemler gider.

Ölüm unutulmuştur, unutulmuş olmalı / İçim içime sığmıyor / Dışarlardan / Birilerini bekliyorum / Konuşmalı, yazmalıyım başkalarına oralardan / Kimi önemsiz şeyleri / Ama bunu herkes / Çok iyi bilmeli / Anlamalı.

Dostlar / Hani mutluluğun kaynakları olur ya yaşatılır ya / İşte o zaman diyorum

Azalır yorgunluklar.

Sevgiden başka ne varsa / Uslamlayamaz oldum / Dışlaşması mı bu / İnsanın / Türlü sorular, türlü sorunlarla / Ve / Dün / Bugün / Yarın / Niçin / Nasıl / Nerde / Kimleri düşünmedim ki / Kimi de, düşünüp durdum.

"Sayrılarevinde" başlıklı, azıcık değiştirdiğim şiirimin gündüşümü, Kasım 1980... (Kadın Özgürlük Çağ ve Ölüm Üzerine Şiirler. Broy Y. 1994).

Bir başka kitabımın gündüşümünde şunlar var:

"...Göğüs kafesimdeki kuş çırpınıyor. Ağrılarla, yukarılara doğru, kravat bölgesinde... Tırmalıyor, sıkılmış, belli... Sıcak soğuk, terliyorum. Yürek kuşum çırpınıyor. Kan pompam, can pompam... 1 Kasım 1980. Günlerden Cumartesi. Belirtiler birden geliyor, kararım da yolda. Saat 14, Göğüs Cerrahisi Hastanesi... Gözlem : Akut Anteroseptal Myokard İnfarktüsü... Acil'de geçen kritik on gün içerisinde ölüm'ü yakından duydum. Ölümle burun buruna geldim Burnu büyüktü ölüm'ün, kokuyordu, iğrendim... Ölüm'ün, aslında bir büyük boşluk olduğunu düşünüyordum. Yanıbaşımızda ölenler vardı, sessizce alınıp götürülenler... Toplum, çevre, yakınlar, içgüdüler, dokunma, tad, alışkanlıklar, geçmiş, gelecek... Birikimler, birikimler, yıpranma... Ne ki görevlerim henüz bitmedi. Daha yapacaklarım var. Yaşamak da üstelik güzel... İlgi, bakım yokluğu, yoksunluğu, bir de yoksulluklar. Hapishaneler gibi, hastanelerde de nasıl acılar, olumsuzluklar yaratıyor, gördüm. Bu nedenle derim ki, tüm doktorlarımız bizim hastanelerimizde, tüm yargıç ve savcılarımız bizim hapishanelerimizde, tüm politikacılarımız ve yöneticilerimiz ise yine bizim hem hastanelerimizde hem de hapishanelerimizde en az ikişer ay yatırılmalıdırlar. (Yıllar önce yayınlanmış bir hukuk inceleme yazımda da bunu önermiştim...) ... Çiçekler, mavi ak giysili hemşireler, sevecen doktorlarımız... Güç koşullar, ekonomik eşitsizlikler, ödenek yetmezlikleri olmasa... Eşimin panik içinde hastaneye koşuşu anlatılıyor. Oğlum belli etmemiş, sahip çıkmış canla başla. Kızım ağlamış geceleri, gizli... Onlara bırakacak mülküm, param yok, onurumdan, uğraşımdaki dürüstlüğümden, çıkmış çıkacak yayınlarımdan, her yönde ak yüzüm açık alnımdan başka. Onlar da bana, kendilerini iyi tuttukları, kendilerini iyi yetiştirdikleri için onur ve övünç kaynağı oluyorlar. Uzun ömürlü, sağlıklı, başarılı, mutlu olsunlar. Serde erkeklik olsa da o şiire bakmam, ağlayabilirim. En iyisi yeniden pencerelere yanaşmak, gün ışığına çıkmak. Traş olmak, gülmek, okumak, söyleşmek, sevgiden öte bir başlangıç ve çıkış düşünmemek..." (Arınmalar. Yenigün Y. 1985).

X

- Abi, ölümüm ne zaman?

- Her an !

- Peki, ikibiniki?

- O, benimki...

Bu, henüz yayınlanmamış 48. "dipnotsuz taşlama'm. "O, benimki" diyorum ama kimbilir?..

13 Ağustos 1994. Yine cumartesi. Eşim, kızım, damadımla yine aynı hastane... Bu kez tanı: İskemik Kalp Hastalığı, İnferior Myokard İnfarktüsü, yürekte kan pıhtısı... Yoğun bakım ve "eko" sonrası "anjiyo", belki "baypas" gerekecek... Yüreğime kan damlamış olsa da soğukkanlı karşılıyorum. Yeter ki kalbimi kırmasınlar. Yok, o bir fanus değil. Aslında benim bayramım, yine okumak, yazmak; imza panel dernek sendika vb. günlerinde gecelerinde dost bildiklerimle, sevdiklerimle, seçtiklerimle bir arada olmak. Yoksa, halkımın dediği gibi, "bayram benim neyime"...

X

İstanbul Göğüs Kalp ve Damar Cerrahisi Merkezi'nde, ondört yıl öncesine göre saptayabildiğim değişiklikler şöyle:

Hastane yapı ve düzeni, diyelim "üç yıldızlı" iken "dört yıldızlı" olmuş... Teknolojiye, ödeneklere, araç gereçlere, ilaçlara bağlı gelişmeler var... Doktorlar daha bir ilgili ve güven verici. Bilgilerini artırmak için hasta yataklarını görmeye, denemeye sıralanan onlarca "asistan"a karşın... Başhemşire ve hemşirelere üç ayrı renk ve tipte giysi uygun görülmüş, güzel de, duvarlarda, gülümseyerek "sus" uyarısı yapan hemşire panoları neden yok? Neden herkes yüksek sesle konuşuyor?.. Bir de şu olumsuzluklar: "Acil", adamlı ya da aceleci kişilerle çok mu doluyor ne, bir... Geceleri hastane asistanlara bırakılıyor, nöbetçi "uzman doktor"u bulmak kolay olmuyor, iki... Bozulan makinalar hemen onarıma gönderilmiyor, yönetim yetersizliği göze çarpıyor, üç... "Ekip başı" olanlarla birlikte, üstelik cumartesi, pazar ve bayram günlerinde sav-

sanan denetimler, çoğunlukla "geçiş töreni" izlenimini veriyor, dört... Ne ki, kendini iyi yetiştirmiş, ciddi, idealist, hastalarıyla ayrıntılara dek ilgilenen doktorlar yok değil... Onları, örneğin Medine, Yasemin, Serpil, Seylan ve benzeri hemşirelerin candan, sıcacık, bilgili, yorgunluk ve uykusuzlularını belli etmeyen hizmetleri tamamlıyor...

X

Yakınlar, dostlar... Belirgin sevgi arayışları içinde hem duyarlı, hem tedirgin... İnsan yazgısındaki acımasızlıkları, acıları isteyerek paylaşır gibi...

Bakıyorum, "özel reçete"nin birinde, "1. hoşgör, 2. boşver" yazılı. Hoşgörmeye çalışışlarımı haydi artırayım. İç ve dış dünyama nasıl boşverebilirim?

Sevimli üç beyaz zambak... İç açıcı renkleriyle iyi seçilmiş kır çiçekleri... "Hayır" dilekli pembe kasımpatılar... Birlikte adını koyduğumuz "saygı gülü" demetler...

Ve taa Devrek'lerden uğurlu "kadem"lerle uzanıp gelmiş bir şiir: "Postacı sanma azraili / O kapıyı bir kez çalar / Hatırdan çıkarma dizelerini / Öksüz kalmamalı dostlar"...

"Yorma kendini" diyorlar. Oysa ben, boş durursam yorulurum... Ah siz, "ölçülü ol, yaptıklarını yine yap" demeli; yani, "her yana, her isteyene koşma... bir koltuğa yedi karpuzu sığdırmaya çalışma... şerefe'leri azalt, hatta bırak... kimlik kartını da artık unutulduğu yerden çıkartıp çerçevelet ve her saat görebileceğin bir yere koy vb..." önerisinde bulunmalısınız. Yapacak işlerimiz var daha. Haydi hepce yaşanacak günlere, yıllara...

X

Hastane, ev... Bana çok da uzun gelmeyen kırk gün içinde taslağını hazırladığım şu kitaplarım yayınlanmayı bekleyecek: Şiirler, Öyküler, Hukuk Eğitim Sanat ve Politika Üzerine Denemeler, Düşün Sanat Dostlarım'dan Portreler, Arınmalar II, Ekleriyle Söz Gümüşse'nin ve Adalet Diye Diye'nin ikinci baskıları...

Ve hem okudum hem yazdımlar. Birinden yorulunca ötekine. Aynı süre içinde yeni, ya da bıraktığım yerden başlayarak okuyup bitirdiğim kitaplar: Sevginin ve Şiddetin Kaynağı (E. Fromm), Sovyet Rusya 1984 Yılına Kadar Yaşayabilir mi? (A. Amalrık), Sevgiliye Mektuplar (R. Lüxenburg), Hz. Bahaullah'ın Levîhleri-Saklu Sözler (Çev. M. İnan), Kur'an (Turan Dursun), Sömürülen Alevilik (I.Z. Eyuboğlu), Kürt Çoban (E. Şemo), Lazların Tarihi (Çev. H. Hayrioğlu), Çingeneler (N. Alpman)...

Dergilere gelince : Kıyı, abece, Damar, Karşı, Türk Dili Dergisi, TYS, PEN, Edebiyatçılar Derneği dergileri, İHD bülteni, İnsancıl, Aydınlık, Teori, Milliyet Sanat, Adam Sanat, Hürriyet Gösteri, Varlık...

X

Üstüste, dik dik sorular: "Başbakan'ın kocası kim, ne iş yapar?.. DGM neye denir?.. Sosyal Demokrat'lar anlaşılmıyor mu, anlaşamıyorlar mı?.. Bir arkadaşım, "sürüsüne bereket" dedi, onlara "koyun" mu demek istedi?.. Devlet niçin işsize bakmıyor?.. Bir de "şeriat"?..

Soran, "ilkokul son"lu torunumdu ve gece başkaları da vardı. Kulağına eğildim, fısıldadım: "Sonra. Uykun gelmiştir, yat..."

X

"Esenler FM" radyo istasyonunu, altı idealist genç kurmuş. İyi etmişler. Olumlu çalışmalar var. Şimdilik Pazartesi akşamlarını "şair söyleşileri"ne ayırmışlar. Lütfedilmiş, bana da sıra gelmiş. 19.9.1994 için Davut'u, Nesrin'i, Ruhan'ı sayrılık dinlenme ve denetiminde olsam da kıramadım. Kadıköy'lerden alarak götürdüler, getirdiler.

Genç yaşta us'uyla erginleşmiş, yolu ışıklı ve geleceği parlak görünen Ruhan Mavruk ne güzel sorular hazırlamış:

1.) 16 kitap, bunca örgütsel çalışmalar, sürüp giden yayınlar... Bunları hangi zamana sığdırdınız ve sığdırıyorsunuz? Filozofik derinlikler ve içtenlikli çağdaşlıklar taşıyan ürünleriniz, çalışmalarınız içinde asıl İsmet Kemal hangisi?

2.) Hukukun buyurganlığı ile sanatın güzelliğini nasıl bağdaştırabildiniz?

3.) Kadın, sevgi (aşk) konusunda ilişkileriniz ve düşünceleriniz?

4.) "Ölüm cezası" hakkında neler diyeceksiniz?

5.) Sizce "şiir" nedir ne değildir)?

6.) Dünya ve Türk şairlerinden beğendikleriniz?

7.) Yeni kitap tasarılarınız?

Bir saatlik süreyi aşıyoruz...

Yolda muzipce düşündüm. Ruhan arkadaş acaba, aşık olduğum ünlü kadınları sorsaydı ne yanıt verirdim diye. Değişik alanlarda ikişer ikişer, sanırım şöyle : Jeane Fonda ve Catherine Deneuve... İdeolog olarak Rosa Lüxenburg ve Clara Zetkin... Bilim adamı olarak Madame Curie ve Madame Rosenberg... Şair olarak Leyla Hayliye ve Anna Ahmetova... Politikacı olarak Başbakan Margarite Thatcher ve Başbakan Benazir Butto ve... (Orda dur! Yürekte yara var...)

X

Zorunlu ev içleri... Alışıyor insan... Neredeyse "iyi ki sayrılandın" diyecekler. Sonuca bakalım.

Karalamalarımın arasında şunlar var:

Delidolu ol ama deliboş asla!

Sus, deli olma. Us'un büyür "deli"ysen.

Şair, tüm sanatçıların "bando şefi"dir. Onun "orkestra"sı olmaz.

Tanrı'yı acımasızlığa itmeyin. Aslında o, çok büyük bir şakacıdır.

Adam gibi yaşatmıyorsanız, "yaşayan adam" olamazsınız!

Esen (ilham) perileri her zaman esriktirler (sarhoşturlar) ve hiçbir eksiği gediği kalmasın diye kendilerini sürekli olarak sanatçılara, en çok da şairlere sunarlar.

Beğeni ve kıskançlık arttıkça ilgi çoğalır. Ne var, ilgi çoğaldıkça kıskançlığın, "haset"in azaldığı da pek söylenemez.

Ölüm, "hayat"ın bir parçasıdır ve sesini de, dersini de "ölen"lere değil, "yaşayan"lara verir.

Ağacımın dalında doldum, durdum, yoruldum. Ben o yolun "sol"unda öğrenciydim, okul oldum... ●

tüy

● Zekeriya Saka

" Kızlar, kıl bulmuş Sami Hoca, kıl !..."

" Tövbe!.. Kıl, deme. Mübarek tüy, de."

" Ne tüyü?"

" Duymadın mı daha?"

" Yoo !.. Benim kulaklarım delik değildir o kadar."

" Bu, delik olmayan kulakları da deldi. Seninki de amma sağırmış na!"

" Sami Hoca, Mushaf'ın içinde şu kadar tüy bulmuş. Beyaz mübarek bir tüy."

" Ben duydum. O kadar değil; tam bu kadarmış. Hoca Efendi'nin orta parmağının uzunluğunda."

" Hoca Efendi'nin parmağı ile seninki bir mi? Onunki daha uzundur."

" Nereden biliyorsun onunkinin daha uzun olduğunu?"

" Ofludur, olmasın mı?"

" Başımıza taş yağacak, siz daha işin hınzırlığındasınız."

" Hızır Aleyselam'ın mübarek sakallarından bir tüymüş."

" Hayır, Veysel Karani Aleyselam'ın diyorlar."

" Susun, günaha girmeyin! Hoca Efendi biliyormuş kimin tüyü olduğunu. Düşünde görmüş."

" Eee, kiminmiş?"

" Demiyormuş kimseye. Söylemesi uğursuzluk getirirmiş. Yalnız, iyiye yormuyormuş Mushaf'ta tüy bulunmasını. Kıyamet belirtisiymiş."

" Kıyamet mi?"

" Kıyamet, demek!"

" Nereden biliyormuş?"

" Al-Kıyama Suresi'nin olduğu sayfada bulmuş onu. Öyle diyormuş Hoca Efendi."

" Bilgiç bilgiç konuştun sen de. Ne demek o Al-Kıyama?"

" Kıyamet... kıyamet!"

" Ya!"

" Ya, ya. Sen gelinini oğlundan ayırma düzenbazlıklarını sürdür. Bakalım ne edeceksin orada? Kıyamet senin gibilerin başına kopacak!"

" Tövbe tövbe!"

" Cuma günkü vaazında bu konuya değinmiş Hoca Efendi. Bizim adam oradaymış. Bina ile zinanın artması kıyametin belirtisidir. Bu belirtiler çoktan kendini gösterdi. Anlayan olmadı. Belli ki, biz âsi kullarını Allah böylece uyarıyor. Aklınızı başınıza devşirin. Karılarınıza kızlarınıza söz geçirin... Aman tesettür, hemen tesettür... Yoksa, kıyamet geliyor. Sizi Allah'ın sevgili kullarından olan bizim gibilerin inancı bile kurtaramaz, demiş."

" Kız kardar, gördünüz mü başımıza geleni?"

" 27 Mayıs Devrimi oldu. Bayramlar da coştu. 19 Mayıs'a on gün var. Kıyamet gider mi o güne kadar? Giderse, bizim kız baldır bacak çıkacak ortaya yine."

" Sen de, kızının bacaklarını öveceksin de sözü nerelerden dolaştırdın."

" Delinin zoruna bak!"

" Evin üst katını bitiremedik daha."

" Bizim adamın Arif Dayı'dan alacağı olan paracıklar da gitti gider!"

" Biz can derdinde, sen mal derdinde. Ne edeceksin kıyametten sonra parayı?"

" Hiç olmazsa, oğlum askerden gelse, kıyamet gelip çatmadan."

" Elde avuçta yokken bizim kıza dünyanın çeyizini yaptık. Evlenmelerini görmeden, onlar da kıyamete karışacak desene!"

" Sen bırak şimdi kızının çeyizini de kıçını başını örttür. Öyleleri yüzünden kopacak kıyamet, kopacaksa!"

" Sen yiyesin kızımın kıçını!.. Asıl senin gibi fesatların dedikoduları yüzünden kopacak kıyamet, kopacaksa!"

Bu türden konuşmalar, bilgilendirmeler, tartışmalar, yakıştırmalar yaklaşık üç hafta sürdü. Kıyametin kopmasının yaklaşmasına yol açan sorumlular arandı. Suçlamalar karşılıklı gidip geldi. Kimi, başı açık gezenlere, kimi dedikodu yapanlara, bazıları haram yiyenlere, bazıları da namaz kılmayanlara yüklediler sorumluluğu. Kirli çamaşırlar döküldü ortaya, kutular açıldı, kötüler söyletildi. Saçsaça başbaşa dövüşler oldu. Birkaç kadın, kız başlarını örtüp tesettürlüler arasına katıldı.

Üç hafta sonra kıyamet beklentileri azaldı. Herkes, önceden olduğu gibi, yaşama bağlanmasının, kazanıp iyi yaşamanın olanaklarının peşinden koşuşturmaya başladı. Başörtülerin düğümleri önce gevşetildi. Sonra, kıyamet geliyor diye örtünenler eski durumlarına döndüler. Bazı Din Bilgisi öğretmenlerinin "Tüyün kıyamet belirtisi olabileceği", diğer öğretmenlerin çoğunun bunun karşısında yer alıp yaptıkları tartışmalar son buldu. "Bir pis kıl kıyametin kopup kopmayacağını belirleyemez. Böyle şeye inananlar da inandıranlar da aptaldır!" diyen Sanat Okulu orta kısım üçüncü sınıf öğrencisi Aytaç'ın birkaç arkadaşı tarafından nasıl dövüldüğü, Disiplin Kurulu'na giden olayın yargılanması sonunda Aytaç'ın, "Dilini tutmayıp mânevi değerlerle alay ettiği, inançlara saygı göstermediği için," nasıl cezalandırıldığı konuşuldu bir zaman.

" Hocam, ben buraya şikayetçi olarak geldim. Dayak atan değil, dayak yiyen benim."

" Dayak yiyen sensin, ama dayağı yemek isteyen de sensin. Söyle bakalım, Mushaf'ın içinde bir değerli imam efendimizin bulduğu tüye niye, hangi cesaretle pis dedin?"

" Kıl, adı üzerinde... Her zaman pistir."

" Kıl değil ulan, tüy!"

" Tüy!"

" Evet, neden pis oluyormuş? Senin tüylerin pis mi?"

" Pis olanı var, olmayanı var."

" Tüyden tüye de fark var!"

" Yerinden kopmuş her kıl... şey, tüy pistir!"

"Değildir. Sakal-ı Şerif de mi öyle?"

" Sayın Hocam, işi saptırmaya çalışmayın lütfen!"

" Bu işi ta en başından saptıran sensin!"

"...."

" Alırsın şimdi cezayı da aklın başına gelir!"

Aytaç'ı dışarı çıkarttıktan sonra uzun süre tartıştı Disiplin Kurulu Üyeleri. Sonunda, Aytaç'tan çok, babasının suçlu olduğunda, Aytaç'ın kafasına bu düşünceleri onun soktuğunda birleştiler. Aytaç'ın babasının kafası kafalarına uymasa da meslektaşları olması nedeniyle, torpil geçmeye yanaşıp "şimdilik" uyarma cezası vermeye karar verdiler.

Mushaf'ta tüy bulan İmam Sami ise, kıyamet ile ilgili ayetleri yorumlama, bu konuda cemaati uyarma vaazlarını azalttı. Dinleyenlerin bu işi kanıksadıklarının o da ayırdındaydı.

İmam Sami'nin tüy buluşunun üzerinden dört hafta geçmişti. Yarınki cuma vaazını hazırlamaya oturmadan önce, hanımının hazırladığı sofranın başına oturdular. Çoluk çocuk ilkin, patates yahnisini kaşıkladılar. İlkokul dördüncü sınıf öğrencisi, kızları Rabia'nın canı soğan istedi. Yarın cumadır, diye vermediler. Patates yahnisi bitmiş, pilâva ilk kaşıklar salınmıştı ki, İmam Efendi, ağzına sokmaya birkaç santimetre kala durdurdu kaşığını. Tavanın ortasında asılı duran kırk mumluk ampule doğru kaldırdı. Kaşığın kıyısından sarkan tüyü sol elinin baş parmağı ile işaret parmağı arasına sıkıştırıp çekti. Kaşığı pilâv sahanına bıraktı. Tüyü sağ eline alıp inceledi. Işığa doğru kaldırmış olduğu tüyü indirip hanımının burnuna doğru uzaktı.

" Hatun, bu nedir?"

Hanımı, tüyü alıp kocasının ışıkta inceleme devinimleriyle inceledi.

" Efendi, gördüğün gibi, beyaz bir tüydür."

" Anladık tüydür de, o pis tüyün benim kaşığımda ne işi vardır?"

" Ne bilirim Efendi!"

" Yahu, yemeği yapan sen değil misin? Kolla başını, düşürme saçını yemeğin içine!"

" Tövbeler olsun. Başımı sıkı sıkı sarmalamaktan beynime kan akmıyor. Nereden düşecekmiş. Hem, bu saça değil sakala benziyor."

" Kimin sakalıymış?"

" Senin, kimin olacak!"

" Benim sakalımın tüyleri o kadar ak değil."

İmamın hanımı yavaşça yerinden kalktı. İçeriye, yatak odasına gitti. Birkaç saniye sonra elinde bir aynayla döndü.

" Bak bakalım ak mı, kara mı sakalların!"

İmam Efendi, sakallarını inceledi. Çaktırmadan uzunluklarını anlamaya çalıştı.

Rabia, kıkır kıkır gülmesine karıştırdığı sözcüklerle,

"Baba, Mushaf'taki tüy de senin sakalından düşmüştür. Anam öyle dediydi." dedi.

" Sus, kâfir şeytan! Arkamdan neler konuşuluyormuş bu evde! Madem öyle düşünüyordu anan, neden bana da söylemedi?"

Bu, İmam Sami'nin, ağzından çıkan, o akşamın son sözleriydi.

Takkesini başından alıp dizine kondurdu. Koltukta bağdaş kurup yaklaşık iki saat tespihini çekip durdu. Her yemeğin ardından ellerini yıkama alışkanlığını da unutmuştu.

" Düşünmeyi bırak öyle derin derin Efendi. Sen kıyametin kopacağı tarihi vermiş değilsin. Belirtiler var, dedin. Dünya kuruldu kurulalı insanlar kıyametin kopacağını beklediler. Biraz daha beklesinler. Unut bu işi. Kalk yatalım. Bu akşam cuma akşamıdır. Kalk yatıp sevabımızı işleyelim." dedi hanımı. Sonra, kocasından bir yanıt beklemeden, yatmaya gitti.

İmam, yatıp karısının alışkanlıkla / biraz da tutkuyla istediği sevabı işlemedi.

Kalkıp pencerenin önündeki divanda oturdu. Dışarıyı izlemeye koyuldu. Caminin şerefesinde yanan ampullerin kaç liralık elektrik harcayacağını, bunun Türkiye genelinde ne tutacağını hesaplamaya çalıştı. İçinden çıkamadı. Saat yirmi üç dolaylarında dağılan sinemaların izleyicilerinden önce delikanlılar gelip geçti. öpüşme sahnelerini Leylâ Sayar'ın bacaklarını anlatıyorlardı. Son olarak, izledikleri filmlerin kendi yaşantılarına uygulanması düşlerini kuran, kadınlı kızlı izleyiciler birer ikişer dakikalık arayla gelip geçtiler. Onların bacaklarını, vücutlarının kıvrımlarını izlemeden edemedi. Ayakkabılarının topuk seslerini dinledi. İlkokul yıllarında evden kaçıp sinemaya gittiği günleri, İlkokuldan sonraki yaşam serüveninin anımsadı. Kur'an kurslarına gidişleri, hafız oluşu, sınavlara girip imamlık belgesini alışı gelip geçti gözlerinin önünden. Babasının onu imamlığa hazırlamasından bu yana kaç yıl geçtiğini, kaç yıldır sinemaya gidemediğini düşündü.

Saat on iki otuzlarda iki sarhoş, ülke sorunlarını tartışa tartışa, gelip geçti.

Sonra, sokak, sabah ezanına yarım saat kalıncaya dek ıssız kaldı.

Sami İmam'ın bir ara gözleri yumuldu. Ne var ki, kalkıp yatmadı. Sabah ezanına çeyrek kalıncaya dek pencerede kaldı. Camiye gidip sabah namazını kıldırdı. Eve döndüğünde, kahvaltı etmeden yattı. Gecenin uykusuzluğunun etkisiyle uykuya daldı.

Hanımı ortalığı toplarken,

"Senin işinden de bir şey anlamıyorum Efendi. Herkes uyurken uyanık gezersin; herkes uyanıkken uyursun!.." diye söylendi. ●

şiirler

yıldız

Korkutamaz beni ölüm
Her gece
Yıldız işlerim nakış nakış gökyüzüne...

afrodit

Deniz köpüğü gizledim
Yağmur damlasına...
Filiz filiz Afrodit
Avuçlarımda...

gece

Camı tıklatan
Yıldıza gidiyorum...
Işığı söndürdüm,
Uyusun karanlığında
Gece...

Osman Aksu

şiir: sevginin sarkacı: şiir

● Tuğrul Asi Balkar

Yeryüzü
İnsanın yerine başka bir şey koyamadığı

Dip Sevgi1, Turgay Fişekçi'nin dördüncü şiir kitabı. İlk kitabı **Karda Işıltılar** (1981) ile 1980 Akademi Şiir Başarı Ödülü'nü kazanmıştı. Sonra **Kuşkuluyum Yaşadığımdan** (1983) ve **Yitik Bahar** (1989) ile okurlarıyla buluşmuştu. **Dip Sevgi**, ozanın 1989-1994 yılları arasında yazdığı yeni dönem şiirlerinden oluşuyor. Kitabın dört bölümü var: Umut Çiçekleri, Dip Sevgi, Hüseyin Erdem ve Kent Yazıtları. Umut Çiçekleri bölümünde onbir şiir, Dip Sevgi bölümünde altı şiir, Hüseyin Erdem bölümünde beş şiir, Kent Yazıtları bölümünde onyedi şiir olmak üzere toplam otuzsekiz şiir yer alıyor kitapta.

Turgay Fişekçi'nin **Dip Sevgi** kitabında bir şiir çarptı geçti beni:

DUMANIN D'Sİ BOĞULMANIN B'Sİ
ÇARKIFELEK'TE BİZE ÖLÜM ÇIKTI

Dumandan boğulanlara
nefes verirken boğulmuş
doktor-şair Behçet Aysan

Başka ne yapabilirdi
70'leri, 80'leri, ölümün kanıksanışını görmüş
Ölüm'den çok Hayat'a inanan biri.
Harp Okulu yemini üstüne ettiği
Hipokrat yeminini anımsadı belki
Belki boğulan yüzlerdeki acı
engelledi bırakıp gitmesini...

Dışardakiler de insandı
Zafer çığlıklarıyla
yanan insanları seyredenler.
İçerdekiler de insandı
boğulan birini bırakıp gidemeyecek
onunla ölümü paylaşacak denli. (s.17)

Sevgili Behçet'i tanıyıp tanımadığını bilmiyorum, ama Fişekçi, Behçet'in "yaşamı kavrayışını" ve "insana bakışını" çok iyi yakalamış.

Turgay Fişekçi'nin ilk yapıtından yayımlanan sonuncusuna değin şiirinde ağırlıklı birkaç özellik göze çarpar. Birincisi: **apaçıklık.** Fişekçi, şiiri ile **ne diyecekse yalnız onu** söyler, anlatır. Okura yorum için aralık bırakmaz. Aralıksız bir şiirdir, Fişekçi'nin şiiri. Şiirindeki bu **apaçıklık** niteliği, şiir öznenin konumu ne olursa olsun, şiirle "birlikte var olmayı" öngörür. Okur-şiir ilişkisi, bu nedenle, salt bir özne-nesne ilişkisi değil, iginç bir **kilitli-durum** oluşturur. Kilitli-durum, anlam **yönünden**, kapanmaya değil paylaşmaya varır.

İkincisi: **doğa ile ilişkinin niteliği.** Doğa, şiirde retorik için, söyleyiş güzelliği için ya da söyleyişin süslenmesi için yer almaz. Bir yaşanmışlığı, **bizatihi** doğa ile iç içe yaşanmışlığı **hakiki** olarak ifade eder. Doğa ile iç içelik ilişkisi, doğa ile birlikte ortak bir zaman dilimini paylaştığını, geçirdiğini düşündürmekte ve göstermektedir. Bu ortak zaman dilminin verimini yitirmemek için, doğa ile ozan-özne, diğer insanlar arasında **consensusçu** bir tavır sergiler, **mutavassıt** değildir.

Üçüncüsü: **görüntüleniş.** Fişekçi'nin şiiri görüntülenişi sever. Şiiri buna elverişlidir. Görüntü değil, görüntüleniş diyorum. Çünkü, görüntü 'haliyle"dir, görüntüleniş ise 'işlenmiş'tir. Sıçramalı bir değişim, **tasavvur** ile **muhayyile** arasında bir tercihi değil, yaşamın her zaman kendini gösterir.

Dördüncü: **şiir-öznenin kimlik duygusunda kalıcı ve belirgin bir kendiliğindenlik egemendir.** Kalıcılığının yaslandığı arka planda **insanlık durumu** yer alır. Belirginliğinin payandasını **usul, yavaş** ve **dingin** bir **söyleyiş** oluşturur. Kimi zaman, **izlenimci bir konuşmacının** şiirlere egemenlik kurduğu da görülmektedir.

Beşincisi: **Fişekçi'nin şiiri kendi içeriğiyle beslenen ve işleyen bir şiirdir.** Duyu, düşünme, hissetme ve sezgi, şiirsel ortam ile okurla ilişkiyi **olağanlık** düzleminde buluşturur. Fişekçi'nin başkalığı, farklılığı bu **olağanlık** niteliğinden kaynaklanmaktadır. Sanki, doğrudan gözlemleyiciliği bile duygusal tepkilerinin abartılmasına izin vermemektedir. Buna karşılık, okur, şiirlerde her zaman **entropik bir sürükleniş** yaşar. İçeriği de besleyen lirik öge ise tedricen azalmaktadır.

Dip Sevgi'nin florasını ahududu, akasya, asma, bademağacı, ceviz, çan çiçeği, çınar, çilek, defne, elma, erik, gelincik, gül, hanımeli, hint pamuğu, hurma, kahve, kavun, kiraz, kuzu kestanesi, küpe çiçeği, küstümotu, limon, nar, nilüfer, pirinç, portakal, portakal çiçeği, salkımsöğüt, servi, üzüm, zeytin, ağaç, çiçek, filiz, koru, meyve, orman, sazlık, yaprak oluşturuyor. Faunasını ise balık, geyik, inek, keçi, kedi, kırlangıç, kuş, kuzu, leylek, martı, ördek, sincap, yalıçapkını, yunus, arı ve kelebek oluşturuyor.

Dip Sevgi, Sıvas acısından Paris izlenimlerine dek geniş bir coğrafyayı sorguluyor. Okumalıyız. ●

*1- Turgay Fişekçi, **Dip Sevgi**, Şiir, Adam Yayınları, Haziran 1994, İstanbul.*

kelenderis'te akşam*

Ümit SARIASLAN

Balıkçı barınağındaki masamız
bekler mi bizi akşamları
beyaz örtüsüyle.

Eskil ev
yıkık sofaların mozayikleri
taş kemerler maviliğe atılı.

Külünde unutulmuş liman hamamı
Başı dağlı ayağı suda
bin yıl önce tütmüş külhanı.

Serin taşlık sarmaşıklı kahve
arar mı bizi
yosun tutmuş eski zaman yapısı.

Çürük hatıl yaşlı duvar
keçiboynuzu
solgun ışıklarla büyür çakıllar.

Tarih bilmez ağaçlar
hambelesler kum zambağı
tanrılaşmış taş taşlaşmış tanrılar.

Kaya kabartmaları üzüm
balıklar ayin mi var
öyle susar rakı getirenimiz.

* *Kelenderis: (Gilindire), Şimdiki Aydıncık (Mersin) ilçesinin Roma dönemi adı.*

böyle bakmak

dinçer sezgin

sana hiç böyle bakmamışım
alnının terinde büyüyen
özgürlük tutkusunun pek farkına varmamışım

sana hiç böyle bakmamışım
sözgelimi bacakların;
üzerlerinde
tüm insanlara dağıtılacak bir sevgi taşıdığını
pek anlamamışım

bugüne kadar sana hiç böyle bakmamışım
diyelim memelerin;
üçüncü bir savaş kadar tehlikeli olduklarını
gerçekten anlayamamışım

gözlerindeki ırmakların çağıltısını duymamışım
damarlarında binlerce dişi atın koştuğunu
yüreğinin çağlayanlar gibi atıp durduğunu
sesinin bir çığlık olup gökyüzünü doldurduğunu
işte açıklıyorum, tamı tamına kavrayamamışım
çünkü sana hiç böyle bakmamışım

şimdi sana böyle bakıyorum
ve yüreğimde
bir kibele taşıdığımı
taştan kan çıkarır gibi anlıyorum.

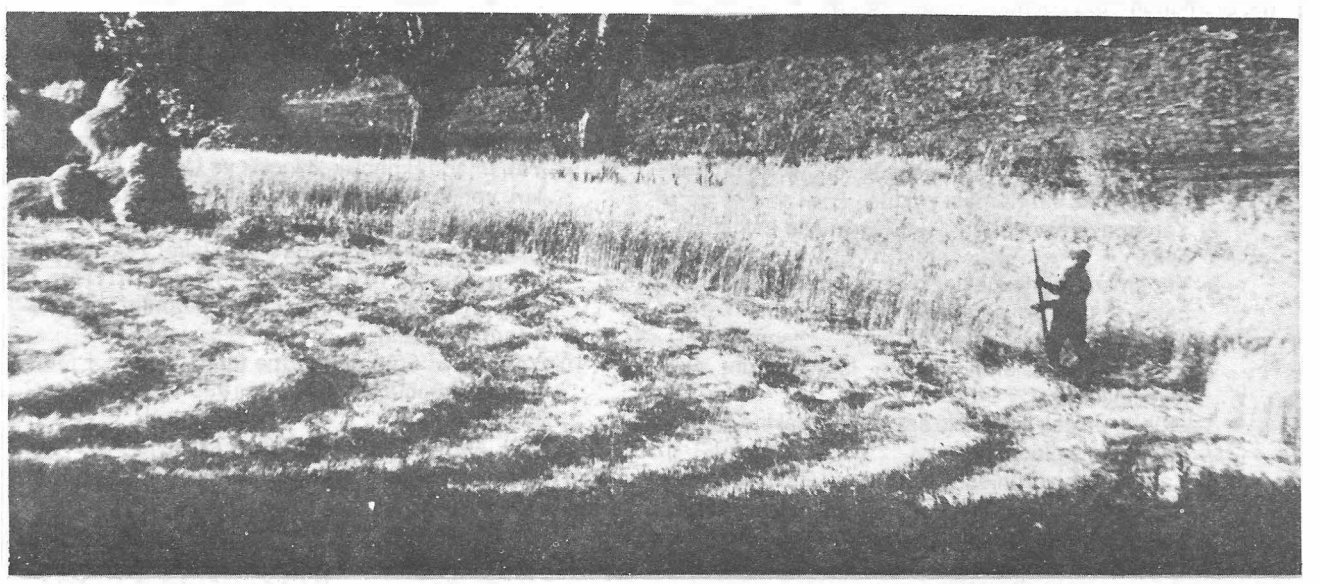

(Fotoğraf: M. Reşat Sümerkan)

çukurova gazeteciler cemiyeti orhan kemal öykü yarışması - 1994

Yarışma Koşulları:

1- Yazarlar 35 yaşından büyük olmayacaktır.

2- Yapıtlar Seçici Kurul'a yayına hazır öykü dosyası biçiminde sunulmalıdır.

3- Her yazar yarışmaya bir öykü dosyasıyla katılabilir. Yapıtlar daktiloda iki aralıklı ayarla yazılmalı ve altı suret olmalıdır.

4- Yarışmaya katılanlar yapıtlarını iki fotoğraf ve özyaşam öyküleriyle birlikte **"ORHAN KEMAL ÖYKÜ YARIŞMASI" Çukurova Gazeteciler Cemiyeti Atatürk Cad. Öğretmenler Sitesi - Adana**, adresine "iadeli taahhütlü" postayla ya da elden 16 Ocak 1995 Pazartesi günü saat 17.00'ye dek ulaştırmak zorundadırlar. Postadaki gecikmeler özür sayılmaz.

5- Yarışmaya katılan yapıtlar yazarlarına tekrar verilmeyecektir.

6- Seçici Kurul:

1. **CEYHUN Demirtaş** (Yazar)
2. **İZGÜ Muzaffer** (Yazar)
3. **OTYAM Fikret** (Gazeteci, Yazar, Ressam)
4. **YİĞENOĞLU Çetin** (Çukurova Gazeteciler Cemiyeti Başkanı)
5. **YÜCEL Adnan** (Ç. Ü. Eğitim Fak. Öğr. Gör.)

7- Ödüller

Birincilik Ödülü: **7.500.000 TL ve Fikret Otyam tablosu**
İkincilik Ödülü: **5.000.000 TL ve Muzaffer İzgü Kitap Seti**
Üçüncülük Ödülü: **2.500.000 TL ve Demirtaş Ceyhun Kitap Seti**

8- Yarışma sonuçları basın - yayın araçları aracılığıyla kamuoyuna, dereceye girenlere de yazılı olarak bildirilecektir.

9- Ödüller 15 Nisan 1995'te Adana'da Çukurova Gazeteciler Cemiyeti'nin kuruluş yıldönümünde düzenlenecek törenle verilecektir.

kültür - sanat olayları / haberler

Derleyen: **M. Reşat SÜMERKAN**

SERGİ

● **Hüseyin Kazaz Kültür Merkezi**'nde 8 kasım günü, **Mimarlar Odası Trabzon Şubesi**'nce **4. Ulusal Mimarlık Sergisi**'nin açılışı yapıldı.

● 12 kasım günü **Mahmut Goloğlu Kültür Merkezi**'nde **Yaşar Bedri Özdemir**'in resim sergisi ve şiir kitaplarının imza günü vardı.

● Aynı galeride 24 kasım günü de **Necip Saraçoğlu**'nun 1. kişisel yağlı boya resim ve vitraj sergisi açıldı.

● **Trabzon Devlet Güzel Sanatlar Galerisi**'nde **24 Kasım Öğretmenler Günü** bağlamında aynı gün resim öğretmenleri **Atila Şensöz, Özgür Eryılmaz ve Mümin Candaş**'ın ortak resim sergisi açıldı.

KANUNİ HEYKELİ

● **Osmanlı Padişahı, Trabzon** doğumlu **Kanuni Sultan Süleyman**'ın doğumunun 500. yılı nedeniyle düzenlenen etkinlikler çerçevesinde sanatçı **Saldıran Özmen**'in yaptığı **Kanuni Heykeli, Hüseyin Kazaz Kültür Merkezi** önüne konumlandırıldı.

DİA GÖSTERİSİ

● **Trabzon Fotoğraf Sanatı Derneği FOTO FORUM**, aylık etkinlikler çerçevesinde düzenlediği 2 dia gösterisini **Mahmut Goloğlu Kültür Merkezi**'nde gerçekleştirdi. Gösterilerden ilki 12 kasım günü **Zafer Baki**'nin; diğer ise 26 kasım günü **Mehmet Avcıdırlar**'ın idi.

ahmet selim teymur "köşe yazısı" ödülü

KIYI Kültür ve Sanat dergisinin kurucusu, yazar, müzik adamı, değerli sanatçı Ahmet Selim Teymur'un anısına, ölümünün 10. yıldönümü nedeniyle, bir **"Köşe Yazısı"** yarışması düzenlenmiştir.

KONU: **2000'li Yılların Eşiğinde, Çağdaş Türkiye'nin Kültür - Sanat Alanındaki Birikimi ve Bu Birikimin Geleceği...**

Yarışma Koşulları:

1- Yarışma, amatör - profesyonel tüm yazarlara açıktır. Yaş sınırlaması yoktur.

2- Yarışmaya her yarışmacı bir ürünüyle katılabilecektir.

3- Yarışmada yarışacaklar gerçek adlarını kullanacaklar, takma ad kullanılmayacaktır. Yarışmacılar gönderecekleri ürünlere özgeçmişlerini, yazışma adreslerini, telefon numaralarını ekleyeceklerdir.

4- Ürünler en çok iki daktilo sayfası ve makine yazısı ile yazılmış olacaktır.

5- Yarışmacılar ürünlerini 10 (on) suret olarak göndereceklerdir.

6- Yarışmacıların ürünleri, geri verilmeyecektir.

7- Ürünler, **Ahmet Özer, P. K. 214 61002 - TRABZON** adresine **"Ahmet Selim Teymur Köşe Yazısı Yarışması"** adıyla postalanacaktır.

8- Yarışmanın seçici kurulu, soyadı dizinine göre; **Baki Akgül, İbrahim Dizman, Gülnaz Teymur Gezgin, Subutay Hikmet, Ömer Güner, Ahmet Özer, Zekeriya Saka, Gündoğdu Sanımer ve Rasim Şimşek**'ten oluşmaktadır.

9- Yarışmada Birincilik, İkincilik ve Üçüncülük ödülleri verilecektir. Birinci gelen ürün sahibine 5 (beş) milyon, ikinciye 3 (üç) milyon Üçüncüye 2 (iki) milyon lira ve ayrıca birer plaket verilecektir. Yarışmada ilk 10'a giren ürün sahipleri KIYI'nın 1 (bir) yıllık abonesi yapılacak, ürünler KIYI'da yayımlanacaktır.

10- Yarışmaya ürün gönderme tarihi, en son 1 Mart 1995'tir. Sonuçlar, 1 Nisan 1995 tarihinde açıklanacaktır.

Bu ödül; Ahmet Selim Teymur'un ailesiyle, KIYI Kültür ve Sanat dergisince ortaklaşa düzenlenmiştir.

KIYI